

**KADINLARIN YOKSULLUKLA MÜCADELESİ:
SOSYAL YARDIMLAŞMA
KURUMLARININ ROLÜ**

Kübra ANIK

**İktisat Anabilim Dalı
Dr. Öğr. Üyesi Emine Demet Ekinci Hamamcı
Erzurum - 2019
Her hakkı saklıdır.**

T.C.
ERZURUM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİMDALI

**KADINLARIN YOKSULLUKLA MÜCADELESİ: SOSYAL
YARDIMLAŞMA KURUMLARININ ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kübra ANIK

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Emine Demet EKİNCİ HAMAMCI

ERZURUM-2019

Yüksek Lisans Tezi Onay Sayfası

ONAY

Kübra Anık tarafından hazırlanan Kadınların Yoksullukla Mücadelesi: Sosyal Yardımlaşma Kurumlarının Rolü adlı bu çalışma 17.10.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İktisat Bilim Dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı	Doc. Dr. M. Kürşat TİMURÖĞLU Atatürk Üniversitesi
Danışman	Dr. Öğr. Üyesi E. Demet Ekinci HAMAMCI Erzurum Teknik Üniversitesi
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi E. Sena TÜRKO Erzurum Teknik Üniversitesi

imza	
imza	
imza	

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım. / /

Doç. Dr. Yusuf Ziya SÜMBÜLLÜ
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu ve tezin erişim sürecine ilişkin aşağıdaki beyanımı kabul ediyorum.

17/10/2019

İmza

Kübra ANIK

- ☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.
- ☐ Enstitü Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

ÖN SÖZ

Yoksulluk gerek gelişmiş gerek gelişmekte olan ülkeleri ilgilendiren önemli bir problemdir. Ülkeler yoksullukla mücadele etmek amacı ile birtakım politikalar geliştirmiştir. Yoksulluğu azaltmak için bir takım sosyal yardımlaşma kurumları kurulmuştur. Unutulmamalıdır ki dezavantajlı bireyler yoksulluktan daha fazla etkilenmektedir. Elbette birçok ayrımcılığa maruz kalan kadınlar yoksulluktan en fazla etkilenen kesimdir.

Erzurum’da ikamet eden yoksul kadınların yoksullukla mücadeleleri, yoksulluk algıları, kurum kuruluşların kadınların yoksullukları üzerine etkilerini inceleyen bu çalışma 3 bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümde yoksulluğun tanımı, ölçülmesi, kadın yoksulluğu, kadın yoksulluğunun nedenleri gibi bilgiler aktarılmaktadır. İkinci bölümde yoksullukla mücadelenin tarihçesi incelenmektedir. Son bölümde ise Erzurum il merkezine bağlı üç ilçe belediyesinde yaşayan 200 yoksul kadın ile gerçekleştirilen anket çalışmasından elde edilen ampirik bulgular verilmektedir.

Bu tezin hazırlanmasında bilgisi ve tecrübesi ile bana yol gösteren Danışman Hocam Sayın Emine Demet Ekinci Hamamcı’ya değerli katkıları için en içten dileklerimle teşekkürümü sunarım.

Bu tez çalışması dâhil hayatımın her noktasında desteklerini esirgemeyen, kendimi ümitsiz hissettiğim anlarda beni aydınlığa çıkaran, güvenen ve yanımda olan başta annem ve babam olmak üzere abim Tolgahan Anık’a, ablalarım Tuba Güney ve Yasemin Güven’e teşekkür ediyorum.

Kübra ANIK
Erzurum-2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	II
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
TABLOLAR LİSTESİ	VII
KISALTMALAR LİSTESİ	XI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK VE KADIN YOKSULLUĞU

1.1. YOKSULLUK: TANIMI, TÜRLERİ VE ÖLÇÜLMESİ.....	3
1.1.1. Yoksulluğun Tanımı.....	3
1.1.2. Yoksulluğun Türleri.....	4
1.1.2.1. Mutlak yoksulluk.....	4
1.1.2.2. Göreli yoksulluk	5
1.1.2.3. İnsani yoksulluk.....	5
1.1.2.4. Gelir yoksulluğu	5
1.1.2.5. Kırsal yoksulluk.....	6
1.1.2.6. Öznel yoksulluk	6
1.1.2.7. Nesnel yoksulluk.....	6
1.1.3. Yoksulluğun Nedenleri	7
1.1.4. Yoksulluğun Etkileri	8
1.1.5. Yoksulluğun Ölçülmesi.....	9
1.1.5.1 Yoksulluk sınırı.....	10
1.1.5.2. Yoksulluk açığı endeksi.....	10
1.1.5.3. Sen endeksi	11
1.1.5.4. Kafa sayım endeksi.....	11
1.1.5.5. Foster-Thorbeck- Greer endeksi (FTG).....	12
1.1.5.6. Leyden endeksi	12
1.1.5.7. Çok Boyutlu Yoksulluk endeksi (ÇBYE).....	12
1.1.5.8. İnsani Yoksulluk endeksi.....	13
1.2. YOKSULLUĞUN BİR BOYUTU: KADIN YOKSULLUĞU.....	14
1.2.1. Kadın Yoksulluğunun Nedenleri ve Sonuçları	15

1.2.1.1. Kadın Yoksulluğu ve Cinsiyet Ayrımcılığı	16
1.2.1.2. Kadın Yoksulluğu ve İstihdam Koşulları	19
1.2.1.3. Kadın Yoksulluğu ve Enformel Sektör.....	20
1.2.1.4. Kadın Yoksulluğu ve Eğitim İmkânları.....	22
1.2.1.5. Kadın Yoksulluğu ve Sağlık.....	24
1.2.1.6. Kadın Yoksulluğu ve Ekonomik Şiddet	24
1.2.1.7. Kadın Yoksulluğu ve Sosyal Güvenlik.....	26
1.2.1.8. Kadın Yoksulluğu ve Sosyal, Siyasal ve Kültürel Etkileri.....	26
1.2.2. Türkiye’de Yoksulluk ve Kadın Yoksulluğu	27

İKİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUKLA MÜCADELE YAKLAŞIMLARI VE STRATEJİLERİ

2.1. YOKSULLUKLA MÜCADELEDE TARİHSEL SÜREÇ VE YAKLAŞIMLAR	32
2.1.1. Liberal Yaklaşım ve Yoksulluk	33
2.1.2. Yoksulluk ve Sosyal Refah Devlet Düşüncesi.....	34
2.2. DÜNYADA YOKSULLUKLA MÜCADELE STRATEJİLERİ	36
2.3. TÜRKİYE’DE YOKSULLUKLA MÜCADELEDE ROL ALAN KURUM	
/KURULUŞLAR VE PROJELER.....	38
2.3.1. Merkezi Teşkilat: Bakanlıklar ve Yoksullukla Mücadele Projeleri.....	39
2.3.1.1. T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	39
2.3.1.2. T.C. Sağlık Bakanlığı.....	40
2.3.1.3. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.....	40
2.3.2. Yerel Yönetimler: Belediyeler	41
2.3.3. Vakıflar ve Diğer Kuruluşlar	42
2.3.3.1. Vakıflar Genel Müdürlüğü.....	42
2.3.3.2. Türk Kızılay	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADININ YOKSULLUKLA MÜCADELESİ VE SOSYAL YARDIMLAŞMA

KURUMLARININ ROLÜ: ERZURUM İL MERKEZİNDE BİR UYGULAMA

3.1. LİTERATÜR ÖZETİ.....	43
3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ VE KAPSAMI.....	46
3.3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ, ÖRNEKLEM SEÇİMİ VE SINIRLILIKLARI....	48
3.4. VERİ TOPLAMA ARAÇ VE TEKNİKLERİ.....	50
3.5. AMPİRİK BULGULAR	52

3.5.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Çalışma Durumları	52
3.5.2. Katılımcıların Hane Bilgileri ve Gelir Durumları	57
3.5.3. Yoksulluğun Katılımcıların Temel İhtiyaçlarına ve Sosyal Hayatlarına Yansımaları	62
3.5.3.1. Yoksulluğun Barınma İhtiyacına Yansımaları	62
3.5.3.2. Yoksulluğun Gıda ve Giyim İhtiyaçlarına Yansımaları	65
3.5.3.3. Yoksulluğun Sağlık İhtiyaçlarına Yansımaları	68
3.5.3.4. Yoksulluğun Eğitim İhtiyaçlarına Yansımaları	70
3.5.3.5. Yoksulluğun Sosyal Hayatlarına Yansımaları	72
3.5.4. Katılımcıların Yoksullukla Mücadelesi ve Sosyal Yardımlaşma Kurumlarının Rolü	78
3.6. HİPOTEZ SONUÇLARI	90
SONUÇ ve ÖNERİLER	93
KAYNAKÇA	98
EKLER	105
ÖZGEÇMİŞ	108

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
KADINLARIN YOKSULLUKLA MÜCADELESİ: SOSYAL YARDIMLAŞMA
KURUMLARININ ROLÜ

Kübra ANIK

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Emine Demet Ekinci Hamamcı

2019, 108 sayfa

Jüri: Dr. Öğr. Üyesi E. Demet EKİNCİ HAMAMCI
(Danışman)

Doç. Dr. M. Kürşat TİMURÖĞLU

Dr. Öğr. Üyesi E. Sena TÜRKO

Tüm dünyanın en önemli sosyoekonomik problemlerinden biri olarak kabul edilen yoksulluk, en basit haliyle insanların mevcut gelirleri ile temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumudur. İnsanlık tarihi kadar eski olan yoksulluk, toplumun farklı kesimlerini farklı boyutlarda etkilemektedir. Ancak yapılan çalışmalar toplum içerisinde yoksulluktan en fazla kadınların ve onların çocuklarının etkilendiğini göstermiştir. Bu sonucun altında yatan en önemli neden ise kadınların toplumsal yapıda çeşitli ayrımcılıklarla yüzleşmek zorunda kalmasından kaynaklanmaktadır. Kadınların eğitimden eşit yararlanamaması, istihdama katılamamaları, katılsalar dahi ücret, çalışma koşulları sosyal güvence vb. şartlarda cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmaları gibi nedenlerden ötürü kadınlar yoksullukla daha fazla mücadele etmektedirler.

Bu doğrultuda araştırmada kadınların yoksulluklarının boyutlarını ve yoksulluğa karşı verdikleri mücadeleyi tespit etmek amaçlanmaktadır. Söz konusu mücadelede özellikle sosyal yardımlaşma kurumlarının rolünü belirlemek, kadınların bu kurumlara bakış açıları ve yoksulluklarını gidermede ne kadar etkili olduğuna yönelik görüşlerini elde etmek hedeflenmektedir. Bu amacı gerçekleştirmek üzere Erzurum’da ikamet eden ve göreceli olarak yoksul 200 kadına anket uygulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın Yoksulluğu, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Sosyal Yardımlaşma Kurumları, Erzurum.

ABSTRACT
MASTER'S THESIS
THE STRUGGLE AGAINST POVERTY OF WOMEN: THE ROLE OF SOCIAL
ASSISTANCE INSTITUTIONS

Kübra ANIK

Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Emine Demet EKİNCİ HAMAMCI

2019, 108 pages

Jury: Dr. Öğr. Üyesi Emine Demet EKİNCİ HAMAMCI
(Advisor)

Doc. Dr. M. Kürşat TİMURÖĞLU

Dr. Öğr. Üyesi E. Sena TÜRKO

Poverty, one of the most important socioeconomic problem of the world, is defined as that people couldn't meet their basic needs with their current income in the simplest terms. Poverty as old as the history of humankind, influences each part of the community in different ways. However, literature have demonstrated that women and their children are the most affected ones. The reason beyond this result is to be subject women to various types of discrimination. Women struggle with poverty mostly because of the inequality in educational opportunities, unemployment and some concerns about payments, social insurance, labor conditions etc., even if they are employed.

Accordingly, this study is aimed to determine the aspects and severity of the women poverty, and the fight that women put up against poverty. In addition we intended to establish the role of social assistance organizations in this struggle, and to obtain the point of view and opinions of women related with these organizations and how much effective these organizations are for reducing severity of their poverty. In order to realize this objectives, we conducted a questionnaire to 200 poor women participants in Erzurum.

Key Words: Women Poverty, Struggle against Poverty, Social Assistance Organizations, Erzurum.

TABLÖLER LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1	Bazı Seçilmiş Ülkeler için 2017 HDI ve GDI Değerleri	17
2	2017 yılına ait Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeks Değerleri	17
3	Türkiye’de Kadının İşgücüne Katılım Oranı (2010-2018)	20
4	Türkiye’de Hanehalkı Fertlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları (2007-2009).....	23
5	Bazı Seçilmiş Ülkelerin ve Türkiye’nin Gini Endeksi (2016).....	28
6	Yoksulluk Sınırı Yöntemine göre Fert Yoksulluk Oranı (2002-2009)	29
7	Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları (2010-2017).....	30
8	Kişi Başına Düşen Milli Gelir Düzeyleri Bakımından Dünyanın En Zengin ve En Fakir 10 Ülkesi (SGP, \$)	37
9	Yoksulluk ve Kadın Yoksulluğu Üzerine Yapılmış Bilimsel Araştırmalar	45
10	Katılımcıların Demografik Özelliklerine göre Dağılımı	53
11	Katılımcıların Kendilerini Yoksul Hissetmelerine göre Dağılımları	54
12	Katılımcıların Yoksulluk Nedenlerine ait Bilgiler	54
13	Katılımcıların Çalışma Durumlarına göre Dağılımları	55
14	Katılımcıların Çalışma Durumları ile Yoksul Hissetmeleri Arasındaki İlişki ..	55
15	Çalışmayan Katılımcıların Çalışmama Nedenlerine göre Dağılımları	56
16	Çalışan Katılımcıların Meslekleri ve Aylık Kazançlarına göre Dağılımları ...	56
17	Katılımcıların Hanesinde Yaşayanların Sayılarına ait Bilgiler	57
18	Evli Katılımcıların Eşlerine ait Bilgiler	58
19	Katılımcıların Eşlerinin Çalışma Durumları ile Yoksul Hissetmeleri Arasındaki İlişki	59
20	Katılımcıların Hanelerindeki Toplam Çalışan ve Sigortalı Çalışan Birey Sayısına ait Dağılımlar	59

21	Katılımcıların Hanelerinde Başka Çalışan Olması ile Kendilerini Yoksul Hissetmeleri Arasındaki İlişki	60
22	Katılımcıların Hanelerinde Sigortalı Çalışan Olması ile Kendilerini Yoksul Hissetmeleri Arasındaki İlişki	60
23	Hanenin Toplam Gelirine ait Bilgiler	61
24	Katılımcıların Hane Toplam Geliri ile Kendilerini Yoksul Hissetmeleri arasındaki İlişki	61
25	Katılımcıların Hane Gelirlerinin En çok Harcandığı Kalemler	62
26	Katılımcıların Konutlarına İlişkin Bilgiler	62
27	Yoksulluğun Barınma İhtiyacına Olan Etkilerine ait Bilgiler	63
28	Katılımcıların Hane Toplam Geliri ile Yoksulluğun Barınma İhtiyacını Olumsuz Etkilemesi Arasındaki İlişki	63
29	Yoksulluktan Dolayı Karşılaşılan Başlıca Barınma Problemleri	64
30	Katılımcıların Hanelerinde Bulunmayan Eşyalara ait Bilgiler	64
31	Yoksulluğun Gıda İhtiyacına Olan Etkilerine ait Bilgiler	65
32	Yoksulluktan Gıda İhtiyacının Olumsuz Etkilenme Durumu ile Toplam Hane Geliri Arasındaki İlişki	65
33	Katılımcıların Aylık Mutfak Harcamalarına göre Dağılımları	66
34	Katılımcıların Gıda Tüketim Sıklığına ait Bilgiler	67
35	Katılımcıların Giyim İhtiyaçlarını Karşıladıkları Yere göre Dağılımları	68
36	Yoksulluğun Sağlık İhtiyacına Olan Etkilerine ait Bilgiler	68
37	Katılımcıların Toplam Hane Geliri ile Yoksulluğun Sağlık İhtiyacını Olumsuz Etkilemesi Arasındaki İlişki	69
38	Yoksulluktan Dolayı Karşılaşılan Başlıca Sağlık Problemleri	69
39	Katılımcıların Hanelerinde Kronik Hasta ve Engelli Birey Varlığına Dair Dağılımlar	70
40	Yoksulluğun Eğitim İhtiyacına Olan Etkilerine ait Bilgiler	70

41	Yoksulluktan Çocukların Eğitiminin Olumsuz Etkilenme Durumu ile Toplam Hane Geliri Arasındaki İlişki	71
42	Yoksulluğun Çocukların Eğitim Hayatında Oluşturduğu Başlıca Problemler	72
43	Yoksulluğun Giderilmesinde Eğitimin Önemine İlişkin Bilgiler	72
44	Yoksulluğun Sosyal Hayata Etkilerine ait Bilgiler	73
45	Katılımcıların Sosyal Faaliyetlere Katılma Durumuna ait Bilgiler	74
46	Katılımcıların Sosyal Aktivitelere Katılma Sıklığı ile Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişki	75
47	Yoksulluğun Katılımcıların Sosyal Hayatı ve Ruh Halini Etkileme Durumuna ait Bilgiler	76
48	Katılımcıların Yoksulluk ile İlgili Diğer Değerlendirmeleri	77
49	Katılımcıların Kadın Yoksulluğuna Bakışları ile ilgili Dağılımlar	77
50	Katılımcıların Kendilerinde Yaptıkları Kısıtlamalara ait Bilgileri	78
51	Katılımcıların Geleceğe Dönük Umutlarına ait Bilgileri	78
52	Katılımcıların Aldıkları Yardımlara ait Bilgileri	79
53	Katılımcıların Kendi Ailesinden Maddi Yardım Alması ile Kendisini Yoksul Hissetmesi Arasındaki İlişki	79
54	Katılımcıların Eşinin Ailesinden Maddi Yardım Alması ile Kendisini Yoksul Hissetmesi arasındaki İlişki	80
55	Katılımcıların Mahalleliden Maddi Yardım Alması ile Kendisini Yoksul Hissetmesi arasındaki İlişki	80
56	Katılımcıların Özel Şahıslardan Maddi Yardım Alması ile Kendisini Yoksul Hissetmesi arasındaki İlişki	81
57	Katılımcıların Kurum Kuruluşlardan Maddi Yardım Alması ile Kendisini Yoksul Hissetmesi arasındaki İlişki	81
58	Katılımcıların Kendi Ailesinden Maddi Yardım Alması ile Toplam Hane Geliri Arasındaki İlişki.....	82

59	Katılımcıların Eşinin Ailesinden Maddi Yardım Alması ile Toplam Hane Geliri Arasındaki İlişki	83
60	Katılımcıların Mahalleliden Maddi Yardım Alması ile Toplam Hane Geliri Arasındaki İlişki	84
61	Katılımcıların Özel Şahıslardan Maddi Yardım Alması ile Toplam Hane Toplam Geliri Arasındaki İlişki	84
62	Katılımcıların Kurum/Kuruluşlardan Maddi Yardım Alması ile Toplam Hane Geliri Arasındaki İlişki	85
63	Katılımcıların Yardım Aldıkları Alanlara ait Bilgileri	85
64	Katılımcıların Aldıkları Yardımlara ait Genel Bilgileri	86
65	Katılımcıların Aldıkları Yardımlardan Elde Ettikleri Gelire ait Dağılımlar ...	86
66	Kurum/Kuruluşların Yardımlarından Yararlanma Durumuna ait Bilgiler	87
67	Katılımcıların Aldıkları Yardımlara ait Görüşleri	89
68	Alınan Yardımların Bireye ve Haneye Yansıması ile İlgili Görüşler	90
69	Katılımcıların Çalışma durumu ile Kendilerini Yoksul Hissetmeleri Arasındaki İlişkilere ait Hipotez Sonuçları	90
70	Katılımcıların Toplam Hane Geliri ile Temel ihtiyaçları Arasındaki İlişkilere Ait Hipotez Sonuçları	91
71	Katılımcıların Sosyal Aktivitelere Katılması ile Eğitim Düzeyleri Arasındaki İlişkiye ait Hipotez.....	91
72	Katılımcıların Maddi Yardım Alması ile Kendisini Yoksul Hissetmesi Arasındaki İlişkiye ait Hipotezler	91
73	Katılımcıların Maddi Yardım Alması ile Toplam Hane Geliri Arasındaki İlişkiye ait Hipotezler	92

KISALTMALAR LISTESİ

ADEM	: Aile Destek Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
ÇBYE	: Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DEZÖDES	: Dezavantajlı Yüksek Öğrenim Öğrencilerinin Burs Yoluyla Desteklenerek İş Piyasasına Erişimlerinin Kolaylaştırılması
FTG	: Foster-Thorbeck-Greer Endeksi
GDI	: Cinsiyete göre Gelişme Endeksi (Gender Related Development Index)
HDI	: Human Development Index
HIPC	: Ağır Borç Yükü Altındaki Yoksul Ülkeler
HPI	: İnsani Yoksulluk Endeksi
İSKEP	: Dezavantajlı Kişilerin Entegrasyonu için İstihdam ve Sosyal Destek Hizmetleri Koordinasyon ve Uygulama Modeli
MDRI	: Çok Yönlü Borç Hafifletme Girişimi
SGP	: Satın alma gücü paritesi
SODAM	: Sosyal Dayanışma Merkezi
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu
VGM	: Vakıflar Genel Müdürlüğü

GİRİŞ

Yoksulluk kısaca; günlük temel ihtiyaçların tamamını veya büyük bir kısmını karşılayacak yeterli gelire sahip olamama durumudur. Fiziksel, psikolojik ve sosyal kısıtlılık hali olan yoksulluk; bireylerin karınlarını doyuramamaları, barınacak yer bulamamaları, eğitim, sağlık ihtiyaçlarını karşılayamamaları, temiz suya ulaşamamaları vb. olarak tanımlanabilmektedir.

Yoksulluğun nedenleri ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Hatta bir ülke içerisinde ikamet edilen bölgeye, yaşa, dini inanca, ırka, dünya görüşüne, eğitime, gelir düzeyine göre de farklılaşmaktadır. Bundan dolayı yoksulluğun nedenlerinin belirlenmesinde fikir birliği sağlanamamaktadır. Ancak ülkeler yoksulluğu yok etmek ya da en azından minimum düzeye indirmek amacıyla gerek ulusal gerekse uluslararası bazda mücadele etmekte ve yoksullukla mücadele stratejileri geliştirmektedirler. Yoksullukla mücadele stratejileri; hibe şeklindeki yardımdan, kişinin girişimcilik ruhunu geliştirerek uzun vadeli çözüm getirmeye kadar geniş bir yelpazeyi içermektedir. Bu nedenle belli kalıplar içerisinde sınıflandırılmamaktadır. Ancak gerçekleştirilen bu etkinlikler sorunun sürekli gündemde tutulmasına ve farklı bakış açılarına sahip stratejilerin geliştirilmesine olanak sağlamaktadır.

Yoksulluğun var olduğu her yerde kadın bulunmakta ve ekonomik sıkıntılara en çok maruz kalan kesimi oluşturmaktadır. Kadınlar erkeklere nazaran; istihdam, çalışma koşulları ve sosyal faaliyetlerde daha kötü konumdadır. Aynı zamanda kadınlar, çoğu ülkede cinsiyet ayrımcılığına da uğramaktadır. Günümüzde birçok toplumda kadınlar erkeklerden dezavantajlı bir konumdadır. Bu durum kadınların yoksulluktan daha fazla etkilenmesine yol açmaktadır.

Bu çalışmada, Erzurum ilinde ikamet eden yoksul kadınların yoksulluğu yaşayışları, yoksulluğun kadın üzerindeki etkisi, yoksullukla mücadele eden sosyal yardım kurumlarının kadın yoksulluğunu gidermedeki rolü ve kadınların bu kurumlara bakış açılarını tespit etmek amaçlanmaktadır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yoksulluğun tanımı, nedenleri, ölçülmesi, kadın yoksulluğu, kadın yoksulluğunun nedenleri ve sonuçları ile ilgili teorik bilgiler aktarılmaktadır. İkinci bölümde yoksullukla mücadelenin tarihçesi ele alınmaktadır. Günümüzde dünyada ve Türkiye’de uygulanan mücadele stratejileri ve yoksulluğun boyutları sayısal veriler ile aktarılmakta, farklı kurum/kuruluşlar tarafından geliştirilen

yoksullukla m¼cadele stratejileri ve projeleri sunulmaktadır. Üç¼nc¼ bölümde ise Erzurum il merkezine baēlı üç ilçe belediyesinde (Yakutiye, Aziziye ve Palandöken) ikamet eden 200 yoksul kadın ile yapılan anket çalışmasından elde edilen ampirik bulgular aktarılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK VE KADIN YOKSULLUĞU

1.1. YOKSULLUK: TANIMI, TÜRLERİ VE ÖLÇÜLMESİ

1.1.1. Yoksulluğun Tanımı

Türk Dil Kurumu'nun (TDK) tanımına göre, verimsizlik ve yetersizlik durumunu ifade eden yoksulluk oldukça eski bir kavramdır. Bireylerin yoksulluğu tanımlayışları farklılıklar içerebilir; çünkü yoksulluk, insanların bu kavramı nasıl algıladıklarına dayanmaktadır. Bu yüzden karmaşık bir konu olan yoksulluğun tek bir tanımı bulunmamaktadır.

Ekonomistler yoksulluğu, ekonomik yoksunluk olarak tanımlamaktadırlar. Başka bir ifadeyle bireylerin mal ve hizmet tüketiminde gerekli olan ekonomik kaynakların yetersiz olma durumu yoksulluğu ifade etmektedir (Alparlan, 2015: 5).

1901 yılında Seebohm Rowntree tarafından yapılan tanımda yoksulluk “toplam kazançların, biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesi”dir (Bildirici, 2011’den aktaran Özgüler, 2014: 134).

Alcock ortalama gelire sahip bir kişiye ait gıda, giyim ve ısınma harcamalarının sınırlı düzeyde olmasını ve bu kişinin toplumsal, maddesel ve duygusal olarak kısıtlanmasını yoksulluk olarak tanımlamaktadır (Alcock, 2006’dan aktaran Emir, 2009). Garry ise yoksulluğu, bireylerin “toplumdaki geleneksel, standart bir hayat düzeyinin gerisinde kalması” olarak belirtmektedir (Özgüler, 2014: 134).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı yoksulluğu, bireylerin insani gelişme için zorunlu olan fırsatlardan yoksun olma durumu olarak ifade etmektedir. Bu tanım, yoksulluğu sadece ekonomik boyutuyla değil, eğitim, ortalama bir yaşam standardı, özgürlük gibi faktörler ile açıklamaktadır (Uzun, 2003: 157).

Yukarıdaki tanımlamalar ışığında yoksulluğu tanımlarken sadece ekonomik faktörler mi, yoksa sosyal ve siyasal faktörler de mi ele alınarak tanımlama yapılacağını hesaba katmak gerektiği belirtilebilir.

1.1.2. Yoksulluğun Türleri

Farklı tanımlamalara sahip olan yoksulluk kavramının birçok türü bulunmaktadır. Bu türler; mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk, insani yoksulluk, kırsal yoksulluk vb. şeklindedir. Aşağıda söz konusu yoksulluk türlerinden birkaçı ele alınmaktadır.

1.1.2.1. Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için ellerinde bulunan kaynakların yetersiz olma durumu olarak tanımlanmaktadır. Dünya Bankası, mutlak yoksulluğu günde 1.90 doların altında gelire sahip olan bireyleri tanımlamak için kullanmıştır. Yani bireylerin hayatta kalabilmek için gerekli olan mal ve hizmet ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olması mutlak yoksulluktur (Yusufoğlu, 2010: 9).

Bir kişi hayatta kalabilmek için günlük geliri ile minimum 2400 kalori besini alamıyorsa bu kişi mutlak yoksul olarak adlandırılmaktadır. Başka bir ifade ile bireylerin yaşamlarını idame ettirmek için gereksinim duydukları minimum tüketim seviyesi mutlak yoksulluğu vermektedir (Bağdadioğlu, 2003: 4).

Mutlak yoksulluk kavramının, fertlerin yaşam devamlılığını sağlayabilmek için asgari gıda alımlarını veya kaloriyi temel alıyor olması kavrama mutlaklık niteliğini vermektedir (Aktan ve Vural 2002).

Mutlak yoksulluk ölçümünde bireyin yaşayabilmesi için gerekli olan temel gereksinimlerin neler olduğu belirlenerek bu ihtiyaçları temin edebilmek için gerekli minimum gelir düzeyleri hesaplanmakta ve açlık sınırları belirlenmektedir. Uluslararası çalışmalarda ülkeler arası fiyat farkı sebebi ile temel ihtiyaçlar değil, günlük tüketim değeri kişi başına dolar cinsinden hesaplanmaktadır (Sallan-Gül, 2002:108).

Mutlak yoksulluk 2 farklı yöntem ile hesaplanır (Kaynak, 2011: 99);

- Minimum gıda harcama maliyetini temel alan yöntem,
- Minimum gıda harcamalarına ek olarak giyinme, barınma ve ısınma (temel ihtiyaçlar) giderlerini de dikkate alan yöntem.

Mutlak yoksulluk oranı, asgari refah düzeyinin altında kalanların sayısının toplam nüfusa oranıdır (Çalışkan, 2010: 100).

Mutlak yoksulluk, bireylerin günlük kalori ihtiyaçlarını ölçüt olarak almıştır. Ancak günlük kalori herkes için geçerli değildir. Buna ek olarak yoksulluk esasen göreceli bir

kavramdır, bireylerin zevk ve tercihleri ile ilişkili olarak tüketim tercihleri aynı değildir. Bu yöntemde göreceli olan yoksulluk mutlak kabul edilir, yoksulların görüşü alınmaz. Bu gibi sebeplerden dolayı mutlak yoksulluk eleştirilmiş ve yeterli bulunamamıştır (Özgüler, 2014: 139).

1.1.2.2. Göreli Yoksulluk

Görelî yoksulluk insanların sosyokültürel ihtiyaçları ile daha insancıl yaşayabilme durumu olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla mutlak yoksulluğa göre daha kapsamlıdır. Görelî yoksulluk, bireylerin ya da hanehalkının dâhil olduğu sosyal gruba veya ikamet ettiği yerde yaşayan diğer fertlere kıyasla yoksulluğunu analiz etmektedir (Zengingönül, 2004: 109). Başka bir ifadeyle bir kıyaslama söz konusudur ve açlık sınırı üzerinde bir yaşam süren bireylerin ortalama yaşam standardını yakalayamamaları üzerine ortaya çıkmıştır.

Görelî yoksulluk, bireylerin dâhil olduğu toplumun ortalama refah düzeylerine erişip erişemediği ile ilgilenmekte ve ayrıca bir ülkedeki bireyler arası eşitsizlik hakkında da bilgi vermektedir (Gökmen, 2013: 22).

Görelî yoksulluğun ölçülmesinde genellikle ülke sınırları içerisindeki medyan veya ortalama gelirin yüzdesi dikkate alınmakta ve bu yüzdenin altında gelir elde eden bireyler görelî yoksulluğa sahip olarak kabul edilmektedirler (Kaynak, 2011:100).

Görelî yoksulluk tanımına yöneltilen en önemli eleştiri yoksulluğu, sadece gelir açısından ele almasıdır.

1.1.2.3. İnsani Yoksulluk

İnsani yoksulluk, mutlak ve görelî yoksulluk tanımının aksine gelire dayalı olmayan bir yoksulluk tanımlamasıdır. Bu tanımlama bireylerin eğitim-sağlık hizmetlerine, temiz su kaynaklarına ve daha uzun bir ömür sürebilme imkânlarına sahip olup olmama durumunu dikkate almaktadır (Kaynak, 2011: 101).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından geliştirilmiş olan insani yoksulluk kavramı kişilerin daha insanca yaşam koşullarından yoksun olması anlamına gelmektedir.

1.1.2.4. Gelir Yoksulluğu

Gelire bağlı yoksulluk, kişilerin hayatlarını idame ettirebilmeleri için ihtiyaç duydukları asgari gelir düzeyine dayanmaktadır. Bireylerin veya hanehalkının yaşamlarını

devam ettirebilmek için temel ihtiyaçlarını, elde ettikleri gelir ile karşılayabilmeleri gerekmektedir. Gelir yoksulluğu, asgari yaşam düzeyini yerine getirmek veya birey ya da hanehalkının yaşamlarını devam ettirebilmek için yeteri kadar gelir elde edememesi durumunu ifade etmektedir (Kabakçı, 2012: 11).

1.1.2.5. Kırsal Yoksulluk

Bireylerin yaşadıkları yerleşim yerlerine göre belirlenen yoksulluk türüdür ve kırsal alanlarda ikamet eden bireylerin yaşadıkları yoksulluğu açıklamaktadır. Kırsal yoksulluğun en önemli sebebi toprakların verimli bir şekilde işlenmemesi ve tarımda makineleşme sonucu insan gücü yerine, makinelerin kullanılması ile meydana gelen işsizliktir (Alparslan, 2015: 8).

1.1.2.6. Öznel Yoksulluk

Öznel yoksulluk, yoksulluk düzeyinin toplumda yaşayan bireylerin kendi kararları ile belirlenebileceği düşüncesine dayanmaktadır. Bu yoksulluk türü deneklerin değerlendirmeleri ile geçinebilmeleri için gerekli buldukları gelir düzeyini belirleyerek saptanmaktadır (Şenses, 2014: 94). Birey kendini yoksul hissediyorsa yoksuldur.

Birçok toplumu ilgilendiren yoksulluk sorununun tam anlamı ile çözümlenmesi için öznel değişkenlerin belirlenmesi gerekmektedir. Fakat söz konusu değişkenlerin tespit edilmesi oldukça zordur ve her öznel veri için politika geliştirilemez. Ancak bu veriler ile büyük bir kitlenin yararlanabilecekleri politikalar oluşturulabilir.

1.1.2.7. Nesnel Yoksulluk

Nesnel yoksulluk, bilimsel araştırmalar sonucu belirlenen kriterlere göre yeterli veya minimum yaşam düzeyine bağlı olarak tanımlanmaktadır. Sayısallaştırılması daha kolay olan bu kriterler genel olarak belirli bir dönemde elde edilen gelir, tüketim harcamaları ve yaşam için gerekli günlük kalori miktarı olmaktadır. Her bireyin fayda anlayışı kendi algısına bağlıdır ve göreceli bir kavramdır. Bu farklı algılayışlar yoksulluğun tanımını da çeşitli kılmaktadır ve genel bir kavram oluşturamaz. Ancak nesnel yoksulluk bilimsel araştırmalar sonucu belirlendiği için daha genel bir kavramdır. Nesnel yoksulluk yaklaşımı, diğer adı ile objektif yoksulluk yaklaşımı, yoksulluğu nelerin ortaya çıkardığını ve kişileri yoksulluktan kurtulabilmek için ne yapılması gerektiği konusunda önceden belirlenmiş (normatif) değerlendirmeleri içermektedir (Tapşın, 2007'den aktaran Özgüler 2014: 141).

1.1.3. Yoksulluğun Nedenleri

Bireylerin ya da hanehalkının asgari gıda ihtiyaçları ile barınma, eğitim, sağlık ihtiyaçlarını karşılayabilmek için gerekli olan olanaklara sahip olmaması sonucu ortaya çıkan yoksunluğu tanımlayan yoksulluk çeşitli sebeplerle artış göstermektedir. Yoksulluğa yol açan ya da artıran nedenleri tespit etmek; çözüm politikaları geliştirmek ve uygulamak için yararlı olabilecektir. Yoksulluğun nedenleri önceden kestirilebilirse, bu nedenlerin yol açacağı sonuçların önüne geçilme fırsatı elde edilebilir.

Yoksulluğun nedenleri üzerine yapılan çalışmalarda; yoksulluğun ülkeden ülkeye değiştiği, hatta aynı ülke içerisinde bile demografik özellikler, eğitim düzeyi, inanç, gelişmişlik düzeyi ve yaşanan bölgelere göre çeşitlilik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Şenses, 2014: 146). Bu sebeple yoksulluğun nedenlerini birkaç başlık altında kategorileştirmek mümkün değildir. Ancak yoksulluğu ortaya çıkaran ve besleyen başlıca faktörler şu şekilde sıralanabilir (Şenses, 2014: 155-169);

- **Hızlı nüfus artışları:** Özellikle az gelişmiş ülkelerde yoksulluğun en önemli nedenlerinden biridir. Hızlı nüfus artışları sonucu, artan gıda talebi yoksulluğun daha çok artmasına neden olmaktadır. Başka bir ifade ile nüfus artışı sonucu bölgede yoksulluk ortaya çıkabilmekte veya nüfustaki artış mevcut olan yoksulluğu arttırabilmektedir. İktisadi anlamda artan nüfus oranları, üretimi teşvik edici yaptırımlara yol açmaktadır. Ancak bu üretim artışı tüketimdeki artıştan daha az olması durumunda yoksulluk ortaya çıkmakta veya mevcut olan yoksulluk oranında artış meydana gelmektedir.
- **Düşük gelir ve gelirin adil dağılmaması:** Düşük ücret, özellikle az gelişmiş ülkelerde önemli bir yoksulluk nedenidir. “Birçok durumda, tam zamanlı işlerden sağlanan ücretin ve özellikle de asgari ücretin, kısa dönemde, yoksullukla yakından ilişkili olduğu ancak ailelerin yoksulluk çizgisinin üzerine çıkmasını sağlayamadığı ileri sürülmektedir”. Ayrıca gelirin adil dağılmaması da yoksulluğu besleyen diğer önemli bir sebeptir.
- **Hane içerisinde yaşayan bireylerin sayısı:** Hane içerisinde yaşayan bireyler çalışmıyor ve gelir elde etmiyorlarsa kişi sayısı artışı yoksulluğu derinleştirerek aileyi daha yoksul bir konuma getirebilecektir.

- **Çok genç veya yaşlı aile reisi:** Genellikle ailenin hane reisinin çok genç ya da yaşlı olması yoksulluğun nedeni olabilmektedir. Örneğin yaşlı bir hane reisi yaşının getirdiği sağlık problemleri gibi nedenlerden ötürü çalışamaz ve hane içerisinde yaşayan fertlerin geçimini sağlayamaz ve sonuç olarak bu durum yoksulluğa yol açabilmektedir.
- **Eğitim/mesleki eğitim yetersizliği:** Eğitim hizmetlerinden yeterince faydalanamama ve eğitim yetersizliğinin, yoksulluğu kalıcılaştıracağı bir gerçektir. Araştırmalarda, aile reisinin eğitim durumu ve yoksulluk arasında bir ilişki saptanmaktadır. Aile reisinin eğitim düzeyi azaldıkça genellikle yoksulluk oranı artmaktadır.
- **İşsizlik:** Yoksul bireylerin çalışma talepleri karşısında istihdam sağlanacak işlerin özellikleri ve sayıları açısından yetersiz kalması, ücretlerin düşük oluşu gibi etmenler yoksulluğun nedenleri arasındadır.

Yüksek faiz oranlarının varlığı, enflasyon, ekonomik krizler, göç, ülkede meydana gelen doğal afetler, iç ve dış savaşlar, kıtlık, bireylerin çalışma durumlarını etkileyen olumsuz koşullar, fiziksel engeller, sağlık harcamalarının fazla olması gibi etmenler yoksulluğun diğer nedenleri arasında yer almaktadır.

1.1.4. Yoksulluğun Etkileri

Yoksulluk, toplumun farklı kesimlerini farklı şekillerde etkilemektedir. Bu etkilerden birkaçı aşağıda belirtilmektedir.

i. Yoksulluk ve Kadınlar: Günümüzde kadınların işgücüne katılım oranları artsa da erkeklere nispeten daha düşük mevkilerde ve daha düşük ücretlerle çalışmaktadırlar. Yoksulluk kavramı evrensel bir kavram olmakla beraber, toplumun yoksulluktan en çok etkilenen kesimlerinden biri kadınlardır. Kadın yoksulluğu genellikle kapitalist ülkelerde görülmektedir ve çalışan ya da çalışmayan kadınlar için oldukça ciddi bir durum teşkil etmektedir (Öztürk ve Çetin, 2009: 2670).

Cinsiyet eşitsizliği, kadınların yoksulluk konusunda negatif etkilenmelerine sebep olmaktadır. Kadın yoksulluğunu güçlendiren bir diğer etmen ise kayıtlı ve kayıt dışı sektörlerde çalışan veya girişimci olan kadınların ayrımcı tutum ve politikalar ile karşılaşmalarıdır (Güzel, 2011: 82).

Sanayi kapitalizmi ile ev çalışmaları ve ücretli işçilik birbirinden ayrılmaya başlamıştır. Ücret elde etmedikleri işlerde (ev işleri, haneye ait tarlalarda tarım işçiliği vb.) çalışmaları, ücretli işlerde çalışıyor dahi olsalar işgücü piyasasında ikincil işgücü konumunda oluşları gibi nedenlerle kadınlar yoksulluktan kurtulmamaktadır (Özgüler, 2014: 165).

ii. Yoksulluk ve Çocuklar: Yoksulluktan en çok etkilenen toplumun diğer kesimi ise çocuklardır. Yoksulluk üzerine çalışma yapan bazı yazarlar gelir elde etmedikleri için çocukları yoksul olarak görmezler. Oysa çocuk yoksulluğundan söz edebilmek için çocukların gelir elde ediyor olmasına gerek yoktur. Gelir getirici bir işte çalışmayan aile reisi yoksulluk ile mücadele ederken hane içerisinde yaşayan diğer bireyler de bu olumsuzluktan etkilenmektedir. Örneğin bir hanede gıda tüketimi azalır ise bu durumdan en çok anne ile küçük bebek etkilenir (Hatun, 2002:15).

iii. Yoksulluk ve Yaşlılar: Yaşlı bireylerin gelir getirici işlerde çalışamamaları, yaşadıkları yaşa bağlı olarak artan sağlık sorunları ve bedensel problemleri gibi etmenler yaşlıları yoksulluk ile mücadele etmek zorunda kalan bir grup haline getirmektedir. Ülkelerde yaşlı nüfusunun artması işgücü arzının azalmasının yanında bakılması gereken nüfusu da arttırmaktadır (Kayan, 2012: 89).

iv. Yoksulluk ve sosyal dışlanma: Yoksulluktan kurtulacak geliri elde edemeyen bireyler sosyal dışlanma hissedebilmektedirler. Yaşadıkları toplumda saygı ve değer bulamayıp sosyal yaşama katılma eğiliminde bulunamamakta ve sosyal aktivitelerden kendilerini uzak tutabilmektedirler. Ülke içerisinde bölgeler arasında sosyoekonomik eşitsizliklerin mevcut olması, düşük düzeyli bölgelerden gelen bireylerin dışlanmasına neden olabilmektedir.

1.1.5. Yoksulluğun Ölçülmesi

Evrensel bir sorun olan yoksulluk ile mücadele edilebilmesi için yoksulluğun doğru bir şekilde ölçülebilmesi önem arz etmektedir. Bu sebeple yoksulluğun ölçülmesi için çeşitli yöntemler belirlenmiştir.

Yoksulluk ölçümünde genellikle bir sınır belirlenmekte ve yoksulluk endeksi oluşturulmaktadır. Yoksulluk sınırı; yoksul olan bireyler ile yoksul olmayan bireyleri birbirinden ayırt etmek amacıyla kullanılmaktadır.

Yoksulluk ölçümünün; yoksulluğun tanımlanması, yoksulluk belirlenirken kullanılacak kıstasların tespiti, yoksulluk ölçülürken meydana gelebilecek problemlerin ve yöntemlerin belirlenmesi ve nihayetinde elde edilen sonuçların yorumlanıp değerlendirilmesi gibi aşamaları bulunmaktadır (Şenses, 2014: 61).

Yoksulluğun sınırı hesaplanırken iki yöntem uygulanmaktadır (Tapşın, 2007'den aktaran Özgüler, 2014: 142):

- **Temel gereksinimler maliyeti:** Farklı bölgeler için önceden belirlenmiş temel ihtiyaçları içeren mal sepetinin maliyetidir.
- **Gıda enerji alımı yöntemi:** Farklı bölgeler için dönem boyunca önceden belirlenmiş gıda enerjisi ihtiyacına denk kalori değerleri içeren gıdaya yapılacak harcamaların hesaplanması yöntemidir.

1.1.5.1. Yoksulluk Sınırı

Bir ülkedeki yoksul sayısını gösteren yoksulluk sınırı en basit yoksulluk ölçütüdür. Bir bölgedeki yoksul sayısı tek başına anlam ifade etmez, bu nedenle toplam nüfus içindeki yoksul sayısının oranı daha anlamlı bulunmaktadır. Ancak yoksul kişi oranı, yoksulluğun derecesi üzerine bilgi vermemekte ve yoksullar arası gelir hareketlerini de yansıtmamaktadır (Özgüler, 2014: 147). Yoksul kişi oranının yukarıda belirtilen yetersizliklerini gidermek için “yoksulluk açığı oranı (I)” ve “yoksullar arası gelir eşitsizliği katsayısı (G)” ölçütleri geliştirilmiştir.

$$H = qz/n \quad (1.1)$$

Yukarıdaki 1.1 no'lu eşitlikte yer alan **H** yoksul kişi oranını, **qz** yoksulluk altındaki nüfusu ve **n** ise toplam nüfusu ifade etmektedir.

$$I = \sum z - y_i/qz \quad (1.2)$$

1.2 no'lu eşitlikteki **z** yoksulluk sınırı altındaki nüfusu ve **y_i** ise i'ninci yoksulun gelirini simgelemektedir.

1.1.5.2. Yoksulluk Açığı Endeksi

Yoksulluk açığı endeksi yoksulluğun derinliği hakkında bilgi verir. “Gelir açığı rasyosu (yoksulluk sınırı ile yoksul nüfusun ortalama gelirleri arasındaki farkın yoksulluk sınırına oranı) ile kafa sayısı endeksinin çarpımı sonucunda elde edilir.” (Alparslan, 2015: 9).

Bir kişinin gelir açığı (g_i), yoksulluk çizgisi (z) ile geliri (y_i) arasındaki farka eşittir. Bireyin geliri yoksulluk çizgisinin üzerinde ise gelir açığı negatif alınmaz, 0'a eşittir.

Yoksulluk açığı endeksi yoksulluk oranına kıyasla boyutları hakkında bilgi verir. Ancak toplumda kaç kişinin yoksul olduğu konusunda ve gelirin yoksullar arasında nasıl bölüştüğü hakkında bilgi vermemektedir (Özgüler, 2014: 148).

$$YA = \frac{OA}{Z} \quad (1.3)$$

1.3 no'lu eşitlikteki YA yoksulluk açığı endeksini, OA ortalama yoksulluk açığını ve Z ise yoksulluk çizgisini ifade etmektedir.

$$Y\Delta = \frac{\sum_{i=1}^q (z - y_i)/n}{z} \quad Y\Delta = I * H \quad (1.4)$$

Burada, y_i geliri, H yoksulluk oranını, z yoksulluk çizgisini ve hI ise yoksulluk açığı ölçüsünü ifade etmektedir.

1.1.5.3. Sen Endeksi

Amartya K. Sen'in önerdiği yoksulluk ölçümüdür. Sen endeksi yoksulluğun şiddetini daha iyi göstermektedir. Sen endeksinin yoksulluk ölçümüne en önemli katkısı yoksul bir bireyin gelirinde meydana gelen düşüş sonucunda yoksulluk endeksinin artıyor olmasıdır (Şenses, 2014: 66).

Yoksul bir bireyin gelirinde azalma olursa yoksulluk ölçütünde bir artış ortaya çıkar. Yani, yoksulun durumunun kötüleşmesi yoksulluk oranlarını olumsuz etkilerken daha iyi bir hale gelmesi yoksulluk oranını pozitif yönde etkilemektedir. Bu ifadeye bağlı olarak yoksulluk ölçütünün yoksul bireylerin durumu tarafından belirlendiği söylenebilir.

$$SE = H[I + (1 - I)Gp] \quad (1.5)$$

Yukarıdaki 1.5 no'lu eşitlikte yer alan H kafa sayısı endeksini, I gelir açığını ve GP ise yoksullar arasındaki gelir dağılımına ilişkin GINI katsayısını simgelemektedir.

$$I = z - Mq/z \quad (1.6)$$

Burada, z yoksulluk sınırını, Mq ise yoksulların ortalama gelirini ifade etmektedir.

1.1.5.4. Kafa Sayım Endeksi

Yoksulluğun ölçülmesinde en çok kullanılan kafa sayım endeksi, yoksulluğun yaygınlığını tespit etmektedir. Yoksulluk sınırı altında bulunan nüfusun genel nüfusa oranını

ölçmektedir. Ancak kafa sayım endeksinde yoksulluğun şiddeti hakkında bilgi verilmez (Kaynak, 2011: 108).

$$KSE = \frac{q}{n} \quad (1.7)$$

1.7 no'lu eşitlikteki q yoksulluk sınırı altında kalan kişi sayısını, n ise toplam nüfusu simgelemektedir.

1.1.5.5. Foster-Thorbeck- Greer Endeksi (FTG)

1984 yılında Foster, Greer ve Thorbeck isimli üç iktisatçı tarafından geliştirilen bir endekstir. Foster-Greer-Thorbeck (FTG) endeksi, toplam yoksulluğu alt gruplara ayırıştırabilme özelliğine sahiptir (Şenses, 2014: 67).

Bu endeks yoluyla, yoksul kitle birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış, değişik sosyoekonomik veya bölgesel gruplara bölünebilmektedir. Bunlara ilişkin yoksulluk oranları ayrı ayrı hesaplanabilmekte ve alt gruplara ilişkin endeksler alt grupların nüfus paylarıyla ağırlıklandırılarak toplandığında da toplam yoksulluk oranı olarak gözlenebilmektedir. Böylece, yoksulların sayısının ötesinde, yoksulluğun derinliği ve değişik gruplar arasındaki göreceli yoğunluğuna ilişkin bilgilere ulaşılmaktadır (Şenses, 2014: 67). FTG endeksinin, diğer avantajı ise yoksul grupların gelirlerindeki artışların diğer gruplardaki artışlara kıyasla daha fazla fayda sağlayacağı yaklaşımı ile yoksulluğa karşı tepkinin derecesine koşut olarak artan bir yoksulluk tepki katsayısı içermesi ve bölüşüm sorunlarına duyarlı olmasıdır.

1.1.5.6. Leyden Endeksi

1977 yılında Goedhart, Kapteyn, Van Praag ve Halberstadt tarafından geliştirilen Leyden endeksi bireylerin kişisel kararlarına göre kendilerini yoksul hissettikleri noktayı saptamaktadır. Bu noktanın belirlenebilmesi için kişilere ne kadar gelir elde ederlerse kendileri çok iyi, iyi, yeterli, yetersiz, kötü ve çok kötü hissedecekleri konusunda birtakım sorular yöneltilmektedir (Özgüler, 2014: 151).

1.1.5.7. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE)

Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE), yoksulluğa sadece gelir tarafından bakmayarak yoksulluğu tüm boyutuyla görebilmek için hazırlanan yoksulluk endeksidir. Yoksulluğun birden fazla değişken ile ölçülmesi gerektiğini savunan bir yaklaşımdır (Özgüler, 2014: 151).

1.1.5.8. İnsani Yoksulluk Endeksi

İnsani Yoksulluk Endeksi Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 1997 yılından beri hesaplanmaktadır. Hesaplama yapılırken BM'nin "İnsani Gelişme Raporları"ndan yararlanılmaktadır. Endeks oluşturulurken gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için farklı kriterler kullanılmaktadır (Kaynak, 2011: 102).

Gelişmekte olan ülkeler için hesaplanan İnsani Yoksulluk Endeksi ($HPI - 1$) üç temel alandaki yoksulluk üzerine yoğunlaşır. Bu alanlar;

- Uzun ömür
- Bilgi
- Makul bir hayat standardıdır.

$$P_3 = \frac{P_{31} + P_{32} + P_{33}}{3} \quad (1.8)$$

Burada, $P_3 \rightarrow P_{31}$ temiz su kaynaklarına ulaşmayanların oranını, P_{32} sağlık hizmetlerinden yoksun olanların oranını ve P_{33} normal ağırlıkların altında olan (5 yaş) altı çocuk oranını gösterir.

$$HPI - 1 = \left[\frac{1}{3} (P_1^3 + P_2^3 + P_3^3) \right]^{\frac{1}{3}} \quad (1.9)$$

1.9 no'lu eşitlikteki HPI insani yoksulluk endeksidir. P_1 uzun ömrü, P_2 bilgiyi, P_3 makul bir hayat standardını ifade etmektedir.

Gelişmiş ülkeler için hesaplanan İnsani Yoksulluk Endeksi ($HPI - 2$) başlıca dört konu üzerinde durmaktadır (Özgüler, 2014: 153).

- Uzun ömür
- Bilgi
- Makul bir hayat standardı
- Sosyal patlama

$$HPI - 2 = \left[\frac{1}{4} (P_1^4 + P_2^4 + P_3^4 + P_4^4) \right]^{\frac{1}{4}} \quad (1.10)$$

1.10 no'lu eşitlikteki P_1 60 yaş altı yaşam beklentisi olan bireylerin oranını, P_2 OECD tarafından tanımlanan fonksiyonel cahillik oranını, P_3 gelir yoksulluğun altında bulunanları ve P_4 ise uzun dönemli işsizleri (1 yıl veya daha fazla) simgelemektedir.

1.2. YOKSULLUĞUN BİR BOYUTU: KADIN YOKSULLUĞU

Kadın ve erkeklere yüklenen farklı görev ve sorumluluklar, kültürel ve geleneksel cinsiyet rolleri, hak ve kaynaklara ulaşımın eşit olmaması gibi faktörler nedeni ile kadın yoksulluğu ayrıca incelenmesi gereken önemli bir problemdir. Ancak yoksulluk üzerinde genel bir tanımda uzlaşılması, kadın yoksulluğu konusunun anlaşılmasını güçleştirmektedir (Uçar, 2011: 29). Bununla birlikte kadın yoksulluğunun bazı ortak özellikleri bulunmaktadır. Bu özelliklerden bazıları şu şekildedir;

- Kadın, yoksulluk sorununa karşı erkeğe göre daha yüksek oranda mücadele etmek zorundadır.
- Kadın, yoksulluğu ortadan kaldırmak için erkeğe oranla daha fazla engelle karşılaşmaktadır.
- Kadın, erkeğe oranla yoksulluğu daha derin ve şiddetli yaşamaktadır.
- Yoksulluğun kadınlaşması ve hanehalkının kadınlaşması arasında bir ilişki vardır.
- Reisi kadın olan haneler yoksulluk içindeki en yoksul hanelerdir.
- Reisi kadın olan hanelerdeki yoksullar, yoksulluğu diğer kuşağa da taşımaktadır.
- Kadın, erkeğe nispeten yoksulluğu daha kalıcı olarak yaşamaktadır (Özkan, 2016: 118).

Yoksulluğun kadınlaşması kavramı ilk olarak Diane Pearce tarafından 1978 yılında ifade edilmiştir. Bu kavram Amerika'da bulunan kadınların işgücüne katılım oranlarında artış olmasına rağmen, yoksul kadın sayısının giderek artmasını açıklamak amacıyla kullanılmıştır (Uçar, 2011: 23). Kadınların erkeklerden daha fazla yoksul olduğunu açıklayan bu kavramla yoksulluk konusunda ve mücadele politikalarında öncelikli olarak kadının ele alınmasının gerektiği savunulmuştur.

1995 yılına gelindiğinde 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planında yer alması ile birlikte yoksulluğun kadınlaşması kavramı literatürde yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (Uçar, 2011: 23). Yoksulluğun kadınlaşması bazı yönlerden eleştiriye uğramaktadır. Bu eleştirilerden bazıları şu şekildedir;

- Yoksulluğu demografik süreç üzerinden analiz etmesi,

- Etnik kimlik, sınıfsal konumlar vb. faktörleri ihmal etmesi,
- Kadınlar arasındaki farklılıkları göz ardı etmesi,
- Reisi kadın olan hanelerde her durumda yoksulluğun oluşacağını varsayması,
- Kadınların farklı konumlarının hiçe sayılması vb.

Yukarıdaki eleştirilerde haklılık payı olduğu muhakkaktır. Örneğin; düşük ücretler ile kayıtdışı sektörde çalışan kadınlar olduğu gibi iyi eğitim almış yüksek ücretle çalışan kadınlar da vardır. Kadınlar arasındaki farklılıkları göz ardı ederek yapılacak bir değerlendirme yanlış sonuçlar doğurabilecektir. Ancak yoksulluğa bir bütün olarak bakıldığında erkeklere oranla kadınların yoksulluktan daha çok pay aldıkları bir gerçektir (Güzel, 2011: 82). Bu gerçekliği yaratan başlıca sorun ise kadını olumsuz yönde etkileyen cinsiyet ayrımcılığıdır.

Dünya üzerinde, kadını dışlayan ve daha fazla yoksullaşmasına sebep olan cinsiyet ayrımcılığına yönelik birçok uygulamaya rastlamak mümkündür. Karşı cinslerine oranla kadınlar; istihdam, eğitim, sağlık hizmetleri gibi temel ihtiyaçlara ulaşımında olumsuz konuma sahiptir (Öztürk ve Çetin, 2009: 2670). Kadınların cinsiyet nedeniyle toplumsal etkinliklerden geri planda tutulmaları gelir dağılımında en yoksul kesimi kadınların oluşturmasına yol açmaktadır (Oğuz ve Kan, 2010: 428). Ayrıca düşük ücretli, sosyal ve finansal güvencesi olmayan işlerde çalışmaları gibi sebepler kadınların yoksulluğunu daha da derinleştirmektedir.

1.2.1. Kadın Yoksulluğunun Nedenleri ve Sonuçları

Kadın yoksulluğunu anlayabilmek ve sonuçlarını analiz edebilmek için belirleyici özelliklerini tespit etmek gerekmektedir. Buvinice'ye göre eğitim imkânlarından yararlanma durumları ve işgücü piyasasındaki konumları, kadının yoksulluğunun temel belirleyici etmenleridir. Bu temel etmenlere ilave olarak kadınların toplumun diğer kesimlerine göre yoksulluktan daha çok etkilenmelerinin başlıca nedenleri şu şekilde sıralanabilir (Güzel, 2011: 82; Uçar, 2011: 29):

- Düşük ücretle çalıştırılmaya razı olmaları,
- Finansal güvenliği ve sosyal güvenliği bulunmayan işlerde çalışmaları,
- Toplumda kadına verilen önem,

- Sigortasız çalıştırılmaları,
- Uzun çalışma saatlerine ses etmemeleri,
- Kayıt dışı çalıştırılmaları,
- Eğitim imkânlarından yeterince yararlanmamaları,
- İşgücü katılım oranlarının az olması,
- Fason çalışmaları,
- Ücretsiz aile işçisi olmaları,
- Elde ettikleri gelirlerde söz haklarının olmaması vb.dir.

Kadın yoksulluğuna yol açan ya da derinleştiren nedenler söz konusu yoksulluğun olası sonuçları ile bir kısır döngü yaratmaktadır. Başka bir ifadeyle yoksulluğa yol açan faktörler yoksulluğun sonucu da olmaktadır. Örneğin eğitim hakkından eşit ve yeterli düzeyde yararlanamayan kadın, genellikle yoksullukla daha fazla mücadele etmek zorunda kalmakta ve yoksulluğun getirdiği yoksunluk ile eğitimden hem kendisi hem de çocukları için yeterli düzeyde faydalanamamaktadır. Bu sebeple kadın yoksulluğuna yol açan nedenleri ve olası sonuçlarını birlikte değerlendirmek daha doğru olacaktır. Aşağıda kadın yoksulluğunu etkileyen neden ve sonuçlardan bazıları ele alınmaktadır.

1.2.1.1. Kadın Yoksulluğu ve Cinsiyet Ayrımcılığı

Cinsiyet eşitliği; insanların cinsiyetlerinden bağımsız, eşit hak, fırsat ve göreve sahip olması anlamına gelmektedir (Gül vd., 2014: 170). Cinsiyet eşitsizliği ise cinsiyete bağlı olarak bireylerin, medeni, ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel alanlarda hak ve özgürlüklerinin tanınması, kullanılması ve bunlardan yararlanmasının önüne geçen ya da engelleyen mahrum bırakma veya kısıtlama halidir (Bal, 2014: 16). Başka bir ifadeyle bireylerin cinsiyetlerinden dolayı eşit olmayan davranışlar ve tutumlar ile karşılaşması cinsiyet eşitsizliğini vermektedir.

Tüm ülkelerde ister gelişmiş ister gelişmekte olsun, kadınlara yönelik farklı düzeylerde cinsiyet eşitsizliği ile karşılaşmaktadır. Örneğin; BM'nin hazırladığı İnsani Gelişme Endeksi (Human Development Index-HDI) ve Cinsiyete göre Gelişme Endeksi (Gender Related Development Index-GDI) değerleri incelendiğinde cinsiyet ayrımcılığın

bütün toplumları sarmaladığı görülmektedir. Tablo 1’de bazı seçilmiş ülkelerin 2017 yılına ait HDI ve GDI değerlerini göstermektedir.

Tablo 1
Bazı Seçilmiş Ülkeler için 2017 HDI ve GDI Değerleri

Sıra	Ülkeler	HDI	GDI
1	Norveç	0,953	0,945
2	İsviçre	0,944	0,937
3	Avustralya	0,939	0,926
64	Türkiye	0,791	0,755
187	Güney Sudan	0,388	0,348
188	Orta Afrika Cumhuriyeti	0,367	0,319
189	Nijer	0,354	0,317

Kaynak: UNDP, Human Development Index 2017, www.hdr.undp.org

Tablo 1’e göre HDI ve GDI değerleri en yüksek ülkeler sırasıyla Norveç (0,953 ve 0,945) İsviçre (0,944 ve 0,937) ve Avustralya (0,939 ve 0,926)’dır. Her iki endekste de en düşük değere sahip olan ülkeler ise Güney Sudan (0,388 ve 0,348), Orta Afrika Cumhuriyeti (0,367 ve 0,319) ve Nijer (0,345 ve 0,314)’tür. Türkiye ise endeks değerlerine göre 64. sırada yer almaktadır. İnsani gelişme endeksi ile cinsiyete göre gelişme endeksi ülkeler açısından karşılaştırıldığında tüm ülkeler için GDI’nin daha düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca ülkeler arasında da önemli farklılıklar mevcuttur.

Bir başka cinsiyet ayrımcılığını vurgulayan endeks olan Toplumsal Cinsiyet eşitsizliği endeks değerine ilişkin seçilmiş ülkelere ait veriler Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2
2017 yılına ait Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeks Değerleri

Sıra	Ülke	Endeks	Sıra	Ülkeler	Endeks
1	İsviçre	0,039	151	Nijer	0,649
2	Danimarka	0,040	152	Dem. Kongo Cum.	0,652
3	İsveç	0,044	153	Afganistan	0,653
	Hollanda	0,044	154	Liberya	0,656
5	Norveç	0,048	155	Fildişi Sahili	0,663
	Belçika	0,048	156	Orta Afrika Cum.	0,673
7	Slovenya	0,054	157	Mali	0,678
8	Finlandiya	0,058	158	Çad	0,708
9	İzlanda	0,062	159	Papua Yeni Gine	0,741
10	Kore	0,063	160	Yemen	0,834
69	Türkiye	0,317	Dünya Ort.		0,441

Kaynak: UNDP, Human Development Index 2017, www.hdr.undp.org

Tablo 2’ye göre 2017 yılına ait toplumsal cinsiyet eşitsizliği sıralamasında cinsiyet eşitsizliğinin en fazla olduğu ülke 0,834 ile Yemen, eşitsizliğin en az olduğu ülke ise 0,039

endeks değeri ile İsviçre’dir. Türkiye ise 0,317 ile ülkelerin cinsiyet eşitsizliğinin verildiği listede 69. sırada yer almaktadır.

Kadınlar cinsiyet ayrımcılığını eşit eğitim hakkı elde etmekten iş hayatında terfi sürecine kadar birçok konuda yaşamaktadırlar. Özellikle iş hayatında ciddi eşitsizlikler ile karşılaşmakta, işgücü piyasasında uygulanan cinsiyet ayrımcılığı, kadınları düşük gelirli, kötü koşullu işlerde çalışmaya mahkûm etmektedir. Böylesi engelleyici tutumlar ile mücadele etmek zorunda kalan kadınların, ekonomik hayatta güç elde etmeleri zorlaşmaktadır. Ayrıca kadınların seçeceği meslekler için de cinsiyet ayrımcılığı söz konusudur. Örneğin; hemşire, ebe, öğretmen, çocuk bakıcısı gibi işler kadın meslekleri olarak görülürken bankacı, mühendis, yönetici gibi işleri kadına uygun görülmemektedir. Mesleklerin kadın işi ve erkek işi olarak ayrıştırılmasının temel nedeni kadına yüklenen annelik ve eş görevlerinin aksama korkusudur (Gökkaya, 2011: 108).

Birçok durumda kadınlar ailesi ve işi arasında kalmaktadır. Kadınların kariyerlerindeki yükselmenin yükleyeceği görevlerin üstesinden gelemeyeceği düşünülmekte, bu durum ise cinsiyetlerinden dolayı kadınların kendilerinden kaynaklanan engel olarak görülmektedir. Ayrıca kadının aile ve işi arasında seçim yapması gerekirse ailesini seçeceği düşüncesi nedeni ile kadınlar işe başvururken onlara; “Bekâr mısınız?”, “Çocuğunuz var mı?”, “Çocuk yapmayı düşünüyor musunuz?” vb. sorular yöneltilmektedir (Gökkaya, 2011: 108). Tüm bu hususlar ise cam tavan sendromu olarak adlandırılan probleme yol açmaktadır.

Kadınların üst düzey örgütsel kademelere gelmesi önündeki yapay engelleri tanımlayan cam tavan sendromu 1970’li yıllarda ilk olarak ABD’de kullanılmıştır (Özyer ve Azizoğlu, 2014: 96). Tanımdaki cam görülmeyen, ama var olan bir engeli anlatmak için kullanılırken tavan sözcüğü yukarıya çıkmanın önlenmesini açıklamak için kullanılmaktadır (Durmaz, 2016: 51).

Cinsiyet ayrımcılığı, diğer ayrımcılık türleri gibi kişilerin haklarını ve özgürlüklerini engellemektedir. Ayrımcılıkla yüzleşmek zorunda kalan kadınların haklarını elde edememesi sonucu eğitim imkânlarından faydalanamamaları, işgücüne katılımda eşitsizlik ile karşılaşmaları, ekonomik kaynaklara aynı imkânlarda erişim gerçekleştirememeleri yoksulluklarını pekiştirmektedir.

1.2.1.2. Kadın Yoksulluğu ve İstihdam Koşulları

İstihdamın sosyal dışlanma ve yoksulluğa karşı etkili bir yöntem olduğu, Nice, Stockholm ve Lizbon konseyi toplantılarında Avrupa Birliği'ne üye devletler tarafından kabul edilmiştir (Öztürk ve Çetin, 2009: 2672). Ancak kadınlar işgücü piyasasında erkeklerin gerisinde kalmaktadır.

Sanayi devrimi öncesi dönemde kadın ailenin ücretsiz işçisiyken devrim ile ücretli işçi statüsüne yükselmiştir (Yüksel ve Ören, 2018: 1251). Sanayi devrimi ile meydana gelen üretimin örgütlenmesi düşük ücret ile işgücü ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Nitelikli işgücü gerektirmeyen işlerin yaygınlaşması kadın emeğinin tarımsal üretimden hizmet sektörüne aktarımını sağlamıştır. Ancak yaşanan bu gelişmeler, kadın işgücünü daha düşük ücret ve uzun çalışma saatleri ile erkek işgücüne ikame olarak kullanılmasından öteye geçirmemiştir (Küçük, 2015: 3).

“1980 yılında sanayileşmiş ülkelerde kadın nüfusunun %53'ü çalışırken, 1990 yılında bu oran %60 düzeyine yükselmiştir. Buna karşın, genel olarak her kıtada kadınlar erkeklerden daha az kazanç elde etmektedirler” (Öztürk ve Çetin, 2009: 2671).

Kadınların işe alınmaları, kariyerlerinde yükselmeleri ve elde ettikleri ücretler, erkek çalışanlardan farklı olarak verimlilik dışı değişkenlerden etkilenmektedir. Bu durum kadınların işgücü piyasasında olumsuz tutum ve davranışlarla karşılaştığı anlamına gelmektedir (Küçük, 2015: 2).

Erkek ve kadınlar arasında cinsiyet temelli kazanç farkı mevcuttur ve kadınlar erkeklere oranla daha az ücret elde etmektedirler. Bu durum kadınların ekonomik anlamda ezilmelerine yol açmaktadır (Gökkaya, 2011: 109).

Dünyadaki genel sorun Türkiye için de geçerlidir. Türkiye’de de kadınların işgücüne katılımları erkeklere kıyasla oldukça düşüktür. Tablo 3’te Türkiye’de kadın işgücü katılım oranları verilmektedir.

Tablo 3
Türkiye’de Kadının İşgücüne Katılım Oranı (2010-2018)

Yıllar	%
2010	27,03
2011	28,32
2012	28,88
2013	30,10
2014	30,24
2015	31,47
2016	32,51
2017	32,37
2018	32,23

Kaynak: World Bank,2018, www.data.worldbank.org.

Tablo 3’e göre 2018 yılında kadınların işgücüne katılım oranları %32,23’tür. 2010 yılından 2016 yılına kadar geçen dönemde kadınların işgücüne katılımında düşük oranda da olsa bir artış görülmektedir. 2016-2018 yılları arasında ise bir düşüş meydana gelmiştir.

2018 nüfus verilerine göre Türkiye’de nüfusun %49,8’ini kadınlar oluşturmaktadır. Bir başka ifadeyle Türkiye nüfusunun yaklaşık yarısı kadındır. Ancak kadınların işgücüne katılımları erkeklere oranla oldukça düşük kalmaktadır. Bu durum cinsiyete göre seçilmiş göstergelerde daha net görülmektedir. 2017 verilerine göre 15 yaş üstü erkek istihdam oranı %65,6 iken kadın istihdam oranı sadece %28,9’dur. Aynı şekilde 15-24 yaş arası genç işsizlik oranı erkeklerde %17,8 iken kadınlarda %26,1’dir. Ayrıca TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması sonuçlarına göre 2017 yılında toplam istihdam edilen kadınların %28,3’ü tarım sektöründe, %15,6’sı sanayi sektöründe, %56,1’i ise hizmet sektöründe yer almaktadır (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30707>).

Kadınların yaptığı işlerin üçte ikisi (hane işleri, çocuk bakımı, tarlada çalışma vb.) ücretsizdir. Hane içerisinde sarf ettiği emek kadının varoluşundan gelen özelliği olarak görülür ve bu emekleri karşılığında ücret elde etmemektedirler. Ücret elde edilmeyince kadınların emekleri gözükmemektedir (Ulutaş, 2009: 27). Ancak ekonomik hayat; kadının varlığını sürdürmesi, onun birey olması ve kendine özgüven oluşturmaları açısından önemli bir faktördür. Bu faktör kadının birey olmasının, sosyal dışlanmanın önüne geçilmesinin ve yoksulluğunun giderilmesi için olmazsa olmaz unsurdur.

1.2.1.3. Kadın Yoksulluğu ve Enformel Sektör

Enformel sektör kavramı 1972 yılında ILO’nun yayınladığı “Kenya Raporu” ile literatüre girmiştir. “Bu raporda enformel sektör kavramı, kırdan kente göç edenlerin, formel sektördeki kısıtlı iş olanaklarından faydalanamaması nedeniyle, yaşamını sürdürmek için

yürüttüğü ekonomik faaliyetleri tanımlamak için kullanılmıştır” (Aydın, 2009, 13). Günümüzde ise enformel sektör; yasaların sağladığı avantaj ve haklardan faydalanmamakla birlikte, maliyetlerden de sakınabilen ekonomik faaliyetler bütünü olarak tanımlanmaktadır (akt. Aydın, 2009).

İlk kez 1970’lerde dile getirilen enformel sektör kavramı, hızla yayılarak tüm dünyayı kuşatmıştır. Ülkemizde de özellikle 1980’lerden sonra hızla genişleyen enformel sektörün büyüklüğü en önemli işgücü piyasası sorunu olarak kabul görmektedir (KEİG, 2014, 17).

Enformel sektördeki istihdam; düzenli sözleşmesi olmaksızın evde çalışanları, belirli bir işvereni olmaksızın gündelikçi olarak rastlantısal çalışanları, özel istihdam bürosu aracılığıyla geçici çalışanları, belirli bir işveren için kısmi süreli çalışanları, formel veya enformel işletmeler için endüstride işletme dışında çalışanları ve kayıtsız veya bildirilmemiş çalışanları kapsamaktadır (Beneria ve Floro, 2003, 4).

“Enformel sektör çalışanlarını üçe ayırmak mümkündür (Özkul ve Kanyılmaz, 2012);

- **Bireysel olarak çalışanlar:** İnşaat işçileri, seyyar satıcılar, hamallar, eski eşya (hurda-çöp) toplayıcıları, baca temizleyicileri, ev ekonomisi içinde çeşitli montaj ve dokuma işi yapanları kapsamaktadır.
- **Ev ekonomisi faaliyetlerinde çalışanlar:** Ev ortamında gerçekleştirilen, yasalara aykırı olmayan, ama vergilendirilmeyen faaliyetlerde bulunan bireylerdir. Çocuk bakıcılığı, özel ders verenler, temizlikçiler biçki-dikiş-nakış işleriyle uğraşanlar da bu kapsamda yer alır.
- **Küçük üreticiler:** Az bir sermayeyi gerektiren bir maliyet ile mal üretimi yapan bireylerdir. Bunlar kendi bünyelerinde birkaç işçi çalıştırabilirler. Fakat kendisi ve altında çalışan işçilerin hiçbir sosyal güvenliği yoktur.

Aşırı düzeyde artan işgücü, özellikle kentsel alanlarda, enformel sektör istihdamının en temel kaynağını oluşturmaktadır (Keleş, 2000). Ancak kaynağın gerisine bakıldığında birçok ekonomik, sosyal ve siyasal faktörün olduğu (yetersiz sermaye birikimi, ekonomik krizler, küreselleşme, göç, nüfus artışı, gelir dağılımı adaletsizliği, yoksulluk vb.) ve bu faktörlerin enformel sektörü beslediği görülmektedir. Ancak büyüyen enformel sektör de söz konusu faktörleri besleyerek bir sebep-sonuç ilişkisine yol açmaktadır. Bu sebep-sonuç

ilişkisi ise zamanla bir problemler yumağına dönüşmekte ve süreklilik kazanmaktadır.

Enformel sektörde en fazla istihdam edilenler gerek tarım gerekse tarım dışı sektörler açısından kadınlardır. Bu durumun altındaki nedenler; “eğitim olanaklarından yeterince yararlanamamaları nedeniyle kadınların mesleki becerilerinin eksik olması, kadınların aile içindeki konumu (asıl gelir getiricinin erkek olması nedeniyle düşük ücretli çalışmaya rıza göstermeleri), işgücü piyasasının uysal bireyleri olmaları, örgütlenme kapasitelerindeki eksiklikler, uzun çalışma saatlerine, sigortasız çalışmaya ses çıkarmamaları vb.dir” (TEPAV, 2009, s.2).

Enformel sektördeki kadınlar genellikle topluma göre daha düşük gelir grubunda yer almakta ve bu sektördeki emek arzlarıyla aile bütçesine katkı sağlamayı amaçlamaktadırlar. Bu açıdan enformel sektör yoksullukla mücadele aracına dönüşmektedir. Ancak sektör ciddi yapısal problemler taşımaktadır. Kayıt altında olmayan sektör, çalışanlarına herhangi bir şekilde sosyal güvence, iş güvenliği ve emeklilik hakkı sağlamamaktadır. Ayrıca ücretler formel sektörlere göre daha düşük, çalışma saatleri daha uzun ve belirsizdir. Bu sebeple “enformel istihdam biçimleri yoksulluğa karşı bir alternatif olmaktan öte, çalışan ama buna rağmen yoksul olmaya devam eden bir kesim yaratmaktadır” (Kümbetoğlu vd., 2012, s.19).

1.2.1.4. Kadın Yoksulluğu ve Eğitim İmkânları

Kültür, geleneksel yapı, kadınların değersiz görülmesi, erken evlilik ve hamilelik gibi sebepler ile kadınların eğitime ulaşabilmeleri erkeklere oranla çok daha zordur ve kadınlar eğitim imkânlarından yeterince faydalanamamaktadır.

Haneyi geçindirme görevi asıl olarak erkeğe verilmiş, kadının önceliği ise eşine ve çocuklarına bakmak olarak belirlenmiştir (Uçar, 2011: 31). Kadına yüklenen bu görev kadının ev içerisinde kalmasına ve eğitim imkânlarından yeteri kadar faydalanmamasına yol açmaktadır. Eğitime ulaşımında, kadınlar ve kız çocukları erkeklere kıyasla daha dezavantajlı durumdadır. Eğitimsizlik, kadınların yoksulluk ile mücadele etmeleri noktasında önemli bir engeldir (Uçar, 2011: 31).

Eğitim olanaklarından yararlanamayan ve mesleki yeterliği olmayan kadınlar, yoksulluğu daha çok hissetmektedir. Eğitimli ve kendini geliştirebilmiş kadınlar ise iş hayatında ve sosyal yaşantılarında daha iyi bir konumdadır (Öztürk ve Çetin, 2009: 2680).

Tablo 4’te Türkiye’de hanehalkı fertlerinin cinsiyet ve eğitim durumuna göre yoksulluk oranları verilmektedir.

Tablo 4
Türkiye’de Hanehalkı Fertlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları (2007-2009)

Eğitim Durumu	Cinsiyet	Fert Yoksulluk Oranı		
		2007	2008	2009
6 yaşından küçük fertler	Toplam	24,52	22,53	24,04
	Kadın	24,10	22,18	25,27
	Erkek	24,91	22,86	22,87
Okur-yazar değil veya bir okul bitirmeyen	Toplam	28,98	30,50	29,84
	Kadın	28,88	30,31	29,52
	Erkek	29,13	30,77	30,34
İlkokul	Toplam	14,24	13,44	15,34
	Kadın	12,68	11,22	13,83
	Erkek	15,87	15,91	16,86
İlköğretim	Toplam	19,19	17,20	17,77
	Kadın	18,55	15,66	18,39
	Erkek	19,79	18,67	17,19
Ortaokul ve ortaokul dengi meslek	Toplam	9,16	8,34	9,76
	Kadın	5,57	5,78	7,82
	Erkek	11,06	9,85	10,89
Lise ve lise dengi	Toplam	5,88	5,64	5,34
	Kadın	4,09	5,11	4,76
	Erkek	7,05	6,00	5,71
Yüksekokul, fakülte ve üstü	Toplam	0,81	0,71	0,71
	Kadın	0,53	0,43	0,40
	Erkek	0,97	0,88	0,92
Türkiye	Toplam	17,79	17,11	18,08
	Kadın	18,26	17,52	19,03
	Erkek	17,33	16,70	17,10

Kaynak: TÜİK, Yoksulluk Çalışması Sonuçları 2009, www.tuik.gov.tr

Tablo 4’e göre Türkiye’deki toplam yoksulluk oranı 2007 yılında %17.79’dur. Bu oran 2008 yılında %17.11’e gerilemiş, ancak 2009 yılında tekrar artış göstererek %18.08’ ulaşmıştır. Söz konusu yıllarda kadın yoksulluk oranı erkek yoksulluk oranına göre nispeten daha yüksektir.

Eğitim olanaklarından yararlanmanın hem kadın hem erkekler için yoksulluk oranını azalttığı Tablo 4’te net bir şekilde görülmektedir. Bu sonuca bağlı olarak bireylerin eğitim düzeyi ile yoksulluk dereceleri arasında önemli bir negatif ilişkinin var olduğu söylenebilir. Bu nedenle kadın yoksulluğunu azaltmada onların eğitim imkânlarından yararlanmaları için imkânların yaratılması ve engellerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Ayrıca kadınların daha iyi eğitim olanaklarından yararlanmaları sadece onlar için değil, gelecek nesiller içinde önemlidir. Çünkü kadınlar, elde ettikleri kazançları çocuklarının eğitimine ve sağlığına harcama eğilimindedirler. Bu nedenle eğitilmiş ve daha yüksek gelire sahip kadın sayısının artması, gelecek için de bilinçli, eğitilmiş ve sağlıklı bireylerin artması anlamına gelmektedir (Küçük, 2015: 2).

1.2.1.5. Kadın Yoksulluğu ve Sağlık

Yoksulluğun yarattığı en önemli problemlerden biri sağlık hizmetlerinden yoksul bireylerin yeterince yararlanamamaları ve daha fazla sağlık sorunları ile karşılaşmalarıdır. Ancak yoksul bireyler içerisinde de kadınların erkeklere oranla daha fazla sağlık problemi yaşadığı bilinmektedir. Böylece yoksulluk kadınlar üzerinde daha yıkıcı bir etki yaratmaktadır (Aktaş, 2007).

Yoksulluğun yanı sıra kadınların sağlığını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen birçok faktör vardır. Bu faktörlerden bazıları şu şekildedir;

- Eğitim düzeyi,
- Kültürel etkenler,
- Ülkelerin gelişmişlik seviyeleri,
- Ekonomik özgürlük,
- Şiddet vb. (Aktaş, 2007: 66).

Yukarıdaki faktörler bir sarmal oluşturarak sosyoekonomik imkânsızlıkları yaratmaktadır. Böylece kadınların yoksullaşmasına ve sağlık hizmetlerinden yararlanamamasına yol açmaktadır (Bal, 2014: 17).

Tedavi hizmetlerine erişim imkânlarını güçleştiren yoksulluğun yaygınlaşması, kadınların sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Yoksulluğun var olduğu durumlarda kadınların işten çıkarılmaları, onlara ayrılan paylarda kesintiler, beslenme ve sağlık duyarlılığında azalmalar olabilmektedir (Aktaş, 2007: 67).

Sağlık hususunda kadınların dezavantajlı olduğu en uç örnek anne ölümleridir. Türkiye’de her 100.000 doğumda 16 kadının yaşamı sona ermektedir (<http://www.tr.undp.org/>).

Kadının yoksulluğa bağlı olarak yaşadığı sağlık sorunları sadece kendisini etkilememekte, çocuklarına da yansımaktadır. Sağlık duyarlılığına sosyoekonomik faktörler dolayısıyla sahip olamayan kadın, sorunu gelecek nesillere de taşımaktadır. Böylece sağlıklı nesiller oluşmaktadır.

1.2.1.6. Kadın Yoksulluğu ve Ekonomik Şiddet

Gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan tüm ülkelerde farklı boyutlarda şiddete rastlanmaktadır. Herkes tarafından uygulanabilen ve maruz kalınabilen şiddet, özellikle kız

çocuklarına ve kadınlara yöneltilmektedir (Akkaş, 2016: 37). Fiziksel ve ruhsal anlamda baskı altına alma anlamına gelen şiddeti genel olarak uygulayan erkek olurken, şiddete maruz kalan ise kadındır (Gökkaya, 2011: 101).

Toplumsal olarak ciddi bir problem olan şiddet, insan haklarını engellemektedir. Kadına yöneltilen şiddet onların eğitim, sağlık, ekonomik, sosyal ve siyasal temel haklarını kısıtlamaktadır.

Şiddet tek boyutlu değerlendirilemeyecek geniş bir kavramdır. Kadına uygulanan şiddet genellikle dörde ayrılmaktadır. Bunlar;

1. Fiziksel şiddet,
2. Psikolojik şiddet,
3. Cinsel şiddet,
4. Ekonomik şiddettir (Akkaş, 2016: 36).

Ev içerisinde başlayan şiddet dışarıda da devam etmektedir. Kadınların yaşadıkları ekonomik şiddet, bu duruma gösterilecek örneklerden biridir (Gökkaya, 2011: 101).

Ekonomik şiddet; dar anlamı ile kadının hane içerisinde veya hane dışında ürettiklerine el konulması, onlardan mahrum bırakılması anlamına gelmektedir. Geniş anlamı ise; hane içinde ürettiklerine el konarak, kadını ücretsiz aile işçisi olarak kullanmak, aldığı maaşa ve sahip olduğu maddi eşyalara el koymak (altın, mücevherat vb.), gelir getirici bir işte çalışmak isteyen kadına engel olmak, mirastan doğan hakkını vermemek ve boşanan kadına nafakasını ödememek gibi eylemler ile onları ekonomik olarak mağdur etmektir.

Kadınların çalışma hayatında aktif rol oynaması ve gelir elde etmesi, ailesi ve yakınları tarafından engellenebilmektedir. Bunun yanında aile geçiminin kadına yüklendiği, istemediği işlerde çalışmaya zorlandığı veya elde ettikleri gelire el konulduğu durumlar da görülmektedir (Atan ve Atan, 2017: 288). İstihdama, eğitime ve karar mekanizmalarına katılımında meydana gelen eşitsizlik, kadınların ekonomik kaynaklara ulaşımını da olumsuz etkilemektedir (Akkaş, 2016: 37).

Genellikle kadınlar hanelerinin refahı ve mutluluğu amacı ile ekonomik şiddete ses çıkarmamaktadır. Bu sebeple kadının maruz kaldığı ekonomik şiddet çok fazla gündeme gelmektedir. Ancak ekonomik şiddet diğer şiddet türlerinin temelini oluşturmaktadır. Maalesef bu şiddet türü yoksulluk ile artmakta, daha düşük hane gelirine sahip ailelerde daha yoğun görülmektedir.

1.2.1.7. Kadın Yoksulluğu ve Sosyal Güvenlik

Kadınların sosyal güvenlik sisteminden yararlanamamaları, kadınları yaşlılık, işsizlik, hastalık vb. risklere karşı güçsüz ve korunmasız bırakmaktadır. İşgücüne katılım oranlarının düşük olması, aile işçisi olarak çalıştırılmaları, yoğun olarak enformel sektörde çalışmaları vb. sebepler ile kadınların sosyal güvenlik sistemlerinden faydalanma oranları düşüktür. Kadınların sosyal güvenlik sistemlerinden yararlanamamaları; sağlık hizmetlerinden faydalanamamaları ve emeklilik hakkına sahip olamamaları anlamına gelmektedir (Uçar, 2011: 41).

Aile içerisinde başlayan, kadının ekonomik olarak sömürülmesi durumu, onları toplumlaşma sürecinde ezik olmaya ve verilenle yetinmeye alıştırmaktadır. Eğitimden mahrum edilerek iş hayatına sokulan kadınlar, ekonomik olarak kendi kapasitelerini kullanamadıkları gibi aile içerisinde de emekleri sömürülmektedir. Dolayısıyla bu kadınlar sosyal güvenceden mahrum edilmektedir (Gökkaya, 2011: 104).

1.2.1.8. Kadın Yoksulluğu ve Sosyal, Siyasal ve Kültürel Etkileri

Aile içerisindeki roller, bireylerin içinde bulundukları kültür tarafından belirlenmektedir. Geleneksel kültürde; erkeğe güçlü, cesaretli birey olmaları, kadınlara ise söylenenleri dinleyen birey olmaları öğretilmektedir. Bir başka ifadeyle toplum içerisinde erkeğe aktif, kadına ise pasif rol verilmektedir

Kadınların sosyal faaliyete katılımları önemli derecede engellenmektedir. Öyle ki; kadınların arkadaşları dahi denetim altında tutulmaktadır. Böylesi tutum ve davranışlar ile daha önceden annelerinin de karşılaşması ve onlardan da aynı davranış ve tutumları gerçekleştirdiğini görmesi, kadınların bu davranışları daha kolay benimsemesine yol açmaktadır (Gökkaya, 2011: 103).

Kişilerin veya hanelerin, kaynaklardan veya toplumla sosyal ilişki kurmaktan yoksun kalmaları anlamına gelen sosyal dışlanma ile yoksulluk arasında bir ilişki vardır (Aksan, 2012;13). Sosyal dışlanma bazen kişilerin yoksul hale gelmesine neden olurken, bazen de yoksulluk sosyal dışlanmanın nedeni olmaktadır. Durum ne olursa olsun sosyal dışlanma, yoksulluğun şiddetini arttırmakta ve kalıcı sorunlar çıkmasına neden olmaktadır (Aksan, 2012;13).

Yoksulluğun var olduğu durumlarda; cinsiyet temelli haklara ulaşım ve kullanımda meydana gelen olumsuz tutum ve ekonomik kaynaklara erişimde yaşanan eşitsizlik gibi

davranışlar daha fazla gerçekleşmektedir. Bu durumlar kültürel yoksulluğa da sebep olmaktadır. Kültürel yoksulluk yaşayan kadınların, içinde bulundukları durumu değiştirebilmeleri daha zordur (Uçar, 2011: 30).

Yoksulluk yaşayan kadınların;

- Kendine güvenmeme,
- Elde ettiği geliri önemsememe,
- Haneye yaptığı katkılara inanmama gibi kişisel özellikleri olabilmektedir (Uçar, 2011: 30).

Yoksul hanelerde yaşayan kadınlar, hane içerisinde ve dışarıda karar alma sürecine dâhil edilmemekte ve şahsi kararlarını dahi almaktan yoksun olmaktadır. Kadınların yasama ve yürütmede sözleri geçmemektedir. Yaygın olarak kadın sadece seçme hakkını kullanmakta, fakat bu haklarını kullanırken bile kendi fikirleri dışında eşinin, çocuğunun veya babasının yönlendirmesine tabii kalmaktadır (Uçar, 2011: 30).

Ülkemizde kadınlar 1934 yılında seçme ve seçilme hakkını elde etmiş olmalarına rağmen, kadınların siyasete katılım oranları oldukça düşüktür (Işıkçı ve Şengün, 2017: 406). Kadınların, içinde bulundukları siyasal sistemle bağ kurmadan hayatlarını sürdürdükleri görülmektedir. Bunun sebepleri arasında siyasete yönelik ilgilerinin fazla olmaması, eğitim seviyeleri, gelir düzeyinin düşüklüğü ve cinsiyete yönelik yargılar bulunmaktadır (Oruç ve Bayrakçı, 2018: 464).

1990'lı yıllarda ilk defa Tansu Çiller'in başbakan olması, kadınların siyasete katılımını teşvik etmiş ve 1999 ile 2004 seçimlerinde belediye meclis üyeliğinde kadınların sayısında artış görülmüştür. Ancak bu artış tatmin edici düzeyde gerçekleşmemiştir (Oruç ve Bayrakçı, 2018: 464). 2018 yılı itibarıyla Türkiye'de 600 milletvekilinden sadece 104'ü kadın vekildir (<http://ysk.gov.tr/tr/2018-cumhurbaskani-ve-milletvekili-secim-i%CC%87statistikleri/78032>).

1.2.2. Türkiye'de Yoksulluk ve Kadın Yoksulluğu

Hızla gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye, dünyanın geri kalanı gibi yoksulluk problemi ile karşı karşıyadır ve bu sorunun çözümü için mücadele etmektedir.

Türkiye'de 1980 yılında döviz kuru kontrollerinin kaldırılması, dış ticaret rejiminin liberalleşmesi ve kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesi ile Neo-liberal reformlar başlatılmıştır (Gürses, 2010'dan aktaran Özgüler, 2014: 200). 1980 sonrasında ülkede

meydana gelen ihracat artışları, Türkiye'nin güvenilirliğinin dış piyasalarda artması gibi pozitif gelişmelere olanak sağlarken, 1990'lı yıllarda art arda yaşanan 1994, 2000 ve 2001 krizleri ülke ekonomisinde sarsıntılar meydana getirmiştir (Gürses, 2007:62).

Türkiye'de meydana gelen söz konusu ekonomik krizler, neoliberal politikalar ve küreselleşme sürecinin birleşik etkileri, gelir dağılımının bozulmasına ve yoksulluğun artmasına sebep olmuştur. Bu durum zengin bireyler ve yoksul bireyler arasındaki farkı giderek açmıştır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 68).

Tablo 5'te seçilmiş bazı ülkeler ve Türkiye'ye ait 2016 yılı Gini katsayısı verilmektedir. Gini katsayısı, gelir dağılımındaki adaletsizliğin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Endeks değerinin 0 olması mutlak eşitliği ve 100 olması mutlak eşitsizliği ifade etmektedir.

Tablo 5
Bazı Seçilmiş Ülkelerin ve Türkiye'nin Gini Endeksi (2016)

Ülkeler	Gini Katsayısı
Norveç	25,9
Danimarka	29,1
Kanada	33,7
Japonya	32,1
Türkiye	40,2
Brezilya	51,5
Güney Afrika	63,4

Kaynak: UNDP, Human Development Report 2016.(www. hdr.undp.org)

Tablo 5'e göre Türkiye'nin 2016 yılına ait Gini katsayısı 40,2'dir. Dünya'da en düşük Gini katsayısına sahip ülkeler ise Norveç, Danimarka ve Kanada'dır. Norveç'te bu katsayısı 25,9'dur.

Tablo 6'da yoksulluk sınırı yöntemine göre fert yoksulluk oranları verilmektedir.

Tablo 6
Yoksulluk Sınırı Yöntemine göre Fert Yoksulluk Oranı (2002-2009)

Yıl/Yöntem	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Türkiye								
Gıda yoksulluğu	1,35	1,29	1,29	0,87	0,74	0,48	0,54	0,48
Gıda+ gıda dışı yoksulluk	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı	0,20	0,01	0,02	0,01	-	-	-	-
Kişi başı günlük 2.15\$'ın altı	3,04	2,39	2,49	1,55	1,41	0,52	0,47	0,22
Kişi başı günlük 4.3\$'ın altı	30,30	23,75	20,89	16,36	13,33	8,41	6,83	4,35
Harcama esaslı görelî yoksulluk	14,74	15,51	14,18	16,16	14,50	14,70	15,06	15,12
Kent								
Gıda yoksulluğu	0,92	0,74	0,62	0,64	0,04	0,07	0,25	0,06
Gıda+ gıda dışı yoksulluk	21,95	22,30	16,57	12,83	9,31	10,36	9,38	8,86
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı	0,03	0,01	0,01	-	-	-	-	-
Kişi başı günlük 2.15\$'ın altı	2,37	1,54	1,23	0,97	0,24	0,09	0,19	0,04
Kişi başı günlük 4.3\$'ın altı	24,62	18,31	13,51	10,05	6,13	4,40	3,07	0,96
Harcama esaslı görelî yoksulluk	11,33	11,26	8,34	9,89	6,97	8,38	8,01	6,59
Kırsal								
Gıda yoksulluğu	2,01	2,15	2,36	1,24	1,91	1,41	1,18	1,42
Gıda+ gıda dışı yoksulluk	34,48	37,13	39,97	32,95	31,98	34,80	34,62	38,69
Kişi başı günlük 1\$'ın altı	0,46	0,01	0,02	0,04	-	-	-	-
Kişi başı günlük 2.15\$'ın altı	4,06	3,71	4,51	2,49	3,36	1,49	1,11	0,63
Kişi başı günlük 4.3\$'ın altı	38,82	32,18	32,62	26,59	25,35	17,59	15,33	11,92
Harcama esaslı görelî yoksulluk	19,86	22,08	23,48	26,35	27,06	29,16	31,00	34,20

Kaynak: TÜİK, Yoksulluk Çalışması Sonuçları 2011, www.tuik.gov.tr

Tablo 6’da yer alan gıda yoksulluk oranlarına göre gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırı altındaki nüfusun oranı 2002’de %26,96 iken 2008’de %17,11 ve 2009’da ise %18,08’e gerilemiştir. 2009 yılı itibariyle gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırına göre 13.638 bin kişi yoksuldur. Bu sayının 4.855’i kentlerde yaşarken kırsal kesimde yaşayan kişi sayısı 6.869’dur. Satın alma gücü paritesine göre 2002 yılında kişi başına günlük 2.15 doların altında yaşayan oran %3,04 iken 2009 yılında %0,22’ye gerilemiştir. Kişi başına günlük harcaması satın alma gücü paritesine göre 4.3 doların altında bulunan yoksul oranı 2002 yılından 2009 yılına kadar sürekli düşüş göstermiştir.

Tablo 7’de 2010-2016 yıllarına ait hanehalkı kullanılabilir fert gelirine ve eğitim durumuna göre yoksulluk oranları aktarılmaktadır.

Tablo 7
Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları (2010-2017)

Yıllar	Yoksulluk Riski	Okuryazar Olmayanlar	Okuryazar	İlköğr.	Lise ve Dengi	Yüksek Öğretim
2010	%50-50%	28,8	27,5	14,3	4,5	1,0
	%60-60%	39,3	37,3	20,9	7,8	1,8
2011	%50-50%	28,9	27,0	13,1	5,8	1,1
	%60-60%	38,4	35,8	20,0	8,9	2,0
2012	%50-50%	30,1	26,1	13,5	5,9	1,1
	%60-60%	39,1	33,8	20,0	9,3	1,9
2013	%50-50%	26,6	23,7	12,4	5,6	1,8
	%60-60%	37,5	33,5	20,0	9,1	2,7
2014	%50-50%	27,7	25,1	12,5	5,7	1,3
	%60-60%	38,1	34,2	19,6	9,3	2,2
2015	%50-50%	27,2	23,7	12,8	5,6	1,6
	%60-60%	36,3	34,1	20,3	10,2	2,7
2016	%50-50%	26,2	24,1	12,5	6,2	1,7
	%60-60%	35,3	33,5	19,6	10,4	3,2
2017	%50-50%	25,4	21,7	11,7	5,5	1,5
	%60-60%	35,1	30,9	18,5	9,6	3,3

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2006-2017, www.tuik.gov.tr.

15 yaş üstü bireylerin eğitim durumlarına göre yoksulluk oranlarının verildiği Tablo 7’de eğitim düzeyi arttıkça yoksulluk oranlarının azaldığı görülmektedir.

Türkiye’de yoksulluğu kadın yoksulluğu boyutu ile de incelemek gerekmektedir. Kadın yoksulluğunun temelinde toplumsal cinsiyet rolleri, toplumun kadına verdiği değer, kültür, geleneksel yaklaşımlar gibi faktörler bulunmaktadır.

Toplumun kadına bakış açısı, ülkemiz içinde kadın yoksulluğuna neden olan etmenlerin başındadır. Eğitim hizmetlerinden faydalanamama özellikle kız çocukları arasında erkekler ile kıyaslandığında daha fazladır (Güzel, 2011: 87). Daha önce belirtildiği gibi eğitim düzeyleri arttıkça hem bireysel yoksulluk oranları hem de cinsiyet arası yoksulluk oranları azalmaktadır. Başka bir ifadeyle eğitim düzeyi yoksulluk açısından önemli bir etmendir.

Yoksulluk konusunda diğer belirleyici faktör ise istihdamdır. Türkiye’de 2017 yılında erkeklerin işgücü piyasasına katılım oranları %71,9 iken kadınların katılım oranı %32,4’tür (<https://www.undp.org/content/dam/turkey>). Ülkemizde kadın istihdam oranları oldukça düşük seviyelerdedir. Özellikle eğitim seviyeleri düşük olan kadınlar daha düşük ücretli sektörlerde istihdam edilmektedir. Bununla birlikte çalışan kadınlar, çalışmayan

kadınlara oranla daha az yoksullardır. Ülkemizde ataerkil zihniyet ile kadınların 6 kat daha fazla zamanı hane içerisinde harcamaları, kamusal hizmetlerin (hasta, yaşlı ve çocuk bakımı) yetersiz kalması gibi nedenlerle kadının işgücü arzı oldukça düşüktür (Güzel, 2011: 87).

BM tarafından yayınlanan insani gelişme endeksine göre 2018 yılında Türkiye 0,791 değeri ile 64. sıradadır. 1990-2017 seneleri arasında ülkemizde beklenen yaşam süresi 11,7 yıl, ortalama öğrenim süresi 3,5 yıl ve beklenen öğrenim süresi 6,3 yıl artmıştır. Aynı zamanda Türkiye’de kişi başına GSYH yaklaşık %121,2 oranında artış göstermiştir (<http://www.tr.undp.org>).

İnsani gelişme endeksi ülke genelinde nüfus dağılımında var olan eşitsizliği ele almamakta, bu nedenle eşitsizlikleri dikkate alan eşitsizliğe uyarlanmış insani gelişme endeksi kullanılmaktadır. Eşitsizliğe uyarlanmış insani gelişme endeksi, insani gelişme endeksinden eşitsizliklerin çıkarılması ile elde edilmektedir. Türkiye’nin eşitsizliğe uyarlanmış insani gelişme endeksi ise %15,4’lük kayıpla 0,669’dur (<https://www.undp.org>).

2017 yılına ait Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi verilerine göre ise, kadınların insani gelişme endeksi 0,755 ve erkeklerin insani gelişme endeksi ise 0,819 olarak ölçülmüştür. Kadının güçlenmesi, üreme sağlığı ve ekonomik faaliyet olarak üç farklı boyutlu toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksinde Türkiye 2017 yılında 0,317 değer ile 69. sırada yer almaktadır (<https://www.undp.org/>).

İKİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUKLA MÜCADELE YAKLAŞIMLARI VE STRATEJİLERİ

2.1. YOKSULLUKLA MÜCADELEDE TARİHSEL SÜREÇ VE YAKLAŞIMLAR

Tarihin her döneminde toplumlar çeşitli nedenlerden beslenen dar ya da geniş boyutta yoksulluk problemi ile karşı karşıya kalmışlar ve bu problemin çözümü için mücadele etmişlerdir. Ancak yoksulluğun neden ve sonuçlarına ilişkin ilk sistematik çalışmalar 17. yy.de İngiltere’de yaşanan ekonomik ve sosyal dönüşümler sonucu ortaya çıkmıştır (Akçiçek, 2016). Söz konusu dönüşümleri tetikleyen en önemli unsurlar ise başta coğrafik keşifler olmak üzere, Rönesans ve Reform hareketleridir.

Coğrafik Keşifler özellikle Batı Avrupa ülkelerinin daha geniş bir coğrafyaya hükmetmesine imkân tanımış ve bu coğrafyaların servetinde söz hakkına sahip olmalarını sağlamıştır. Bu dönemde hüküm süren Merkantilizm ise sürecin ekonomik dayanağını oluşturmuştur.

Merkantilizm 15. yy. ortasından 18. yy. kadar Batı Avrupa üzerinde iktisadi yapıyı şekillendiren sistemdir. Merkantilizm’e göre değerli madenlere sahip olmak bir ülkenin zenginliğinin kaynağıdır (Ersoy, 2012: 135-136). Söz konusu değerli madenlere sahip olmanın yolu ise ticarettir. Merkantilistler bir başka topluluğun yoksulluğuna neden olsa da sömürü ile ülkelerin zenginliğini arttırmayı doğal bir yöntem olarak kabul etmişlerdir.

17. yy.de mülkiyet hakları tartışması ile siyasal bir kuram olarak gelişmeye başlayan liberalizm, merkantilizmin aksine yoksulları dışlamayan bir yaklaşımdır. Dönemin liberalleri bir yandan özel mülkiyet haklarını savunurken öte yandan bu hakkın, yoksul yardımlarını önlememesi gerektiğini ve kişisel refah gibi sosyal refahın da önemli olduğunu savunmuşlardır (Şenses, 2014: 32). Liberal akımın öncüleri olan bu aydınlar Fizyokratlar olarak adlandırılmıştır.

18. yy.de Fransa’da ortaya çıkan Fizyokratlar bilimsel iktisadi düşünce sisteminin kurucuları olarak kabul görmüş ve sosyal yenilikleri savunmuşlardır. Bu düşünürler Fransız Devrimi’nde de önemli rol almışlardır (Higgs, 1968’den aktaran Ersoy, 2012: 193).

Fransa’da yaygınlaşan yoksulluk ve sefaleti önlemeye yönelik bazı çözümler üretmeye çalışan Fizyokratlar için yoksulluk ile mücadelede tek kaynak toprağın insana verdikleri, yani tarım sektörüdür (Ersoy, 2012: 193; Özgüler, 2014: 135).

18. ve 19. yy.de sanayileşmeye dayalı kapitalizm yaygınlaşınca bilim adamları bölüşüm ve yoksulluk problemi ile daha çok ilgilenmişlerdir. Ekonomi biliminin kurucusu sayılan Adam Smith ülkeler zenginleşirken yoksulluğun artmasını ciddi bir çelişki olarak gündeme getirmiştir. Smith'e göre fertlerinin önemli miktarı yoksul olan ülkeler refah içinde olamazlar ve bu sebeple çalışan yoksullar için daha yüksek ücretler ödenmelidir (Şenses, 2014: 33).

Diğer önemli bir iktisatçı Marshall ise yoksulluğun sebebini istihdam ile ilişkilendirmiş ve başkalarının lüks yaşamaları için bazılarının çalışıp çabalamalarının doğanın bir emri olmadığını savunmuştur (Şenses, 2014: 34).

20. yy. sonlarına gelindiğinde ise yaşanan ekonomik krizler sonucu yoksulluk daha yaygın bir hale gelmiştir (Burkett, 1990: 22). Özellikle 21. yy.in son çeyreğinde Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve küreselleşmenin tüm dünyayı kuşatması, yoksulluğu tüm ülkelerin başlıca problemlerinden biri yapmıştır. Söz konusu dönemde hem yoksul kişi sayısı hem de yoksulluğun şiddeti önemli boyutta artmıştır. Bu durum ise politika yapıcıların yoksulluk konusuna daha fazla özen göstermelerine ve çözüm yolları geliştirmelerine yol açmıştır.

Yoksullukla mücadele stratejileri ve politikaları ülkelerin uyguladığı ekonomik sistemin bir sonucudur ve sistemin genel bakış açısını yansıtmaktadır. Bu doğrultuda ülkelerin uyguladığı stratejileri liberal yaklaşım ve sosyal devlet anlayışı şeklinde iki alt başlıkta ele almak mümkündür.

2.1.1. Liberal Yaklaşım ve Yoksulluk

Liberaller genellikle devlet müdahalesinin yoksulluk sorununda etkin rol üstleneceği ve yoksulluğu azaltacağı düşüncesine karşı çıkmaktadırlar (Kaya, 2009: 89). Liberallere göre yoksulluk probleminin çözümünde devletin etkili olması mümkün değildir, üstelik yoksulluk sorununun kaynağı da genellikle devlettir (Karagül, 2011).

Liberallere göre yeniden dağıtıcı politikaların uygulanması toplumsal açıdan bazı problemlerin doğmasına neden olmaktadır. Bu problemler (Karagül, 2011: 112);

- Ağır sosyal maliyetler,
- Ağır vergi yükü,
- Düşük yatırım,
- İşsizlik,
- İsraf,

- Hizmette kalitesizlik,
- Verimsizliğin artmasıdır.

Liberaller devletin düşük gelirli bireylere yardım etmesinin; onları daha erken evliliğe yönlendireceğini, bu nedenle nüfus artışına sebep olacağını, dolayısıyla yüksek gelir elde edenlerin tasarruflarının azalacağı ve ekonomik büyüme hızının da azalacağı görüşündedirler (Kaya, 2009: 89).

Ekonomik büyümeyi, yoksulluğa karşı uygulanabilecek en iyi mücadele yöntemi olarak görmüşlerdir. Liberaller ekonomik büyüme gerçekleştiğinde elde edilecek faydaların, yoksul bireylere de az miktar da olsa ulaşabileceğini savunmuşlardır (Kaya, 2009: 89).

Liberallerin yoksullukla mücadele stratejileri şu şekilde sıralanabilir (Karagül, 2011: 112-113);

- Devletin hiçbir kesime ve sektöre doğrudan parasal yardım gerçekleştirmemesi,
- Ekonomi güçlendirilerek üretimde artışın meydana gelmesi ve bunun sonucu işsizliğin azaltılması,
- Devletin yalnızca pirim ödeyemeyecek durumda olan bireylere özel sosyal güvenlik sistemi oluşturarak yardım etmesi,
- Özel eğitim kurumlarının güçlendirilmesi ve devletin yalnızca öğrenim harcını ödeyemeyecek durumda olan bireylere yardım etmesi,
- Düşük vergi oranları ile üretimde artış sağlanması, dolayısıyla işsizlikte azalma ve kişilerin gelirlerinin ve refah düzeylerinin yükseltilmesi,
- İşsizlik sigortasının kaldırılması,
- Bireylerin bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi ile onlara nitelik kazandırılmasıdır.

Liberaller müdahale ve nakit yardımının, piyasanın oluşturduğu sınıflaşmayı bozacağına inanmaktadırlar. Devlete sadece liberal bir ortam oluşturma görevi vermektedirler. Bu ortam gerçekleştirildiği zaman yoksulluk probleminin kendiliğinden çözüleceğini ima etmektedirler.

2.1.2. Yoksulluk ve Sosyal Refah Devlet Düşüncesi

Sosyal refah devleti, devletin görev ve yetkilerini genişleterek sınırlı devlet anlayışına serbestlik getiren bir sistemdir. Sosyal açıdan toplumun kalkınmasını sağlamayı amaçlayan düşünce, müdahaleci bir devlet sistemini desteklemektedir (Kurşun ve Rakıcı, 2016: 136).

1941 yılında “Citizen and Churchman” isimli eserde başpiskopos Temple tarafından, “refah devleti” terimi ilk kez kullanılmıştır. 1942 yılında İngiltere’de William Henry Beveridge tarafından hazırlanan Beveridge Raporu ile de literatürdeki kullanımı yaygınlaşmıştır (Kurşun ve Rakıcı, 2016: 136).

Sosyal refah devlet düşüncesi, yoksulluğun giderilmesinde devletin etkin rol üstlenmesinin gerekli olduğunu savunmaktadır. Devletin örgütlenmesinin sermaye sahiplerinin çıkarlarını korumaktan ziyade, sayıca daha fazla olan düşük gelirli bireylerin çıkarlarını korumak için gerekli olduğu savunulmaktadır. Bu yaklaşıma göre esas amacı kârını arttırmak ve sermaye birikimini sağlamak olan özel sektörü destekleyici ve önünü açıcı politikalarla, sosyal içerikli politikaları aynı anda yürütebilmek mümkün değildir (Karagül, 2011: 114).

Dünyada sistematik olarak ilk kez sosyal yardımlar “Yoksul Yasaları-Poor Laws” ile İngiltere’de uygulanmıştır. Yoksul Yasaları uygulamasından önce İngiltere’de merkantilist bir yaşam tarzı hüküm sürmekteydi. Bu hayat tarzında asiller, hayatını sürdürmek için çalışmak zorunda olan kişileri yoksul olarak kabul etmekteydi. Başka bir ifadeye halk çalıştığı için yoksul görülüyordu. Yasa ile geçici işsizlik yaşayanlara, ailesi dağılanlara, hastalık ve sakatlık nedeniyle yoksullukla mücadele etmek zorunda kalanlara yerel düzeyde yardım imkânı oluşturuldu. Ancak bu yardımlar, yerel düzeyde sınırlı ve örgütlenmemiş yardımlar niteliğindedir. 1782 yılında “Gilbert Yasası” ile yardımlar yerel düzeyde örgütlenerek daha geniş alanda yoksullukla mücadele fırsatı yaratmıştır (Kurşun ve Rakıcı, 2016).

Devletin yoksulluk problemini çözmek için maliye politikalarının (vergi ve harcama politikaları vb.) etkin olarak kullanılması gerektiği düşünülmektedir. Yoksullukla mücadelede devlete önemli rollerin düşeceği ve gelirin yeniden dağıtımı ile yoksulluk probleminin çözüleceği savunulmaktadır.

Yoksullukla mücadelede refah devletinin çözüm önerileri, vergi politikası önerileri ve kamu harcamaları politikası ile ilgili öneriler şeklinde iki grupta sıralanmaktadır (Karagül, 2011: 114).

- Vergi politikası önerileri

- Servet vergilerine ağırlık verilmeli,
- Artan oranlı gelir vergisi uygulanmalı,

- Asgari ücret vergi dışında tutulmalı,
- Gelir vergisi alımında ücretliler için özel indirimler uygulanmalı,
- Negatif gelir vergisi uygulanmalı.
- **Kamu harcamaları politikasıyla ilgili önerileri**
 - Dengesizliğin olduğu bölgelerde devlet yatırım harcamalarını arttırmalı,
 - Devlet, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerini ücretsiz olarak halka sunmalı,
 - İşsizlik sigortası oluşturulmalı,
 - Doğrudan yoksullara maddi destekler sağlanmalı,
 - İşsiz kalan bireylere bilgi ve beceri kazandırma amacı ile kurslar açılmalı,
 - Esnaf ve sanatkârlar teşvik edilmeli,
 - Tarım kesimine sübvansiyonlar verilmeli,
 - Yoksullara toprak reformu ile arazi ve arsa verilmeli,
 - Kamu harcamaları tam istihdama yönelik artırılmalı.

Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanı sonrası, 1924 Anayasası’nda sosyal devlet anlayışına yönelik hükümler bulunmaktadır. Anayasa’nın 80. ve 87. maddelerinde eğitim ve öğretimin parasız gerçekleştirilmesi konusunda kanuni düzenlemeler yapılmış ve çalışanlara yönelik iş kazalarına karşı düzenlemeler yasalaştırılmıştır (Kurşun ve Rakıcı, 2016: 150).

Sosyal devlet prensipleri 1961 ve 1982 Anayasa’larında da güvenceye kavuşmuştur. Fakat Türkiye’de sosyal güvenlik sistemi, yoksulluğa karşı koruma gerçekleştirememektedir. Bunun sebebi kaynakların sosyal güvenlik kurumlarına ve bu kurumların içinde korunması sağlanan bireylere aktarılmamasından kaynaklanmaktadır. Asıl sorun, artan işsizlik ve yoksulluğa yönelik, geniş nüfus kesimlerinin katkı yapacak gelir seviyelerine ulaşamaması ve vergilendirme politikalarındaki adaletsizliktir (Gökbayrak, 2010: 153).

2.2. DÜNYADA YOKSULLUKLA MÜCADELE STRATEJİLERİ

Yoksulluk; gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan tüm ülkeleri etkileyen evrensel bir problemdir. Ancak özellikle az gelişmiş ülkeler bu sorundan daha derinden etkilenmektedir. Örneğin; Sahra-altı Afrika’sı dünya üzerinde yoksulluğun en fazla olduğu bölgedir. Aşırı yoksulların yarısı bu bölgede yaşamaktadır. Bununla birlikte dünyada yoksullukla mücadele için ciddi savaş verilmektedir.

Dünya Bankası verilerine göre 2012 yılında günlük 1,90 \$ gelirin altında yaşayan bireyler dünya nüfusunun %12,4'ü iken 2013 yılında bu oran %10,7'e gerilemiştir. Söz konusu değer 1990 yılında ise %35 oranındaydı. Rakamlar ışığında 1990'dan 2013 yılına kadar geçen sürede yaklaşık 1,1 milyar insanın yoksulluktan kurtulduğu ifade edilebilir (Dünya Bankası, 2018).

Olumlu gelişmelere rağmen, yine de yoksullukla mücadele ülkelerin en önemli gündem maddesini oluşturmakta ve ülkeler bu mücadelede arzu edilen hedeften oldukça uzakta yer almaktadır. Örneğin; Dünya Bankası'nın araştırmalarına göre yoksullukla mücadelede 2010 yılı için hedeflenen açlık oranına, ancak 2015 yılının ilk yarısında ulaşıldığı görülmüştür (Dünya Bankası, 2018).

Tablo 8'de kişi başına düşen milli gelir düzeyi açısından dünyadaki en zengin ve en fakir ilk on ülke gösterilmektedir.

Tablo 8

Kişi Başına Düşen Milli Gelir Düzeyleri Bakımından Dünyanın En Zengin ve En Fakir 10 Ülkesi (SGP, \$)

En Zengin 10 ülke	Kişi başı GSMH(\$)	En Fakir 10 Ülke	Kişi başı GSMH(\$)
Katar	128060	Komorlar	1570
Singapur	90570	Madagaskar	1510
Brunei Sultanlığı	83760	Sierra Leone	1480
Kuveyt	83310	Mozambik	1200
B. Arap emirlikleri	74410	Malavi	1180
Lüksemburg	72640	Nijer	990
İsviçre	65910	Kongo, Dem. Cum.	870
Hongkong Çin	64100	Burundi	770
Norveç	63530	Orta Afrika Cum.	730
İrlanda	62440	Liberya	710

Kaynak: World Bank, 2017, www.data.worldbank.org.

Tablo 8'e göre 2017 yılı kişi başına düşen GSMH verilerine göre en zengin ilk üç ülke sırasıyla Katar (128.060 \$), Singapur (90.570 \$) ve Brunei Sultanlığı (83.760 \$)'dır. En fakir ilk üç ülke ise Liberya (710 \$), Orta Afrika Cumhuriyeti (730 \$) ve Burundi (770 \$)'dır. Veriler incelendiğinde en zengin ve en fakir ülkeler arasında kişi başına düşen GSMH açısından ciddi farklılık olduğu görülmektedir.

Ülkeler kendileri için çeşitli yoksullukla mücadele programları geliştirirken Birleşmiş Milletler, IMF, Dünya Bankası gibi bazı uluslararası kuruluşlar da yoksullukla mücadele için çalışmalar yapmaktadır (Türk ve Ünlü, 2016: 98).

1944 yılında kurulan IMF borç yükü altında olan ülkelerin borç yüklerini hafifletme amacı ile çalışmalar yapmaktadır. Ağır Borç Yükü Altındaki Yoksul Ülkeler Girişimi

(HIPC) ve Çok Yönlü Borç Hafifletme Girişimi (MDRI) gibi projeler bu çalışmalar arasındadır (Türk ve Ünlü, 2016: 98).

Birleşmiş Milletler'e göre yoksulluk, insan yaşamını sürdürebilmek için gerekli olan temel ihtiyaçların karşılanmasından ziyade, sağlık, özgürlük, kendine güven, saygınlık gibi insani gelişme için gerekli olan fırsatlara ulaşamama durumudur (Tireli, 2009: 131). BM bu doğrultuda birden fazla platformda yoksullukla mücadele etmektedir. Bunlardan bazıları;

- ***Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP):*** Ulusal düzeyde üretken varlıklara ve ekonomik fırsatlara ulaşılması noktasında destek sunmak, fakirlik programlarını ulusal düzeyde ekonomik programlara taşımak, ticaret reformu ile küresel ticarete destek vererek ülkelerin kalkınmasına öncelik etmek üzere çalışmaktadır.
- ***Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF):*** Çocukların yaşam şartlarını iyileştirerek temel haklara ulaşabilmelerini hedefler.
- ***Birleşmiş Milletler Gıda Programı:*** Yoksulluğa ve bireylerin açlık sorununa direkt yardımlar ile müdahale etmektedir.

Dünya Bankası yoksulluğun önüne geçilebilmesi ile ilgilenen ve yoksullukla mücadele programı konusuna ağırlık veren bir başka uluslararası kurumdur. (Uzun, 2003: 84)

2.3. TÜRKİYE'DE YOKSULLUKLA MÜCADELEDE ROL ALAN KURUM / KURULUŞLAR VE PROJELER

Yoksulluk konusu ülkemiz için oldukça önemli bir konudur. Bu sebeple gerek kamu gerekse özel birçok kurum ve kuruluş yoksulluğun giderilmesi için mücadele vermekte ve projeler geliştirmektedir.

Türkiye'de yoksullukla mücadelede rol alan kurum/kuruluşların ve projelerin ele alındığı bu bölümde, bakanlık nezdinde projeler (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı), Belediyeler, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Türk Kızılay'ının yoksulluk konusuna ilişkin politikaları ve yoksullara yaptıkları destekleri incelenecektir.

2.3.1. Merkezi Teşkilat: Bakanlıklar ve Yoksullukla Mücadele Projeleri

2.3.1.1. T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü adlı alt birimiyle Türkiye’de yoksulluk ile mücadelede rol alan en önemli kuruluşların başında gelmektedir. Yoksulluk ile mücadelede etkin olan Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün, iki programı mevcuttur. Bunlar; sosyal yardım programları ve proje destek programlarıdır.

Sosyal yardım programları şunlardır:

- Aile yardımları,
- Yaşlı ve engellilere yönelik yardımlar,
- Eğitim yardımları,
- Sağlık yardımları,
- Özel amaçlı yardımlar,
- Yabancılarla yönelik yardımlar.

Kurumda yoksul vatandaşlara ve ülkemizde bulunan yabancı bireylere ihtiyaç durumlarına göre destekler yapılmaktadır. Konularına göre ayrılmış olan destek programlarının her biri için ayrı başvuru şartları bulunmaktadır. 18 yaş üstü ihtiyaç sahipleri, başvuru yaptıktan sonra müteveli heyetinin onayı ile destek programlarından yararlanmaktadır (<https://ailevecalisma.gov.tr/sygm>).

Proje destek programları; bireylerin sosyal ve ekonomik hayata katılımlarının artırılması, yoksulluk ve sosyal dışlanmanın önüne geçebilmek için Bakanlığı’n fon kaynakları ile yaptığı destek programlarıdır. Aile Destek Merkezi (ADEM) ve Sosyal Dayanışma Merkezi (SODAM) gibi sosyal hizmet proje destekleri verilmektedir (<https://ailevecalisma.gov.tr/sygm>).

2018 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) birleşerek Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı halini almıştır. Bakanlıklar birleşmeden önce ÇSGB verdiği eğitimler ve çalışma hayatında yaptığı düzenlemeler ile yoksul bireylere istihdam olanakları sunmakta, işgücüne katılım oranını artırmakta, nitelikli işgücü olanakları sağlamakta ve bu doğrultuda yoksulluğu azaltıcı etkisi bulunmaktaydı (ÇSGB, 2017: 6).

Dezavantajlı Kişilerin Entegrasyonu için İstihdam ve Sosyal Destek Hizmetleri Koordinasyon ve Uygulama Modeli (İSKEP) isimli uygulama ile 12 belediyede Sosyal hizmet destek noktaları kurulmuş, 2778 birey aktif işgücü piyasasına yönlendirilmiş, 8249 dezavantajlı kişi, oluşturulan bilgi bankasına kaydedilmiştir. Belediye personeli (3500) ve dezavantajlı kişiler (4000) olmak üzere toplam 7500 kişiye eğitim verilmiştir (ÇSGB, 2017: 93).

Dezavantajlı Yüksek Öğrenim Öğrencilerinin Burs Yoluyla Desteklenerek İş Piyasasına Erişimlerinin Kolaylaştırılması (DEZÖDES) projesi ile maddi sıkıntılar yüzünden yükseköğrenime devam edemeyen ya da terk etmek durumunda kalan genç bireylere okuldan iş yaşamına geçişi kolaylaştırmak için mali destek içeren eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri uygulanmıştır (ÇSGB, 2017: 94).

2016-2017 yılları arasında dezavantajlı bireylerin sosyal entegrasyon ve istihdam edilebilirlikleri geliştirilmesi operasyonu kapsamında, 48 ilde 141 projeye yaklaşık 23 milyon € hibe sağlanmıştır (ÇSGB, 2017: 132).

2.3.1.2. T.C. Sağlık Bakanlığı

Sağlık Bakanlığı, acil durum ve afet anlarında bölgesel farklılık içermeyen (Türkiye’de yaşayan) herkesin sağlık hizmetlerine erişim sağlamasına yönelik önlemler almaktadır. Vatandaşların hastalıklarına, teşhis, tedavi ve rehabilite edici sağlık hizmetlerini gerçekleştirmektedir (<https://www.saglik.gov.tr/TR,11464/gorev-ve-yetkiler.html>).

Bakanlık geçmiş dönemlerde toplumun en yoksul %6’lık kesimine, gebe ve çocuk takibi yapmaları kaydı ile nakit para (her bir çocuk için aylık 30 TL, sağlık kuruluşunda yapılan doğumlarda gebelere ayrıca 70 TL) yardımı yapmıştır. Ulaşım problemi olan bölgelerde yaşayan anne adayları doğum öncesi misafir edilerek sağlıklı doğum yapmalarını sağlanmıştır (Akdağ ve Koç, 2012: 123).

2.3.1.3. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı

Yoksulluk konusu incelenirken, eğitim düzeyi yeterli olmayan bireylerin yoksulluktan daha sık etkilendiği gözlenmektedir. Bir başka ifadeyle eğitimin, bireylere ve yaşadıkları topluma sağladığı faydaların arasında yoksulluğu azaltıcı bir etkisi de bulunmaktadır.

Devlet okullarında okuyan tüm ilk ve orta öğrenim öğrencilerine öğrenim dönemleri öncesi ücretsiz ders kitapları verilmektedir. Nüfusun en yoksul %6’lık kesiminde yer alan

ve maddi imkânsızlık sebebiyle çocuklarını okula gönderemeyen ailelere, çocuklarının okula devam etmeleri şartıyla şartlı eğitim yardımları yapılmaktadır. Yardımlar anneler adına açılan hesaplara Ziraat Bankası ve PTT aracılığıyla yatırılmaktadır ([https:// ailevecalisma.gov.tr/sygm/ programlarimiz/sosyal-yardimprogramlarimiz/](https://ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardimprogramlarimiz/)).

2018 yılında toplam 399.745 kişi Milli Eğitim Bakanlığı'nın burs ve öğrenim kredisinden faydalanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2016-2017: 225).

2.3.2. Yerel Yönetimler: Belediyeler

Türkiye'de gerek büyükşehir ve il belediyeleri gerekse ilçe belediyeleri tarafından kendi belediye sınırları içerisinde ikamet eden yoksul vatandaşlara yönelik yardım ve destek programları düzenlenmektedir. Bu destekler belediyenin maddi olanaklarına göre farklılık göstermektedir. Bununla birlikte proje kapsamında birkaç belediyenin birlikte yürüttüğü program/projeler de mevcuttur. Örneğin; Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti ortak finansmanıya, İstihdam için Koordinasyon ve Eğitim Teknik Destek Projesi (İSKEP) kapsamında 10 ilde 12 belediyede destek merkezleri açılmıştır. Bu proje kapsamında yoksullar, şiddete maruz kalmış kadınlar, engelliler gibi dezavantajlı grupların sosyal hizmet ve istihdam gibi hizmetlere ulaşımını kolaylaştırmak için Belediye destek merkezleri bulunmaktadır (<http://www.tbb.gov.tr/basin-ve-yayin/haberler/20161109-iskep-kapanis-toplantisi>).

Erzurum'da yoksullukla mücadele için Büyükşehir Belediyesine bağlı Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı Sosyal İşler Şube Müdürlüğü faaliyet yürütmektedir. Söz konusu şube 2016-2017 öğrenim yılı içerisinde 11.960 yükseköğretim öğrencisine karşılıksız sosyal yardım desteği sağlamıştır (<http://erzurum.bel.tr/ebb-sosyal-mic/1004/4025/7059.html>). Aynı zamanda yoksulluğu tespit edilen bireylere, gıda harcamalarını gerçekleştirebilmeleri için belirli aralıklarda gıda kartı verilmektedir. Gıda kartı olan bireyler, belediyenin belirlediği marketlerin bayilerinden alışverişlerini gerçekleştirmektedir (<http://erzurum.bel.tr/ebb-sosyal-mic/1004/4025/8055.html>).

Yoksul vatandaşlar için Erzurum Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılan diğer destekler ise günlük ekmek yardımı, giyecek ve ev eşyası tedarikleridir (<http://erzurum.bel.tr/ebb-sosyal-mic/1004/4025/8056.html>).

2.3.3. Vakıflar ve Diğer Kuruluşlar

2.3.3.1. Vakıflar Genel Müdürlüğü

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), muhtaç aylığı, VGM bursları, vakıf evi hizmetleri, aşevi ve kuru gıda yardımı gibi sosyal hizmetleri yerine getirerek yoksul bireylere yardım etmektedir.

2017 yılında 15.000 öğrenciye (ilkokul-ortaokul ve lise) dokuz ay süre ile aylık 60 TL, 5.484 yükseköğrenim öğrencisine sekiz ay süre ile 250 TL karşılıksız burs vermiştir. Ayrıca 300 yabancı uyruklu öğrenciye (Türkiye’de yükseköğrenim gören) sekiz ay süre ile aylık 250 TL burs vermiştir (VGM, 2017: 51).

VGM tarafından 81 il merkezinde 20.315 haneye kuru gıda dağıtımı yapılmış, engelli (2.082) ve yetim (2.190) toplam 4.272 kişiye 1 yıl boyunca 643 TL muhtaç aylığı ödenmiştir (VGM, 2017: 54).

2.3.3.2. Türk Kızılay

Kızılay ilk olarak 11 Haziran 1868 yılında “Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti” adıyla kurulmuştur.

Kızılay, afetlerde ve olağan dönemlerde muhtaç insanlara yardım sağlamak ve olumsuz koşulların azaltılması amacıyla kurulmuştur. Bununla birlikte ulusal yardım hizmetleri, sosyal hizmetler, sağlık hizmetleri, uluslararası yardımlar, göç ve mülteci hizmetleri gibi hizmetleri de mevcuttur. (<https://www.kizilay.org.tr/> Kurumsal).

Kâr amacı gütmeyen ve tüzel kişiliğe sahip olan Kızılay bireylere karşılıksız yardım gerçekleştiren gönüllü sosyal hizmet kuruluşu niteliğindedir (<https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz>). Kurum yoksul bireylere sağlık, beslenme ve barınma yardımı ulaştırmak, sosyal refahın gelişmesini sağlamak gibi birtakım görevler üstlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADININ YOKSULLUKLA MÜCADELESİ VE SOSYAL YARDIMLAŞMA KURUMLARININ ROLÜ: ERZURUM İL MERKEZİNDE BİR UYGULAMA

3.1. LİTERATÜR ÖZETİ

Yoksulluk tüm toplumları derinden etkileyen başlıca sosyoekonomik problemlerden biridir. Bu sebeple yoksulluğun ortaya çıkış nedenlerini, çözüm yollarını tespit etmeye yönelik birçok bilimsel ve sosyal araştırma yapılmıştır. Türkiye’de de yoksulluk, kadın yoksulluğu ve yoksullukla mücadele üzerine yapılmış birçok teorik ve ampirik çalışma mevcuttur.

Kadın yoksulluğu ve yoksullukla mücadele üzerine yapılmış teorik çalışmalar incelendiğinde, genellikle kadın yoksulluğunun nedenlerinin ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sonuçların irdelendiği görülmektedir. Ayrıca yoksullukla mücadele stratejileri tartışılmakta ve mevcut yasal düzenlemelerin problemi çözmedeki etkinliği incelenmektedir. Bu çalışmalarda durum tespiti yapılırken Türkiye’deki istatistiki veriler dikkate alınarak farklı ülkeler ile karşılaştırmalar yapılmaktadır.

Söz konusu çalışmalarda genellikle kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı kadın yoksulluğunun başlıca nedeni olarak ifade edilmektedir. Bu ayrımcılığın yol açtığı eğitim eşitsizliği, istihdam imkânı yakalayamama, iş hayatında dezavantajlı konumda olma vb. hususlar da kadın yoksulluğunu derinleştiren problemler olarak sıralanmaktadır. Örneğin; Bal (2004) çalışmasında aile içerisinde çocukların cinsiyetlerinin ön plana çıkarılmadan yetiştirilmesi ve kız çocuklarının da erkek çocuklarının elde ettiği haklardan eşit ölçüde faydalanması gerektiğini belirtmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri kadın yoksulluğunu derinleştirmekte, ataerkil düşünce yapısı kadının eğitim ve istihdama katılım konusunda eşitsizliklere maruz kalmasına yol açmaktadır (Sallan Gül, 2005). Topgül (2013) ise çalışmasında kadın yoksulluğunu; kadınların eğitim düzeylerinin yetersiz olması, işgücüne katılım oranlarının düşük olması, erkekler ve kadınlar arasındaki ücret farkı gibi faktörler ile açıklamaktadır.

Teorik çalışmalarda yoksulluğa karşı mücadele için geniş bir perspektiften farklı çözüm yolları getirilmektedir. Bazı çalışmalarda kadının güçlendirilmesi için öneriler getirilirken bir kısım çalışmada ise ülkenin uyguladığı kalkınma stratejisi ve bunun yansımalarına değinilmektedir. Örneğin; Şener (2009) kadın yoksulluğunun toplumsal

cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesi ve kadın güçlendirilmesi ile aşılabileceğini belirtmiştir. Gökkaya (2011) ise kadınlara yönelik istihdam alanlarının oluşturulmasını ve iş kurmalarına destek için krediler verilmesi gerektiğini önermiştir.

Arpacıoğlu ve Yıldırım (2011) dünyada ve Türkiye’de yoksulluk ve refah göstergelerini baz alarak yoksulluğun boyutlarını ele aldığı çalışmalarında dolaylı mücadele ve doğrudan mücadele yaklaşımının bir arada kullanılmasının yoksullukla en etkili mücadele yöntemi olduğunu savunmuşlardır. Hekimler (2012) ise cinsiyet ayrımcılığı ve eğitim eşitsizliği gibi konularda sosyal dışlanmaya maruz kalan, sistemin dışına itilen kişilerin ve yoksul bireylerin maruz kaldığı sosyal dışlanmanın önüne geçilmesi için toplumdaki eksiklikleri fark edip çözüm geliştiren bir yapının oluşturulması, eğitimin ve sosyal hizmet anlayışının geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Temiz (2013) iktisadi büyüme ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında yoksulluğa birçok faktörün (ekonomik kriz, işsizlik oranı, enflasyon, savaş vb.) sebep olduğunu belirtmiştir. Bu sebeple iktisadi büyümenin yoksullukla mücadelede tek başına yeterli gelmeyeceğini savunmuş ve gelir ile refahtaki artışın tabana yayılmadıkça yoksulluğu azaltmak yerine artıracağını ifade etmiştir.

Türkiye’de konuya ilişkin yapılan ampirik çalışmalar genellikle birincil veriye dayanmaktadır. Çalışmalarda yoksul kadınlara ulaşılarak sorunların tespiti amaçlanmakta ve sonuçlar nitel ya da nicel olarak sınıflandırılmaktadır. Bu çalışmaların bir kısmı Tablo 9’da aktarılmaktadır.

Tablo 9**Yoksulluk ve Kadın Yoksulluğu Üzerine Yapılmış Bilimsel Araştırmalar**

YAZAR	AMAÇ	DEĞİŞKEN VE ÖRNEKLEM	SONUÇ
Oğuz ve Kan (2010)	Kadınların, organik çilek üretimine katılımı ile yeni üretimde ne derece yer aldıklarını belirlemek ve yoksul kadınların yoksulluklarını azaltmak için sosyal ekonomik faktörlerin üstlendiği rolleri ortaya koymak.	Konya-Seydişehir’de 55 kadın katılımcı ile yürütülen anket, Ki-kare uygulanmıştır.	Seydişehir İlçesinde organik çilek üretiminin, ekonomiyi canlandırdığı ve kadınların işgücüne katılımını arttırdığı belirlenmiştir. Fakat kadınların gelirleri üzerinde söz hakkına sahip olmamaları gelir artışından yeterince faydalanamamalarına neden olmaktadır.
Uçar (2011)	Sosyal yardımların kadın yoksulluğunu önlemedeki yeterliliğini anlamak.	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından (SYDV) sosyal yardım alan 13 kadınla yürütülen anket. Frekans dağılımları incelenmiştir.	Cinsiyet konusunda eğitimler ile farkındalığın artırılmasının, toplumsal bütünleşme sağlayacağı, kadınların konumlarını iyileştireceği ve sosyal yardımlara bağımlılığı azaltılacağı sonucuna ulaşılmıştır.
Kardam ve Yüksel (2004)	Ekonomik açıdan kötü konumda olan kadınların yoksulluğu algılamaları, yaşam stratejileri, yoksulluk tecrübelerini inceleyerek, kadınların benzerlik ve farklılıklarını ortaya çıkarmak ve yapabilirlik yaklaşımı kullanarak analiz etmek.	Düşük gelirli 40 kadın katılımcıyla yapılan anket. Robeyns’in yapabilirlik yaklaşımı ile değerlendirilmiştir.	Yoksul bireylere sivil toplum kuruluşlarıyla beraber kamu kuruluşlarının da destek olması gerektiği, ekonomik durumları benzer olan kadınların yapabilirliklerinin birbirinden farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
İlter (2009)	Türkiye’de sosyal yardımların durumunu ortaya koymak, Sivil Toplum Kuruluşu (STK) ve SYDV iş birliğinde yaşanan sorunları irdeleyerek çözüm önerilerinde bulunmak.	STK’larla iş birliği yapan 25 sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfına anket uygulanmış. Frekans dağılımları incelenmiştir.	Devletin STK’larla iş birliği konusunda kurumsal kapasitesi arttırması, muhatabını desteklemesi gerekmektedir. Sivil toplumun bu zaman içerisinde kendini geliştirmesi, eksik yönlerini gidermesi ve devleti teşvik etmesinin yararlı bulunacağı sonucuna ulaşılmıştır.
Öğülmüş (2011)	Türkiye’de kamusal sosyal yardım sisteminin yapısı, işleyişi, etkinlik seviyesi, yardımlardan faydalananların yardımları nasıl değerlendirdiği ve sosyal yardımların yoksulluk kültürüne yol açıp açmadığını saptamak	En az 2 yıldır kamusal sosyal yardımlardan yararlanan 2032 haneye yapılan anket çalışması. Frekans değerleri alınarak yorumlanmıştır.	Türkiye’de sosyal yardım sistemi, bünyesinde birçok sorun bulunmaktadır. Bunun yanı sıra ülkemizde yoksulluk kuşaktan kuşağa aktarılmamaktadır.
Özmen (2012)	Mikro kredi yönteminin Türkiye’de kadın istihdamına katkısını belirlemek.	TÜİK ve TGMP verileri ile birim kök testi ve regresyon analizi uygulanmıştır.	Mikro kredinin yarattığı istihdam olanaklarının yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır
Atan ve Atan (2017)	Kadının maruz kaldığı şiddetin istihdama ve iş hayatına etkisini araştırmak.	Şiddete uğrayan 175 kadına yapılan çalışma frekans ile yorumlanmıştır.	Devletin ve sivil toplum kuruluşlarının, kadına şiddetin önlenmesi için müdahale etmesi gerektiği ve kadının ekonomik bağımsızlığını kazanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynak: Yazar tarafından farklı bilimsel araştırmalar incelenerek oluşturulmuştur.

3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ VE KAPSAMI

1990’lardan itibaren literatürde yoğun olarak kullanılmaya başlanan kadın yoksulluğu kavramı tüm ülkelerin ortak insanlık problemlerinden biridir. Kadınlar karşılaştıkları cinsiyet ayrımcılığı ile eşit eğitim haklarından yararlanamamakta ve iş dünyasının bir parçası olamamaktadır. Çalışma hayatına dâhil olan kadınlar ise daha düşük ücret, kötü çalışma koşulları, sosyal güvenlik eksikliği, terfi alamama vb. problemler ile karşılaşmaktadır. Tüm bu olumsuz koşullar ise kadını hem maddi hem de manevi yönden yıpratmakta ve karşı cinslerine göre daha yoksun bir kesim haline dönüştürmektedir. Ancak kadın yoksulluğu sorunu sadece kadının kendisini bağlamamakta ve sahip oldukları çocuklarına da aktararak gelecek nesillere taşınmaktadır.

Kadınlar başta çocukları olmak üzere ailesinin yüzleştiği yoksulluğu gidermek için yoğun çaba harcamaktadır. Yapılan araştırmalar kadınların yoksullukla mücadelede erkeklere göre daha büyük savaş verdiklerini göstermektedir. Bu sebeple kadın yoksulluğunun nedenlerini ve kadınların yoksulluğa karşı verdikleri mücadeleleri anlamak önem arz etmektedir. Böylece yapılacak doğru tespitler ile ileriye dönük doğru çözüm yollarını bulabilmek kolaylaşacaktır.

Bu doğrultuda araştırmada erkeklere göre yoksulluğu daha derinden hisseden ve sonraki kuşaklara aktaran kadınların yoksulluklarının boyutlarını ve yoksulluğa karşı verdikleri mücadeleyi tespit etmek amaçlanmaktadır. Söz konusu mücadelede özellikle sosyal yardımlaşma kurumlarının rolünü belirlemek, kadınların bu kurumlara bakış açıları ve yoksulluklarını gidermede ne kadar etkili olduğuna yönelik görüşlerini elde etmek hedeflenmektedir.

Araştırma Erzurum il merkezine bağlı üç ilçede (Yakutiye, Aziziye ve Palandöken) ikamet eden ve görece olarak daha düşük gelir grubunda yer alan kadınları kapsamaktadır. Söz konusu kadınlar ile bir anket araştırması yürütülmüştür. Araştırma kapsamında, kadınların demografik özellikleri, ekonomik durumları, sosyal yardım kuruluşlarından yararlanıp yararlanmadıkları ve yardım alan kadınların memnuniyetleri belirlenerek sosyal yardım kuruluşlarının yoksulluğu gidermedeki etkinliği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın hipotezler şu şekildedir;

H₁ Katılımcıların çalışma durumu ile kendilerini yoksul hissetmeleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{1A} Katılımcıların çalışma hayatına dâhil olmaları ile kendilerini yoksul hissetmeleri arasında anlamlı bir farklılık vardır

H_{1B} Katılımcıların eşlerinin çalışma durumları ile kendilerini yoksul hissetmeleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{1C} Katılımcıların hanelerinde başka çalışan olması ile kendilerini yoksul hissetmeleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{1D} Katılımcıların hanelerinde sigortalı çalışan olması ile kendilerini yoksul hissetmeleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{1E} Katılımcıların hanelerinin toplam geliri ile kendilerini yoksul hissetmeleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₂ Katılımcıların toplam hane geliri ile temel ihtiyaçları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{2A} Katılımcıların yoksulluğunun barınma ihtiyacını olumsuz etkilemesi ile toplam hane geliri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{2B} Katılımcıların yoksulluğunun gıda ihtiyacını olumsuz etkilemesi ile toplam hane geliri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{2C} Katılımcıların yoksulluğunun sağlık ihtiyacını olumsuz etkilemesi ile toplam hane geliri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{2D} Katılımcıların yoksulluğunun çocuklarının eğitimi olumsuz etkilemesi ile toplam hane geliri arasında anlamlı bir farklılık vardır

H₃ Katılımcıların sosyal aktivitelere katılması ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₄ Katılımcıların maddi yardım alması ile kendini yoksul hissetmesi arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{4A} Katılımcıların kendi ailesinden maddi yardım alması ile kendisini yoksul hissetmesi arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{4B} Katılımcıların eşinin ailesinden maddi yardım alması ile kendisini yoksul hissetmesi arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{4C} Katılımcıların mahallelerinden maddi yardım alması ile kendisini yoksul hissetmesi arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{4D} Katılımcıların özel şahıslardan maddi yardım alması ile kendisini yoksul hissetmesi arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{4E} Katılımcıların kurum kuruluşlardan maddi yardım alması ile kendisini yoksul hissetmesi arasında bir ilişki vardır.

H₅ Katılımcıların maddi yardım alması ile toplam hane geliri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{5A} Katılımcıların kendi ailesinden maddi yardım alması ile kendisini yoksul hissetmesi arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{5B} Katılımcıların eşinin ailesinden maddi yardım alması ile kendisini yoksul hissetmesi arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{5C} Katılımcıların mahallelerinden maddi yardım alması ile toplam hane geliri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{5D} Katılımcıların özel şahıslardan maddi yardım alması ile toplam hane geliri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_{5E} Katılımcıların kurum kuruluşlardan maddi yardım alması ile toplam hane geliri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

3.3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ, ÖRNEKLEM SEÇİMİ VE SINIRLILIKLARI

Araştırmanın ana kütlesini Erzurum il merkezine bağlı üç ilçede (Yakutiye, Palandöken ve Aziziye) ikamet eden ve görece olarak daha düşük gelir grubunda (ilk %10'luk dilimde) yer alan kadınlar oluşturmaktadır.

Yoksulluk tanımlanması ve ölçülmesi zor bir kavram olduğu için yoksul insanların tespit edilmesi oldukça zordur. Bu kısıttan dolayı ana kütle sayısı net olarak hesaplanamamaktadır. Ancak bu noktada yaklaşık bir ana kütle sayısı belirleyebilmek için TÜİK'e ait nüfus, hanehalkı ve hanehalkı kullanılabilir gelir verilerinden yararlanılmıştır.

Adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre 2017 yılında Erzurum'un toplam nüfusu 760.476 ve farklı tiplerdeki toplam hanehalkı sayısı 182.360'dır (TÜİK, 2017a). Nüfusun yaklaşık %55'i il merkezine bağlı üç ilçede (Yakutiye, Aziziye ve Palandöken) yaşamaktadır. Bu orana bağlı olarak Erzurum il merkezinde yaşayan hanehalkı sayısı

yaklaşık 100.298 olarak hesaplanmıştır. Daha sonra yoksul kişilerin sayısını tespit etmek için TUİK'in 2017 yılına ait sıralı yüzde 10'luk gruplar itibarıyla yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin dağılımı verilerinden yararlanılmıştır. TRA1 (Erzurum-Erzincan-Bayburt) alt bölgesinde ilk 10'luk dilimdeki hanehalkı %3,5'dir (TUİK, 2017b). Bu oran Erzurum il merkezindeki hanehalkı sayısına oranlanmış ve ilk %10'da 6382 hane hesaplanmıştır. Her hanede de en az bir kadın olduğu varsayılarak Erzurum il merkezindeki %10'luk dilimde yoksul kadın sayısı yaklaşık 6382 olarak kabul edilmiştir. Bu sayı araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. %5 hata payına göre araştırmanın örneklem sayısı ise 362 olarak hesaplanmıştır (<http://www.surveysystem.com/sscalc.htm>).

Hesaplanan bu örnekleme ulaşabilmek için Erzurum'daki Sosyal Yardımlaşma Kurumları ile görüşülmüş ve şehrin göreceli olarak daha yoksul semt ve mahalleleri tespit edilmiştir. Bununla birlikte başta bu mahalleler olmak üzere şehrin farklı mahallelerinde ikamet eden daha çok sayıda kadına ulaşmak için sosyal ilişkiler ve ağlar da kullanılmıştır. Böylece kartopu yöntemi ile 200 kadın katılımcıya ulaşılmış ve yüz yüze görüşmeyle anket süreci tamamlanmıştır.

“Kartopu örneklem, araştırma devam ederken eklenen olaylardan veya deneklerden oluşur. Bu örneklem bilinebilir ve ulaşılabilir bir veya birkaç denek veya olaya bağlı olarak başlar. Bu teknik özellikle alışılmış biçimde diğerlerini etkileyen kişilerin olduğu alt-kültürlerin örneklenmesi için kullanılır. Kartopu örnekleme çocuk istismarı, ilaç bağımlılığı, tecavüz veya diğer saldırı kurbanları ya da suçluları gibi duyarlı konuların araştırılmasında kullanılan bir yöntemdir” (Özen ve Gül, 2007, s.413).

Kadın yoksulluğu üzerine yapılan benzer araştırmaların sonuçları yoksul kadınların aynı eğitim, gelir ve yaşam standartları gibi özelliklere sahip olduklarını ve genellikle aynı mahallelerde yaşadıklarını göstermektedir. Evreni oluşturan kadınların böyle homojen bir yapı sergilemesi sebebiyle ankete katılacak kadınların diğer kadınları da temsil edebileceği varsayılmaktadır.

Araştırma sürecinde hedeflenen 362 örneklem sayısına ulaşamamıştır. Bu sorunun altında yer alan nedenler araştırmanın önemli sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Araştırmanın sınırlılıklar şu şekilde sıralanabilir;

- Yoksulluk tanımlanması ve ölçülmesi zor bir olgu olduğu için yoksul kadınların sayısını da tam olarak belirleme güçlüğü,

- Yoksul insanların yaşadığı mahallelerin kentsel dönüşümden dolayı değişmesi ve bu durumun kadınlara ulaşmada zorluk yaratması,
- Kadınların genellikle eğitim seviyelerinin düşük olması nedeni ile soruları anlamaları noktasında sıkıntı yaşamaları ve bu durumun anket süresini uzatması,
- Kadınların günlük rutin işleri (çocuk bakımı, yemek yapma zorunlulukları vb.) nedeni ile oluşan zaman problemi,
- Diğer aile bireylerinin kadınlara ankete katılmamaları yönünde uyguladıkları baskı,
- Kadınların bir kısmının araştırmanın yardım amaçlı yapıldığını düşünmeleri ve bu sebeple bazı sorulara yanıltıcı cevaplar vermeleri,
- Kadınların çekingen tavırlarının görüşlerini açıkça ifade etmeleri önünde engel oluşturmasıdır.

3.4. VERİ TOPLAMA ARAÇ VE TEKNİKLERİ

Araştırma Erzurum il merkezinde ikamet eden ve göreceli olarak düşük gelir grubunda yer alan yoksul kadınlar üzerine yapılan bir alan çalışması niteliğindedir. Alan çalışması kısa tanımlamasıyla toplumsal olguların örneklem yoluyla incelenmesi yöntemidir ve betimsel araştırma olarak da nitelendirilebilir.

Alan araştırmasında kullanılan çeşitli araçlar vardır. Araştırma kapsamında kullanılacak araç ise anket yöntemidir. Anket yönteminde açık ya da kapalı uçlu sorular ile standart bir şablon oluşturularak katılımcılara yöneltilmektedir. Daha sonra verilen cevaplara dayanılarak iki ya da daha fazla değişken arasındaki bağlantı, benzerlik ve farklılıklar araştırılmaktadır.

Araştırmada kapalı uçlu sorulara dayanan bir anket düzenlenmiştir. Bununla birlikte konuya dair daha ayrıntılı bilgi edinmek amacıyla katılımcılara açık uçlu sorular da yönlendirilmiştir.

Anket şablonunun oluşturulması için ikincil veri kaynaklarından (Batur, 2011; Emir, 2009; Yusufoglu, 2010; Öztürk, 2008; Berber, 2016) yararlanılmıştır. Ayrıca araştırma konusu ile ilgili birçok yasal düzenleme ve uygulama mevcuttur. Bu düzenlemeler de incelenerek anket soruları çeşitlendirilmiş ve özellikle yüz yüze görüşmelerde açık uçlu sorulara yön verebilmek için kullanılmıştır.

Anket hazırlanırken katılımcıların doğru cevabı vermeleri ve sıkılmadan cevaplamaları amaçlanmıştır. Bu doğrultuda soruların olabildiğince anlaşılır ve az sayıda olmasına dikkat edilmiştir.

Anket üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda katılımcının demografik özellikleri ve hanehalkının yapısını tespit etmeye yönelik sorular yer almaktadır. İkinci kısımda katılımcıların yoksulluklarının boyutu ve bu yoksulluğun yarattığı problemlerin tespitine yönelik sorular yer almaktadır. Son kısımda ise katılımcıların yoksullukla mücadelelerinde sosyal yardım kuruluşlarının rolünü tespit etmeye yönelik sorular bulunmaktadır. Anketin tatbiki ile birlikte katılımcıların;

- Demografik özelliklerinin belirlenmesi,
- Hane özelliklerinin ve hane içi ilişkilerinin belirlenmesi,
- Ekonomik olanaklarının belirlenmesi,
- Ekonomik imkânsızlıklarının kendisinin ve ailesinin temel ihtiyaçlarına yansımalarının belirlenmesi,
- Ekonomik imkânsızlıklarının kendi ve aile bireylerinin eğitim ve sağlık ihtiyaçlarına erişimi üzerindeki etkisinin belirlenmesi,
- Ekonomik imkânsızlıkların kendisinin ve ailesinin sosyal hayatına ve geleceğe dair umutlarına etkisinin belirlenmesi,
- Sosyal yardım kuruluşlarından haberdarlıklarının ve yararlanıp yararlanmadıklarının belirlenmesi,
- Sosyal yardım kuruluşlarına yönelik duygu ve düşüncelerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Anketlerin uygulanmasına geçilmeden önce pilot çalışma gerçekleştirilmiş ve eksiklikler tespit edilerek ankete nihai şekli verilmiştir.

Anketlerin cevaplanması esnasında araştırmacı ortamda bulunarak katılımcılara yardımcı olmuş ve derinlemesine görüşme yöntemini tatbik etmiştir. Böylece kadınlar ile karşılıklı sohbet ortamı oluşturarak fikirlerini almaya çalışmıştır.

Anketin uygulanması Mart-Mayıs 2019 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bilgilerin tasnif edilmesi ve analizlerinde SPSS 21.0 (Statistical Program For Social Sciences) bilgisayar paket programından yararlanılarak istatistiki analizler yapılmıştır.

Araştırmada öncelikle ankette yer alan soruların güvenirlik analizi Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı kullanılarak yapılmıştır. İç tutarlılık tahmin yöntemi olan Cronbach alfa katsayısı ölçekte yer alan k maddenin varyansları toplamının genel varyansa oranlanması ile bulunan bir ağırlıklı standart değişim ortalamasıdır (Özdamar, 2002). İç tutarlılık katsayısı alfa değerinin 0,70 ve üstü olduğu durumlarda ölçeğin güvenilir olduğu kabul edilmektedir. Yapılan analiz sonucu Cronbach's Alfa değeri 0,707 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuca göre anketin güvenilir olduğu ifade edilebilir.

Ayrıca her bir sorunun bu katsayıya katkısı incelenerek herhangi bir sorunun çıkarılması durumunda α değerinin artış seyrinin nasıl bir değişim sergilediği izlenmiştir. Sonuçta hem Cronbach's Alfa hem de α değerinin artış seyrine göre anket sorularının istenilen olguyu başarıyla ölçtüğü belirlenmiştir.

Araştırmada ilk olarak frekans dağılımları incelenmiştir. Böylelikle katılımcıların genel özellikleri belirlenmiştir. Daha sonra hipotezler, ki-kare bağımsızlık testi ile analiz edilmiştir. Parametrik olmayan testlerden biri olan ki-kare bağımsızlık testi; verilerin normal dağılım özelliği göstermemesi veya homojen olmaması halinde kullanılan test yöntemidir. Ki-kare bağımsızlık testi; iki değişken arasındaki ilişkinin belirlenmesinde kullanılmaktadır (Eymen, 2007: 148).

3.5. AMPİRİK BULGULAR

3.5.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Çalışma Durumları

Katılımcıların yaşına, doğum yerine, medeni ve eğitim durumuna ait demografik özellikler Tablo 10'da verilmektedir.

Tablo 10
Katılımcıların Demografik Özelliklerine göre Dağılımı

Özellikler		Frekans	%
Yaş	15-19	14	7,0
	20-24	19	9,5
	25-29	18	9,0
	30-34	18	9,0
	35-39	31	15,5
	40-44	29	14,5
	45-49	32	16,0
	50-54	18	9,0
	55-59	6	3,0
	60-64	4	2,0
	65 ve üstü	11	5,5
	Toplam	200	100,0
Doğum Yeri	Erzurum	112	56,0
	Diğer	88	44,0
	Toplam	200	100,0
Eğitim Durumu	Okuryazar Değil	32	16,0
	Okuryazar	21	10,5
	İlkokul	87	43,5
	İlköğretim	16	8,0
	Mesleki/Teknik Lise	19	9,5
	Genel Lise	17	8,5
	Üniversite	8	4,0
	Toplam	200	100,0
Medeni Durum	Bekâr	35	17,5
	Evli-Resmi Nikâhlı	124	62,0
	Evli-İmam Nikâhlı	8	4,0
	Eşi ölmüş	24	12,0
	Boşanmış	9	4,5
	Toplam	200	100,0

Tablo 10'a göre ankete katılan toplam 200 kişinin %7,0'ı 15-19, %9,5'i 20-24, %9,0'ı 25-29, %9,0'ı 30-34, %15,5'i 35-39, %14,5'i 40-44, %16,0'ı 45-49, %9,0'ı 50-54, %3,0'ı 55-59 ve %2,0'ı 60-64 yaş aralığında yer almaktadır. 11 katılımcı ise 65 ve üstü yaş grubundadır.

Doğum yerleri incelendiğinde katılımcıların %56,0'ının (112 kişi) Erzurum il merkezi doğumlu olduğu görülmektedir. %44,0'ı (88 kişi) ise Erzurum il merkezine Erzurum'un diğer ilçelerinden ya da farklı illerden göç etmiştir. Göç eden katılımcıların, %79,5'i Erzurum ilçelerinden, %19,3'ü çevre illerden ve 1 kişi ise Azerbaycan'dan göç etmiştir. Göç etme nedenleri sorulduğunda genellikle evlilik veya iş imkânı cevabını vermişlerdir.

Eğitim durumlarına ait dağılımda katılımcıların %16,0'ı okuryazar değil, %43,5'i ilkokul, %9,5'i genel lise ve %4,0'ı üniversite mezunudur. Üniversite mezunu katılımcılar bekâr olup yoksul hanelerde yaşamaktadır. Üniversiteden yeni mezun olduklarını belirten katılımcılar aldıkları eğitimler doğrultusunda çalışma koşulları iyi olan bir işte çalışmak istediklerini ifade etmişlerdir.

Medeni durumları açısından katılımcıların %17,5'i bekâr, %62,0'ı resmi nikâhlı, %4,0'ı imam nikâhlı, %12,0'ının eşi ölmüş ve %4,5'i ise boşanmıştır. Mülakat esnasında elde edilen bilgilere göre boşanmış katılımcıların boşanmalarındaki en önemli sebeplerden biri geçim sıkıntısı ve bu sıkıntının aile içi ilişkilerini etkilemesidir.

Tablo 11'de katılımcıların kendilerini yoksul hissedip hissetmediklerine dair dağılımları verilmektedir.

Tablo 11
Katılımcıların Kendilerini Yoksul Hissetmelerine göre Dağılımları

Özellikler		Frekans	%
Yoksul hissetme durumu	Evet	156	78,0
	Hayır	44	22,0
	Toplam	200	100,0

Tablo 11'e göre katılımcıların %78'i kendini yoksul hissederken %22'si hissetmemektedir.

Katılımcıların “Yoksulluğunuzun en önemli nedenleri nedir?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımları Tablo 12'de verilmektedir.

Tablo 12
Katılımcıların Yoksulluk Nedenlerine ait Bilgiler

Özellikler		Frekans	%
Yoksulluğunuzun nedeni	İşsizlik	95	60,9
	Düşük ücret	23	14,7
	Eğitim eksikliği	16	10,3
	Eşinden boşanma	1	0,6
	Hükümet politikaları	13	8,3
	Eş vefatı	5	3,2
	Hayat pahalılığı	3	1,9
	Toplam	156	100,0

Tablo 12'ye göre katılımcılar yoksulluklarının en önemli nedeni olarak işsizliği görmektedirler. Diğer önemli nedenler ise düşük ücret ve eğitim yetersizliğidir.

Tablo 13'te katılımcıların herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre dağılımları verilmektedir.

Tablo 13

Katılımcıların Çalışma Durumlarına göre Dağılımları

Özellikler		Frekans	%
Çalışma Durumu	Şu an çalışıyor	25	12,5
	Hiç çalışmamış	166	83,0
	Şu an çalışmıyor	9	4,5
	Toplam	200	100,0

Tablo 13'e göre katılımcıların %12,5 (25 kişi)'si çalışırken geriye kalan %87,5'i ya hiç çalışmamış ya da şu an çalışmıyor durumdadır.

Tablo 14'te katılımcıların çalışma durumları ile yoksul hissetmeleri arasındaki ilişkiye ait bilgiler aktarılmaktadır.

Tablo 14

Katılımcıların Çalışma Durumları ile Yoksul Hissetmeleri Arasındaki İlişki

Çalışma durumu		Yoksul hissetme durumu		
		Evet	Hayır	Toplam
Şu an çalışıyor	N	19	6	25
	%	76,0	24,0	100,0
Hiç çalışmamış	N	132	34	175
	%	79,5	20,5	100,0
Şu an çalışmıyor	N	5	4	9
	%	55,6	44,0	100,0
Toplam	N	156	44	200
	%	78,0	22,0	100,0

Ki-kare=2,293, sd=2, p=0,232

Tablo 14'e göre katılımcıların çalışma durumu ile yoksul hissetmeleri arasında %5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p=0,232$). Böylece " H_{1A} : katılımcıların çalışma hayatına dâhil olmaları ile kendilerini yoksul hissetmeleri arasında anlamlı bir farklılık vardır" hipotezi reddedilmiştir. Bu sonuç çalışan yoksul kadınların çalışma koşulları ile ilişkili olabilir. Çünkü yoksul kadınlar genellikle sosyal güvencesi olmayan, düşük ücretli işlerde çalışmaktadır. Çalışan kadınların elde ettikleri ücretler, onların daha yüksek refah içeren bir hayat yaşamaları için yeterli gelmemektedir. Bu sebeple kadınlar çalışma hayatında yer alsalar bile, kendilerini yoksul hissetmeye devam etmektedirler.

Tablo 15**Çalışmayan Katılımcıların Çalışmama Nedenlerine göre Dağılımları**

Özellikler		Frekans	%
Çalışmamanızın en önemli nedeni	Kendi isteği	40	22,9
	Uygun iş bulamama	25	14,3
	Sağlık durumu elverişsiz	20	11,4
	Ücret düşük olması	12	6,9
	Eğitim yetersizliği	26	14,9
	Çevre baskısı	3	1,7
	Çocuk bakımı	17	9,7
	Sosyal güvence eksikliği	4	2,3
	Hasta yaşlı bakımı	2	1,1
	Evlilik/eşin izin vermemesi	17	9,7
	Diğer	9	5,1
	Toplam	175	100,0

Tablo 15'e göre katılımcıların %22,9'u kendi tercihleri ile çalışmak istememektedirler. Ayrıca katılımcıların %14,9'u eğitim yetersizliğini ve %14,3'ü ise uygun iş bulamamayı çalışmamalarının nedeni olarak belirtmişlerdir.

Kendi tercihi ile çalışmak istemeyen kadınlar ile yapılan sohbet esnasında elde edilen bilgilere göre bu tercihlerinin altında toplumun onlara yüklediği sorumlulukları (çocuk bakımı, ev işleri vb.) aksatma endişesi ve dini inançları gereği iş hayatından uzak durma istekleri yer almaktadır. Çalışmak isteyen kadınlar ile yapılan görüşmelerde ise tam tersi sonuçlar tespit edilmiş ve söz konusu katılımcılar genellikle kadının ekonomik özgürlüğünün olması gerektiği, bu nedenle çalışmanın gerekli olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir.

Tablo 16'da çalışan katılımcıların meslekleri ve ortalama kazançları aktarılmaktadır.

Tablo 16**Çalışan Katılımcıların Meslekleri ve Aylık Kazançlarına göre Dağılımları**

Özellikler		Frekans	%
Meslek	Kamu İşçisi	2	8,0
	İşçi (Asgari ücrete Tabi)	3	12,0
	Yevmiyeli İşçi	2	8,0
	Enformel sektör	18	72,0
	Toplam	25	100,0
Ortalama aylık kazanç	500 ve altı	6	24,0
	501-1000	5	20,0
	1001-1500	6	24,0
	1501-2000	4	16,0
	2001-2500	4	16,0
	Toplam	25	100,0

Ankete katılan kadınların 25'i görüşme esnasında çalıştıklarını belirtmişlerdir. Ancak söz konusu kadınların %72,0'ı (18 kişi) enformel sektöre ait farklı iş kollarında

çalışmaktadır. Enformel sektördeki bu kadınların 8'i evlere temizliğe giderken 4'ü çocuk bakım hizmeti ve 6'sı ise evde üretim gerçekleştirmektedirler. Katılımcıların %24,0'ı 500 ₺ ve altı gelir elde ettiklerini söylerken %20,0'ı 501-1000 ₺, %24,0'ı 1001-1500 ₺, %16,0'ı 1501-2000 ₺ ve %16,0'ı 2001-2500 ₺ aralığında gelir elde ettiğini belirtmiştir.

3.5.2. Katılımcıların Hane Bilgileri ve Gelir Durumları

Tablo 17'de katılımcıların hanelerinde yaşayanların sayılarına ait genel bilgiler aktarılmaktadır. Katılımcıların %78,5'inin (157 kişi) çocuğu vardır. Bu kadınların %21,0'ının 3 çocuğu varken 15,5'inin 5 ve üstü çocuğu vardır. Hanede yaşayan birey sayısına göre hanelerin %28,5'i 5, %25,5'i 4 ve %16,0'ı 3 kişiliktir. Katılımcıların çocuklarının %32,7'si 25 yaş ve üstü iken %20,7'si 19-24, %19,1'i 6-13, %15,3'ü 14-18 ve %12,2'si 0-5 yaş aralığındadır. Kadınların %75,2'si (118 kişi) çocuklarının eğitim hayatının devam ettiğini belirtmiştir. 125 kadın (%79,6) çocuklarının çalışmadığını söylerken 32 (%20,4) kadın çocuklarının çalıştığını ifade etmiştir.

Tablo 17

Katılımcıların Hanesinde Yaşayanların Sayılarına ait Bilgiler

Özellikler		Frekans	%
Çocuk sahibi olma durumu	Evet	157	78,5
	Hayır	43	21,5
	Toplam	200	100,0
Çocuk sayısı	0	43	21,5
	1	16	8,0
	2	42	21,0
	3	42	21,0
	4	26	13,0
	5 ve üstü	31	15,5
	Toplam	200	100,0
Hanede yaşayan toplam birey sayısı	1	2	1,0
	2	12	6,0
	3	32	16,0
	4	51	25,5
	5	57	28,5
	6	29	14,5
	7	13	6,5
	8 ve üstü	4	2,0
	Toplam	200	100,0

Tablo 18'de evli katılımcıların eşlerinin çalışma ve eğitim durumlarına ait bilgileri aktarılmaktadır. Tablo 18'e göre anket görüşmeleri esnasında resmi ya da dini nikâhlı evli kadınların sayısı 132'dir. Eşi vefat etmiş kadınların sayısı ise 24'tür. Eş ile ilgili sorular bu

kadınlara yönlendirilmiştir. Buna göre evli katılımcıların %77,3'ünün eşi çalışırken, %22,7'sinin eşi çalışmamaktadır. Eşi çalışan katılımcıların %34,3'ünün eşi özel sektörde işçi olarak çalışmaktadır. Katılımcıların eşlerinin %35,3'ü 1501-2000 ₺ ve %26,5'i 2001-2500 ₺ aralığında gelir elde etmektedir. Eşlerin eğitim durumları incelendiğinde %59,0'ı ilkokul, %13,5'i ilköğretim ve %12,8'i lise mezunudur.

Tablo 18
Evli Katılımcıların Eşlerine ait Bilgiler

Özellikler		Frekans	%
Eşin çalışma durumu	Evet	102	77,3
	Hayır	30	22,7
	Toplam	132	100,0
Eşin mesleği	Memur	6	5,9
	Özel sektörde işçi	35	34,3
	Kamuda işçi	18	17,6
	Çiftçi	4	3,9
	Yevmiyeli işçi	7	6,9
	Emekli	11	10,8
	Seyyar satıcı	5	4,9
	Esnaf	7	6,9
	Diğer	9	8,8
	Toplam	102	100,0
Eşin eğitim durumu	Okuryazar Değil	11	7,1
	Okuryazar	12	7,7
	İlkokul	92	59,0
	İlköğretim	21	13,5
	Lise	20	12,8
	Toplam	156	100,0
Eşin aylık kazancı	500 ve altı	4	3,9
	501-1000	11	10,8
	1001-1500	13	12,7
	1501-2000	36	35,3
	2001-2500	27	26,5
	2501-4256	11	10,8
	Toplam	102	100,0

Tablo 19'da katılımcıların eşlerinin çalışma durumları ile yoksul hissetmeleri arasındaki ilişkiye ait bilgiler aktarılmaktadır

Tablo 19**Katılımcıların Eşlerinin Çalışma Durumları ile Yoksul Hissetmeleri Arasındaki İlişki**

Eşin çalışma durumu		Yoksul hissetme durumu		
		Evet	Hayır	Toplam
Evet	N	77	25	102
	%	75,5	24,5	100,0
Hayır	N	29	1	30
	%	96,7	3,3	100,0
Toplam	N	106	26	132
	%	80,3	19,7	100,0

Ki kare=6,572, sd=1, p=0,010

Tablo 19’da görüldüğü üzere istatistiki olarak %5 önem düzeyinde katılımcıların eşlerinin çalışma durumları ile yoksul hissetmeleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır (p=0,010). Böylece H_{1B} hipotezi kabul edilmiştir. Kadınların eşinin çalıştığı hanelerde katılımcıların %75,5’i kendini yoksul hissetmekte iken %24,5’i kendini yoksul hissetmemektedir. Eşi çalışmayan katılımcıların %96,7’si ise kendini yoksul hissederken %3,3’ü yoksul hissetmemektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda eşleri çalışan kadınların ekonomik açıdan kendilerini daha güvende hissettikleri belirtilebilir.

Tablo 20’de katılımcıların hanelerindeki toplam çalışan sayısı ve sigortalı çalışan sayısı verilmektedir.

Tablo 20**Katılımcıların Hanelerindeki Toplam Çalışan ve Sigortalı Çalışan Birey Sayısına ait Dağılımlar**

Özellikler		Frekans	%
Hanede başka çalışan var mı?	Evet	61	30,5
	Hayır	139	69,5
	Toplam	200	100,0
Hanede sigortalı çalışan var mı?	Evet	85	42,5
	Hayır	115	57,5
	Toplam	200	100,0

Tablo 20’ye göre katılımcıların yarısından fazlasının (%69,5) hanelerinde başka çalışan bireyler bulunmaktadır. %57,5’inin hanesinde sigortalı çalışan yokken %42,5’inin hanesinde sigortalı çalışan bulunmaktadır. Tablo 21’de hanede başka çalışan olma durumu ile yoksul hissetmeleri arasındaki ilişkiye ait sonuçlar aktarılmaktadır.

Tablo 21**Katılımcıların Hanelerinde Başka Çalışan Olması ile Kendilerini Yoksul Hissetmeleri Arasındaki İlişki**

Hanede başka çalışan olma durumu		Yoksul hissetme durumu		
		Evet	Hayır	Toplam
Evet	N	45	16	61
	%	73,8	26,2	100,0
Hayır	N	111	28	139
	%	79,9	20,1	100,0
Toplam	N	156	44	200
	%	78,0	22,0	100,0

Ki-kare= 0,915 sd=1 p=0,339

Katılımcıların hanelerinde başka çalışan olması ile kendilerini yoksul hissetmeleri arasında bir ilişki olup olmadığını saptamak üzere ki-kare testi uygulanmış ve %5 önem düzeyinde ilişki bulunamamıştır ($p=0,339$). Bu sonuca bağlı olarak H_{1C} hipotezi reddedilmiştir. Yoksulluk kuşaktan kuşağa aktarılmakta ve hanede yaşayan diğer bireyler genellikle iyi bir eğitim alma şansı yakalayamamaktadır. Böylece bireyler işgücü yoğun, teknik beceri gerektirmeyen istihdam imkânı bulabilmektedir. Bunun sonucunda ise birey düşük gelir elde ederek maddi yoksulluğu yaşamaya devam etmek zorunda kalmaktadır.

Tablo 22’de katılımcıların hanelerinde sigortalı çalışan olması ile kendilerini yoksul hissetmeleri arasındaki ilişkiye ait bilgiler aktarılmaktadır.

Tablo 22**Katılımcıların Hanelerinde Sigortalı Çalışan Olması ile Kendilerini Yoksul Hissetmeleri Arasındaki İlişki**

Hanede sigortalı çalışan olma durumu		Yoksul hissetme durumu		
		Evet	Hayır	Toplam
Evet	N	56	29	85
	%	65,9	34,1	100,0
Hayır	N	100	15	115
	%	87,0	13,0	100,0
Toplam	N	156	44	200
	%	78,0	22,0	100,0

Ki-kare=12,649, sd=1, $p=0,000$

Yapılan ki-kare testi sonucunda %5 önem düzeyinde hanede sigortalı çalışan olması ile katılımcıların kendilerini yoksul hissetmeleri arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0,000$). Böylece H_{1D} hipotezi kabul edilmiştir. Hanelerinde sigortalı çalışan bulunan katılımcıların %65,9’u kendini yoksul hissetmekte iken %34,1’i kendini yoksul hissetmemektedir. Hanesinde sigortalı çalışan bulunmayan katılımcılar ise %87,0’ı kendini yoksul hissederken %13,0’ı yoksul hissetmemektedir. Bu sonuca bağlı

olarak hanede çalışan bireyin sigortalı olması, kadınların kendilerini daha güvende ve daha az yoksul hissetmelerine yol açtığı belirtilebilir.

Tablo 23
Hanenin Toplam Gelirine ait Bilgiler

Özellikler		Frekans	%
Hanenin toplam geliri	750 ve altı	29	14,5
	750-1500	42	21,0
	1501-2250	67	33,5
	2251-3000	40	20,0
	3001-3750	15	7,5
	3751-4256	7	3,5
	Toplam	200	100,0

Tablo 23'te yer alan hanenin toplam geliri incelendiğinde %33,5'i 1501-2250 ₺ gelir elde etmektedir. Tablo 24'te hane toplam geliri ile yoksul hissetmeleri arasındaki ilişkiye ait bilgiler aktarılmaktadır.

Tablo 24
Katılımcıların Hane Toplam Geliri ile Kendilerini Yoksul Hissetmeleri arasındaki İlişki

Hanenin toplam geliri		Yoksul hissetme durumu		
		Evet	Hayır	Toplam
≤750 ₺	N	27	2	29
	%	93,1	6,9	100,0
750-1500 ₺	N	38	4	42
	%	90,5	9,5	100,0
1501-2250 ₺	N	46	21	67
	%	68,7	31,3	100,0
2251-3000 ₺	N	30	10	40
	%	75,0	25,0	100,0
3001-3750 ₺	N	9	6	15
	%	60,0	40,0	100,0
3751-4256 ₺	N	6	1	7
	%	85,7	14,3	100,0
Toplam	N	156	44	200
	%	78,0	22,0	100,0

Ki-kare=14,358, sd=5, p=0,013

Tablo 24'te görüldüğü üzere %5 önem düzeyinde hane toplam geliri ile yoksul hissetme durumu arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır (p=0,013). Bu bulgulardan yola çıkarak H_{1E} hipotezi kabul edilmiştir. Toplam hane geliri azaldıkça katılımcılar kendilerini daha çok yoksul hissetmektedir.

Tablo 25'te katılımcıların hane gelirinin en çok harcandığı kalemlere ait bilgiler verilmektedir.

Tablo 25**Katılımcıların Hane Gelirlerinin En çok Harcandığı Kalemler**

Özellikler		Frekans	%
Hane gelirini en çok hangi kalemden harcıyorsunuz?	Barınma	5	2,5
	Gıda-Yiyecek	141	70,5
	Sağlık	5	2,5
	Borç yükü	22	11,0
	Yakıt	6	3,0
	Fatura	21	10,5
	Toplam	200	100,0

Tablo 25'e göre katılımcıların toplam hane gelirinin en çok harcandığı kalem %70,5 ile gıda ve yiyecektir. Diğer önemli harcama kalemleri ise haneye ait borç yükü ve faturalardır.

3.5.3. Yoksulluğun Katılımcıların Temel İhtiyaçlarına ve Sosyal Hayatlarına Yansımaları

3.5.3.1. Yoksulluğun Barınma İhtiyacına Yansıması

Tablo 26'da katılımcıların ikamet ettikleri konutlara ilişkin bilgiler verilmektedir. Tablo 26'ya göre katılımcıların %40,0'ı apartman dairesinde otururken, %33,5'i gecekonduda ve %26,0'ı müstakil evde oturmaktadır. Bir katılımcı ise kadın sığınma evinde kaldığını belirtmiştir. Yoksul kadınların %51,5'i kendi evine sahip değilken %48,5'i kendi evine (gecekonduda) sahip olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların %78,6'sı kira öderken, %21,4'ü evin mülkiyeti kendisine ya da diğer aile bireylerine ait olmamasına rağmen kira ödemediğini ifade etmiştir.

Tablo 26**Katılımcıların Konutlarına İlişkin Bilgiler**

Özellikler		Frekans	%
Oturduğu evin türü	Gecekonduda	67	33,5
	Müstakil ev	52	26,0
	Apartman dairesi	80	40,0
	Diğer	1	0,5
	Toplam	200	100,0
Oturduğu evin kendine aitlik durumu	Evet	97	48,5
	Hayır	103	51,5
	Toplam	200	100,0
Kira ödeme durumu	Kira ödüyorum	81	78,6
	Mülkiyet benim değil ama kira vermiyorum	22	21,4
	Toplam	103	100,0

Yoksulluğun barınma temel ihtiyacına yansımaya dair bilgiler Tablo 27’de aktarılmaktadır.

Tablo 27

Yoksulluğun Barınma İhtiyacına Olan Etkilerine ait Bilgiler

Özellikler		Frekans	%
Yoksulluk barınma ihtiyacınızı olumsuz etkileme durumu	Evet	168	84,0
	Hayır	32	16,0
	Toplam	200	100,0

Tablo 27’ye göre katılımcıların %84,0’ı (168 kişi) yoksulluğun barınma ihtiyaçlarını olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir.

Tablo 28

Katılımcıların Hane Toplam Geliri ile Yoksulluğun Barınma İhtiyacını Olumsuz Etkilemesi Arasındaki İlişki

Hanenin toplam geliri		Yoksulluğun barınma ihtiyacını olumsuz etkileme durumu		
		Evet	Hayır	Toplam
≤750 ₺	N	29	0	29
	%	100,0	0,0	100,0
750-1500 ₺	N	40	2	42
	%	95,2	4,8	100,0
1501-2250 ₺	N	51	16	67
	%	76,1	23,9	100,0
2251-3000 ₺	N	28	12	40
	%	70,0	30,0	100,0
3001-3750 ₺	N	14	1	15
	%	93,3	6,7	100,0
3751-4256 ₺	N	6	1	7
	%	85,7	14,3	100,0
Toplam	N	168	32	200
	%	84,0	16,0	100,0

Ki-kare=19,387, sd=5, p=0,002

Tablo 28’de katılımcıların hane toplam geliri ile yoksulluğun barınma ihtiyacını etkilemesi arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını anlamak için yapılan ki-kare test sonuçları verilmektedir. Tablo 28’e göre %5 önem düzeyinde, hane toplam geliri ile yoksulluğun barınma ihtiyacını etkilemesi arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (p=0,002). Bu sonuç doğrultusunda H_{2A} kabul edilmiştir.

Barınma ihtiyacında yoksulluktan dolayı sıkıntı yaşadığını belirten kadınlara ne gibi sorunlar yaşadıkları sorulmuştur. Birden fazla tercihte bulunabilen katılımcıların verdikleri cevapların dağılımları Tablo 29’da verilmektedir.

Tablo 29

Yoksulluktan Dolayı Karşılaşılan Başlıca Barınma Problemleri

Özellikler	Frekans	%
Kira bedelini ödeyememe	57	12,9
Elektrik-su tesisat problemi	32	7,3
Yetersiz oda sayısı	57	12,9
Çatı ve duvar problemi	48	10,9
Banyo-tuvaletin yokluğu	7	1,6
Rutubet problemi	73	16,6
Isınma problemi	98	22,2
Evin bulunduğu mahalle	38	8,6
Ruhsatsız(gecekondü)	24	5,4
Diğer	7	1,6
Toplam	441	100

Tablo 29'a göre katılımcıların yaşadıkları başlıca barınma problemleri sırasıyla ısınma (%22,2), rutubet (%16,6) ve kira bedelini ödemedeki zorluktur.

Katılımcılar ile yapılan sohbette birçok kadın sadece kendi konutlarından değil, oturdukları mahallerden de şikâyetçi olmuşlardır. Söz konusu kadınlar mahallelerinde sabıkalı insanların çok olması ve buna bağlı olarak suç oranlarının yüksek olmasından dert yanmışlardır. Ayrıca mahallelerindeki çevre kirliliğinden de yakınmaktadırlar.

Tablo 30'da katılımcıların evlerinde bulunmayan eşyaların dağılımları verilmektedir. Katılımcılar çoklu yanıt verdikleri için n sayısı örneklem hacmini geçmektedir.

Tablo 30

Katılımcıların Hanelerinde Bulunmayan Eşyalara ait Bilgiler

Özellikler	Frekans	%
Televizyon	8	1,7
Şofben- kombi	51	11,7
Buzdolabı	8	1,7
Çamaşır makinası	8	1,7
Bulaşık makinası	50	10,9
Fırın	42	9,1
Bilgisayar	159	34,6
Masa sandalye	92	20,0
Mutfak eşyası	8	1,7
Halı/kilim	3	0,7
Koltuk/çekyat	17	3,7
Yatak/yastık vb.	14	3,0
Toplam	460	100,0

Tablo 30'a göre en çok katılımcının sahip olmadığı eşya bilgisayardır. Günümüzde muhakkak ki bilgisayar önemli elektronik araçlarından biridir ve birçok hanede birden fazla mevcuttur. Ancak bilgisayar bir hanede olmazsa olmaz unsurlardan biri değildir. Bununla birlikte masa-sandalye, fırın ya da şofben/kombi bir evde en önemli eşyalar arasında yer almaktadırlar ve ankete katılan katılımcıların önemli bir yüzdesi söz konusu araçlara

evlerinde sahip değildirler. Özellikle Erzurum gibi soğuk bir şehirde kombi/şofbenin olmaması önemli bir problemdir.

3.5.3.2. Yoksulluğun Gıda ve Giyim İhtiyaçlarına Yansıması

Tablo 31’de katılımcıların “yoksulluk gıda tüketim ihtiyacınızı olumsuz etkiliyor mu?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları verilmektedir.

Tablo 31

Yoksulluğun Gıda İhtiyacına Olan Etkilerine ait Bilgiler

Özellikler		Frekans	%
Yoksulluk gıda tüketim ihtiyacınızı olumsuz etkiliyor mu?	Evet	186	93,0
	Hayır	14	7,0
	Toplam	200	100,0

Tablo 31’de katılımcıların yoksulluğun gıda tüketim ihtiyaçlarını olumsuz etkileyip etkilemediğine dair dağılımları verilmektedir. Buna göre yoksul kadınların büyük bir çoğunluğu (%93,0) yoksulluğun gıda tüketim ihtiyacını olumsuz etkilediğini belirtmiştir.

Tablo 32

Yoksulluktan Gıda İhtiyacının Olumsuz Etkilenme Durumu ile Toplam Hane Geliri Arasındaki İlişki

Hanenin toplam geliri		Yoksulluğun gıda ihtiyacını olumsuz etkileme durumu		
		Evet	Hayır	Toplam
≤750 ₺	N	29	0	29
	%	100,0	0,0	100,0
750-1500 ₺	N	42	0	42
	%	100,0	0,0	100,0
1501-2250 ₺	N	60	7	67
	%	89,6	10,4	100,0
2251-3000 ₺	N	35	5	40
	%	87,5	12,5	100,0
3001-3750 ₺	N	13	2	15
	%	86,7	13,3	100,0
3751-4256 ₺	N	7	0	7
	%	100,0	0,0	100,0
Toplam	N	186	14	200
	%	93,0	7,0	100,0

Ki-kare=9,877, sd=5, p=0,079

Tablo 32’de katılımcıların toplam hane geliri ile yoksulluğun gıda ihtiyacını etkilemesi arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını anlamak için yapılan ki-kare test sonuçları verilmektedir. Tablo 32’ye göre %5 önem düzeyinde, hane toplam geliri ile yoksulluğun barınma ihtiyacını etkilemesi arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık saptanmamaktadır ($p=0,079$). Bu doğrultuda “ H_{2B} : katılımcıların yoksulluğunun gıda ihtiyacını olumsuz etkilemesi ile toplam hane geliri arasında anlamlı bir farklılık vardır” hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 33’te katılımcıların aylık mutfak harcama tutarlarına göre dağılımları verilmektedir.

Tablo 33
Katılımcıların Aylık Mutfak Harcamalarına göre Dağılımları

Özellikler		Frekans	%
Ailenizin aylık mutfak (gıda) harcaması tutarı ne kadardır?	≤300 ₺	71	35,5
	301-600 ₺	86	13,0
	601-900 ₺	29	14,5
	901-1200 ₺	10	5,0
	1201 ve üstü ₺	4	2,0
	Toplam	200	100,0

Tablo 33’e göre katılımcıların %35,5’i aylık 300 ₺ ve altında gıda harcaması yaptığını belirtirken %13,0’ı 301-600 ₺ gıda harcaması yapmaktadır.

Tablo 34’te katılımcıların et, süt-peynir, meyve, sebze, bakliyat ve makarna tüketim sıklığına ait dağılımları gösterilmektedir.

Tablo 34

Katılımcıların Gıda Tüketim Sıklığına ait Bilgiler

Özellikler		Frekans	%
Et tüketim sıklığı	Her gün	9	4,5
	Haftada 1	49	24,5
	Ayda 1	56	28,0
	Çok nadir	86	43,0
	Toplam	200	100,0
Süt-Peynir tüketim sıklığı	Her gün	155	77,5
	Haftada 1	28	14,0
	Ayda 1	10	5,0
	Çok nadir	15	3,5
	Toplam	200	100,0
Meyve tüketim sıklığı	Her gün	44	22,0
	Haftada 1	95	47,5
	Ayda 1	46	23,0
	Çok nadir	15	7,5
	Toplam	200	100,0
Sebze tüketim sıklığı	Her gün	36	18,0
	Haftada 1	89	44,5
	Ayda 1	55	27,5
	Çok nadir	20	10,0
	Toplam	200	100,0
Bakliyat tüketim sıklığı	Her gün	53	26,5
	Haftada 1	111	55,5
	Ayda 1	22	11,0
	Çok nadir	14	7,0
	Toplam	200	100,0
Makarna tüketim sıklığı	Her gün	128	64,0
	Haftada 1	61	30,5
	Ayda 1	7	3,5
	Çok nadir	4	2,0
	Toplam	200	100,0

Tablo 34'e göre katılımcıların %43,0'ı çok nadir, %28,0'ı ayda bir et tükettiğini belirtmiştir. Katılımcıların çoğu (%77,5) her gün süt veya peynir tükettiğini ifade etmiştir. Kadınların haftalık meyve, sebze ve bakliyat tüketim sıklıkları sırasıyla %47,5 %44,5 ve %55,5'dir. Buna karşın katılımcıların %64,0'ı her gün makarna tüketmektedir.

Tablo 34 özetlendiğinde, katılımcıların her gün ekmek tükettiği görülmektedir. Bunun yanı sıra en çok makarna tükettikleri tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların et, meyve ve sebze tüketim sıklıkları daha azdır. Çıkan bu sonuç literatür ile benzerlik göstermektedir. Genellikle yoksul kişiler makarna, patates vb. göreceli olarak daha ucuz, ama bireyi tok tutan ürünleri daha fazla tüketmek zorunda kalmaktadırlar. Buna karşın et, meyve-sebze vb. ürünlere gelirlerinden yeterli düzeyde harcama yapamamaktadırlar.

Tablo 35’te katılımcıların giyim ihtiyaçlarını karşıladıkları yere dair dağılımları aktarılmaktadır.

Tablo 35

Katılımcıların Giyim İhtiyaçlarını Karşıladıkları Yere göre Dağılımları

Özellikler		Frekans	%
Giyim ihtiyaçlarınızı en çok nereden karşılıyorsunuz?	Mağaza	45	22,5
	Pazar	89	44,5
	Sosyal yardım kurumları	12	6,0
	Eş/dost yardımı	51	25,5
	Diğer	3	1,5
	Toplam	200	100,0

Katılımcıların %44,5’i giysi ihtiyacını pazardan, %22,5’i ise mağazadan satın aldığını ve %25,5’i eş/dost yardımı ile bu ihtiyacını karşıladığını belirtmişlerdir. Bir kişi ise eşinin mağazada çalıştığını ve oradan giysi getirdiğini ifade etmiştir.

Katılımcılar sohbet ortamında birçok katılımcı gerek gıda gerekse giyecek gibi iki temel ihtiyaçlarını karşılama noktasında sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Özellikle hane gelirleri ile yeterli beslenemediklerini ve bu nedenle sağlıklarının dahi bozulduğunu ifade etmişlerdir.

3.5.3.3. Yoksulluğun Sağlık İhtiyaçlarına Yansıması

Tablo 36’da katılımcıların “yoksulluk sağlık hizmetleri ihtiyacınızı olumsuz etkiliyor mu?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları verilmektedir.

Tablo 36

Yoksulluğun Sağlık İhtiyacına Olan Etkilerine ait Bilgiler

Özellikler		Frekans	%
Yoksulluk sağlık hiz. ihtiyacınızı olumsuz etkiliyor mu?	Evet	167	83,5
	Hayır	33	16,5
	Toplam	200	100,0

Tablo 36’ya göre katılımcıların önemli bir çoğunluğu (%83,5) yoksulluğun sağlık ihtiyaçlarını olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir.

Tablo 37’de katılımcıların hane toplam geliri ile yoksulluğun sağlık ihtiyacını olumsuz etkilemesi arasındaki ilişkiye ait bilgiler aktarılmaktadır.

Tablo 37**Katılımcıların Toplam Hane Geliri ile Yoksulluğun Sağlık İhtiyacını Olumsuz Etkilemesi Arasındaki İlişki**

Toplam hane geliri		Yoksulluk sağlık ihtiyacını olumsuz etkilime durumu		
		Evet	Hayır	Toplam
≤750 ₺	N	26	3	29
	%	89,7	10,3	100,0
750-1500 ₺	N	39	3	42
	%	92,9	7,1	100,0
1501-2250 ₺	N	50	17	67
	%	74,6	25,4	100,0
2251-3000 ₺	N	33	7	40
	%	82,5	17,5	100,0
3001-3750 ₺	N	13	2	15
	%	86,7	13,3	100,0
3751-4256 ₺	N	6	1	7
	%	85,7	14,3	100,0
Toplam	N	167	33	200
	%	83,5	16,5	100,0

Ki-kare=7,458, sd=5, p=0,189

Katılımcıların toplam hane geliri ile yoksulluğun sağlık ihtiyacını olumsuz etkilemesi arasında yapılan Ki-kare analiz sonucuna göre %5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (p=0,189). Böylece H_{2C} reddedilmiştir.

Tablo 38’de katılımcıların sağlık ihtiyacında yoksulluktan dolayı yaşadıkları başlıca problemlere dair bilgiler verilmektedir.

Tablo 38**Yoksulluktan Dolayı Karşılaşılan Başlıca Sağlık Problemleri**

Özellikler	N	%
Yoksulluğun sağlık hizmetleri ihtiyacınızda oluşturduğu başlıca problemler nelerdir?	İlaç masrafı	38 22,8
	Evde bakım masrafı	4 2,4
	Tedavi masrafını karşılayamama	79 47,3
	Hastaneye ulaşım	31 18,6
	Tedavi hizmeti alamama	14 8,4
	Diğer	1 0,6
	Toplam	167 100,0

Katılımcıların karşılaştıkları başlıca sağlık problemleri ise sırasıyla tedavi masrafını karşılayamama (%47,3), ilaç masrafını karşılayamama (%22,8) ve hastaneye ulaşım sıkıntısı (%18,6)’dır.

Yukarıda sıralanan problemlere ilave olarak katılımcıların mülakat esnasında dile getirdikleri önemli bir husus vardır. Bu husus yoksulluğun, temel ihtiyaçların karşılanamamasının bir sonucu olarak gelecek nesillere taşınmasıdır. Örneğin; bir katılımcı

eşinin çocukken bir rahatsızlık geçirdiğini, ancak eşinin, hanede o dönem yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle, tedavi göremediğini belirtmiştir. Bu problem ise günümüze yansarak eşinin ve ona bağlı olarak hanenin geri kalan bireylerinin daha ciddi maddi ve manevi problemler ile karşılaşmasına neden olmaktadır.

Tablo 39’da katılımcıların hanelerinde kronik hasta ve engelli birey bulunup bulunmadığına dair dağılımlar verilmektedir. Buna göre katılımcıların %10,5’inin evinde engelli birey ve %26,5’inin evinde kronik hasta bulunmaktadır.

Tablo 39

Katılımcıların Hanelerinde Kronik Hasta ve Engelli Birey Varlığına Dair Dağılımlar

Özellikler		Frekans	%
Evde kronik hastalığı olan var mı?	Evet	53	26,5
	Hayır	147	73,5
	Toplam	200	100,0
Evde engelli var mı?	Evet	21	10,5
	Hayır	179	89,5
	Toplam	200	100,0

Hanelerinde engelli bireye sahip katılımcıların bir kısmı mülakat esnasında toplumdaki çok önemli bir insanlık sorununu dile getirmişlerdir. Bu kadınlar engelli çocuklarına karşı çevrenin olumsuz tutum sergilediğini belirterek çocuklarının sosyal dışlanma yaşadığını ifade etmişlerdir.

3.5.3.4. Yoksulluğun Eğitim İhtiyaçlarına Yansıması

Yoksulluğun yarattığı en önemli sebep-sonuç ilişkilerinden biri yoksulların maddi imkânsızlıktan dolayı yeterli eğitim imkânına sahip olamaması ve bu durumun yarattığı kısır döngü ile yoksulluğun hanedeki çocuklara yansarak gelecek kuşaklara aktarılmasıdır.

Tablo 40’ta yoksulluğun çocuklarının eğitime yansımasına ait bilgiler verilmektedir.

Tablo 40

Yoksulluğun Eğitim İhtiyacına Olan Etkilerine ait Bilgiler

Özellikler		Frekans	%
Yoksulluktan çocuğunuzun eğitimi olumsuz etkileniyor mu?	Evet	126	81,3
	Hayır	29	18,7
	Toplam	155	100,0

Çocuk sahibi olan katılımcıların %81,3’ü (126 kişi) yoksulluktan çocuklarının eğitiminin olumsuz etkilendiğini ifade etmiştir.

Tablo 41**Yoksulluktan Çocukların Eğitiminin Olumsuz Etkilenme Durumu ile Toplam Hane Geliri Arasındaki İlişki**

Hanenin toplam geliri		Yoksulluğun gıda ihtiyacını olumsuz etkileme durumu		
		Evet	Hayır	Toplam
≤750 ₺	N	20	3	23
	%	87,0	13,0	100,0
750-1500 ₺	N	24	3	27
	%	88,9	11,1	100,0
1501-2250 ₺	N	43	12	55
	%	78,2	21,8	100,0
2251-3000 ₺	N	24	9	33
	%	72,7	27,3	100,0
3001-3750 ₺	N	8	2	10
	%	80,0	20,0	100,0
3751-4256 ₺	N	7	0	7
	%	100,0	0,0	100,0
Toplam	N	126	29	200
	%	81,3	18,7	100,0

Ki-kare=5,073 sd=5 p=0,407

Yapılan ki-kare testi sonuçlarına göre %5 önem düzeyinde yoksulluğun çocukların eğitimini olumsuz etkilemesi ile toplam hane geliri arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (p=0,407). Bu sonuç doğrultusunda H_{2D} reddedilmiştir. Aslında bu sonuç beklenen bir durumdur. Çünkü Tablo 40'ta görüldüğü gibi katılımcıların yaklaşık %82'si çocuklarının eğitiminin yoksulluktan olumsuz etkilendiğini belirtmiştir. Bu sebeple farklı gelir grupları arasında sonuç değişiklik göstermemiştir.

Katılımcılara çocukların eğitim hayatında ne gibi olumsuzlukların olduğu sorusu yöneltilmiştir. Dağılımlar Tablo 42'de verilmektedir.

Tablo 42**Yoksulluğun Çocukların Eğitim Hayatında Oluşturduğu Başlıca Problemler**

Problemler	Frekans	%
Okula devam edememe	37	9,0
Çalışmak zorunda kalma	13	3,2
Kırtasiye masrafı	85	20,7
Ulaşım masrafı	61	14,9
Okulun ilave masrafları	75	18,3
Önlük vb. giysi masrafı	56	13,7
Harçlık verememe	79	19,3
Diğer	4	1,0
Toplam	410	100,0

Tablo 42'ye göre yoksulluğun çocukların eğitiminde yarattığı başlıca problemler kırtasiye masrafı (%20,7), harçlık verememe (%19,3) ve okulun ilave masraflarını karşılayamamadır (%18,3).

Tablo 43'e göre katılımcıların eğitimin yoksulluğu gidermedeki önemine dair görüşlerine ait bilgiler verilmektedir.

Tablo 43**Yoksulluğun Giderilmesinde Eğitimin Önemine İlişkin Bilgiler**

Özellikler		Frekans	%
Sizce yoksulluğun giderilmesinde eğitim önemli midir?	Evet	197	98,5
	Hayır	3	1,5
	Toplam	200	100,0
Kız çocuğunun mu yoksa erkek çocuğunun mu eğitimi daha önemlidir?	Her ikisi de önemli	138	69,0
	Erkek çocuğu	18	9,0
	Kız çocuğu	43	21,5
	İkisi de önemli değil	1	0,5
	Toplam	200	100,0

Tablo 43'e göre yoksul kadınların tamamına yakını (%98,5) yoksulluğun giderilmesinde eğitimi önemli bulmaktadır. "Kız çocuğunun mu yoksa erkek çocuğunun mu eğitimi daha önemlidir?" sorusunda ise %69,0'ı her ikisinin de eğitimi önemli bulurken, %21,5'i (41 kişi) kız çocuğunun eğitimi daha önemli görmektedir.

3.5.3.5. Yoksulluğun Sosyal Hayatlarına Yansıması

Tablo 44'te yoksulluğun katılımcıların sosyal hayatına etkisi, sosyal dışlanmaya yol açıp açmadığı ve çevrenin katılımcılara karşı tutumlarına ait dağılımlar verilmektedir.

Tablo 44
Yoksulluğun Sosyal Hayata Etkilerine ait Bilgiler

Özellikler		Frekans	%
Yoksulluk sosyal hayatınızı etkiliyor mu?	Evet	184	92,0
	Hayır	16	8,0
	Toplam	200	100,0
Toplum tarafından sosyal dışlanma hissediyor musunuz?	Evet	88	44,0
	Hayır	112	56,0
	Toplam	200	100,0
Çevrenizin size karşı tutumu nasıldır?	Yardım sever	84	42,0
	Umursamaz	47	23,5
	Dışlayıcı	24	12,0
	Bilmiyorum	45	22,5
	Toplam	200	100,0

Tablo 44'e göre katılımcıların büyük çoğunluğu (%92,0) yoksulluğun sosyal hayatlarını etkilediğini belirtmiştir. Buna karşın kadınların %56,0'ı toplum tarafından sosyal dışlanma hissetmemektedir. Katılımcıların %42,0'ı çevresindeki kişileri yardım sever görmektedir. Bununla birlikte %23,5'i ise çevresinin yoksulluğa karşı umursamaz olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 45'te katılımcıların sosyal faaliyetlere katılma sıklıklarına ilişkin bilgiler verilmektedir.

Tablo 45'e göre katılımcıların %26,0'ı çok nadir ve %21,5'i ayda bir kez aile-akraba ziyareti yapmaktadır. %43,5'i çok sık komşu ziyareti yaparken %25,0'ı çok nadir yapmaktadır. Katılımcıların yarısından fazlası (%54,5) arkadaşları ile hiç dışarı çıkmadıklarını belirtmiştir.

Katılımcıların %89,5 gibi büyük bir çoğunluğu tiyatro-sinemaya, %63,0'ı AVM'ye ve %54,0'ı lokanta-kafeye hiç gitmemiştir. Buna karşın kadınların %52,0'ı çok sık düğünlere veya bayramlaşmaya gittiklerini belirtmiştir.

Tablo 45

Katılımcıların Sosyal Faaliyetlere Katılma Durumuna ait Bilgiler

Özellikler		Frekans	%
Aile akraba ziyareti	Hiç	20	10,0
	Çok nadir	52	26,0
	Ayda 1	43	21,5
	Haftada 1	43	21,5
	Çok sık	42	21,0
	Toplam	200	100,0
Komşu ziyareti	Hiç	13	6,5
	Çok nadir	50	25,0
	Ayda 1	9	4,5
	Haftada 1	41	20,5
	Çok sık	87	43,5
	Toplam	200	100,0
Arkadaşlarla dışarı çıkma	Hiç	109	54,5
	Çok nadir	59	29,5
	Ayda 1	14	7,0
	Haftada 1	15	7,5
	Çok sık	3	1,5
	Toplam	200	100,0
Tiyatro-sinemaya gitme	Hiç	179	89,5
	Çok nadir	11	5,5
	Ayda 1	9	4,5
	Haftada 1	1	0,5
	Toplam	200	100,0
AVM'ye gitme	Hiç	126	63,0
	Çok nadir	45	22,5
	Ayda 1	21	10,5
	Haftada 1	6	3,0
	Çok sık	2	1,0
	Toplam	200	100,0
Lokanta-Kafeye gitme	Hiç	108	54,0
	Çok nadir	55	27,5
	Ayda 1	29	14,5
	Haftada 1	7	3,5
	Çok sık	1	0,5
	Toplam	200	100,0
Düğün ve bayramlaşma	Hiç	19	9,5
	Çok nadir	61	30,5
	Ayda 1	15	7,5
	Haftada 1	1	0,5
	Çok sık	104	52,0
	Toplam	200	100,0

Yukarıdaki bilgiler ışığında yoksul kadınların sosyal hayata katılmadıkları ifade edilebilir. Söz konusu kadınların bayramlaşma/düğün gibi en fazla katıldıkları aktiviteler ise kendi çevreleri ile sınırlı bir ortamda gerçekleşmektedir. Bu sebeple kadınlar yaşadıkları

ortamın dışına çıkamamakta, benzer hayatları süren kişiler ile sadece diyalog kurabilmektedirler.

Katılımcıların sosyal aktivitelere katılma sıklığı ile eğitim düzeyleri arasındaki ilişkiye ait bilgiler Tablo 46’da aktarılmaktadır.

Tablo 46

Katılımcıların Sosyal Aktivitelere Katılma Sıklığı ile Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişki

Eğitim durumu		Sosyal aktivitelere katılma durumu				
		Hiç	Çok nadir	Ayda 1	Haftada 1	Toplam
Okuryazar değil	N	4	23	5	0	32
	%	12,5	71,9	15,6	0,0	100,0
Okuryazar	N	5	13	3	0	21
	%	23,8	61,9	14,3	0,0	100,0
İlkokul	N	5	51	29	2	87
	%	5,7	58,6	33,3	2,3	100,0
İlköğretim	N	2	5	7	2	16
	%	12,5	31,3	43,8	12,5	100,0
Meslek lise	N	1	10	6	2	19
	%	5,3	52,6	31,6	10,5	100,0
Genel lise	N	0	7	8	2	17
	%	0,0	41,2	47,1	11,8	100,0
Üniversite	N	0	1	6	1	8
	%	0,0	12,5	75,0	12,5	100,0
Toplam	N	17	110	64	9	200
	%	8,5	55,0	32,0	4,5	100,0

Ki-kare=38,323, sd=18, p=0,004

Tablo 46’ya göre %5 önem düzeyinde katılımcıların sosyal aktivitelere katılma (arkadaşlarla dışarı çıkma, tiyatro-sinema, AVM, lokanta-kafe, düğün-bayramlaşmaya gitme ve komşu ziyareti) sıklığı ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (p=0,004). Bir başka ifade ile eğitim düzeyleri arttıkça sosyal aktivitelere katılma sıklığı artmakta ve bireyler daha fazla sosyalleşmektedirler. Böylece “H₃: katılımcıların sosyal aktivitelere katılması ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 47’de katılımcılara yönlendirilen “Kendinizi birçok şeyden kısıtlıyor musunuz?”, “Yaşayış şeklinizden memnun musunuz?”, “Geçim sıkıntısı ruh halinizi etkiliyor mu?” ve “Çalışabilseydiniz daha iyi bir konumda olur muydunuz?” sorularına verdikleri yanıtların dağılımları verilmektedir.

Tablo 47**Yoksulluğun Katılımcıların Sosyal Hayatı ve Ruh Halini Etkileme Durumuna ait Bilgiler**

Özellikler		Frekans	%
Kendinizi birçok şeyden kısıtlıyor musunuz?	Evet	188	94,0
	Hayır	12	6,0
	Toplam	200	100,0
Yaşayış şeklinizden memnunuz musunuz?	Evet	118	59,0
	Hayır	82	41,0
	Toplam	200	100,0
Geçim sıkıntısı ruh halinizi etkiliyor mu?	Evet	174	87,0
	Hayır	26	13,0
	Toplam	200	100,0
Çalışabilseydiniz daha iyi bir konumda olur muydunuz?	Evet	161	92,0
	Hayır	14	8,0
	Toplam	175	100,0

Tablo 47’ye göre katılımcıların çoğunluğu (%94,0-188 kişi) kendini birçok şeyden kısıtlamaktadır. Ayrıca kadınların çoğunluğu (%87,0) geçim sıkıntısının ruh halini etkilediğini ifade etmiştir. Kadınların %92,0’ı çalışma imkânına sahip olabilirse geçim sıkıntısı problemini aşabileceğini ve böylece daha iyi bir konumda olacağını düşmektedir. Buna karşın katılımcıların yarısından fazlası (%59,0) yaşayış şeklinden memnundur. Bu durumun altında inanç önemli bir rol oynamaktadır. Kadınların birçoğu sohbet esnasında daha kötü şartlarda yaşayanların olduğunu belirterek durumlarının göreceli olarak iyi olduğunu ifade etmektedirler.

Tablo 48’de katılımcılara yönlendirilen “Erzurum’da yaşayan diğer aileler de sizinle aynı durumda mı?”, “Yoksulluk suç oranını artırır mı?” ve “Daha büyük şehirde yaşasaydınız ekonomik durumunuz iyileşir miydi?” sorularına verilen cevaplara ait dağılımlar verilmektedir.

Tablo 48**Katılımcıların Yoksulluk ile İlgili Diğer Değerlendirmeleri**

Özellikler		Frekans	%
Erzurum’da yaşayan diğer aileler de sizinle aynı durumda mı?	Evet	137	68,5
	Hayır	63	31,5
	Toplam	200	100,0
Yoksulluk suç oranını artırır mı?	Evet	167	83,5
	Hayır	33	16,5
	Toplam	200	100,0
Daha büyük bir şehirde yaşasaydınız ekonomik durumunuz daha iyi olur muydu?	Evet	113	56,5
	Hayır	87	43,5
	Toplam	200	100,0

Tablo 48’e göre katılımcıların %68,5’i Erzurum’da yaşayan diğer ailelerinde kendileri ile aynı durumda olduğunu düşündükleri saptanmıştır. Bu sonuç, yoksul insanların belli mahalle ve semtlerde toplanması ile açıklanabilir. Kadınlar mahallelerinde kendileri ile benzer ekonomik ve sosyal şartlara sahip bireyler ile yaşamaktadırlar. Böylece etraflarında süregelen hayatın kentin diğer mahallelerinde de devam ettiğini düşünmektedirler.

Yoksul kadınların %83,5’i yoksulluğun suç oranını arttırdığını söylemişlerdir. Aynı zamanda ankete katılan kadınların yarısından fazlası (%56,5) daha büyük şehirde yaşamının ekonomik durumlarını daha iyi bir hale getireceğini düşünmektedir. Bu sonuç, daha büyükşehirlerde daha çok iş imkânının olması ile ilişkilidir.

Tablo 49’da “Kadınlar yoksulluktan daha fazla mı etkilenir?” sorusuna katılımcıların verdikleri cevapların dağılımı yer almaktadır.

Tablo 49**Katılımcıların Kadın Yoksulluğuna Bakışları ile ilgili Dağılımlar**

Özellikler		Frekans	%
Kadınlar yoksulluktan daha fazla mı etkilenir?	Evet	195	97,5
	Hayır	5	2,5
	Toplam	200	100,0

Katılımcıların neredeyse tamamına yakını (%97,5-195 kişi) kadınların yoksulluktan daha fazla etkilendiğini dile getirmiştir.

Kadınların yoksulluk sebebiyle kendilerinde yaptıkları kısıtlamalara ilişkin bilgiler Tablo 50’de verilmektedir.

Tablo 50
Katılımcıların Kendilerinde Yaptıkları Kısıtlamalara ait Bilgileri

Özellikler	Frekans	%
Kişisel bakım ve Giyim	187	56,5
Sosyal aktivite	81	24,5
Gıda	63	19,0
Toplam	331	100,0

Tablo 50’ye göre katılımcıların en fazla kendilerini kısıtladıkları husus kişisel bakım ve giyimdir. İkinci sırada ise sosyal aktivitelere katılmama yer almaktadır.

Tablo 51’de katılımcıların geleceğe dönük umutlarına ilişkin bilgiler verilmektedir.

Tablo 51
Katılımcıların Geleceğe Dönük Umutlarına ait Bilgileri

Özellikler	Frekans	%
Umutum yok	53	10,1
Çocuklarım okusun istiyorum	92	17,6
Ev istiyorum	77	14,7
Tasarruf yapabilmek istiyorum	79	15,1
Sigortalı iş istiyorum	69	13,2
Kendime zaman ayırabilmek istiyorum	84	16,0
Eşimin düzenli işi olsun	58	11,1
Diğer	12	2,3
Toplam	524	100,0

Tablo 51 incelendiğinde kadınların %10,1’inin geleceğe dair hiçbir umudunun olmadığı görülmektedir. Geleceğe dair umudu olduğunu belirten kadınların en büyük umutları ise çocuklarıdır. Çocuklarının okuması ve daha iyi bir hayata sahip olmaları kadınların başlıca umududur Ayrıca kendilerine zaman ayırabilmek, ev sahibi olmak ve eşlerinin düzenli bir işe sahip olması da diğer önemli beklentileridir.

3.5.4. Katılımcıların Yoksullukla Mücadelesi ve Sosyal Yardımlaşma Kurumlarının Rolü

Tablo 52’de katılımcıların şahıs ya da kurum/kuruluştan (kendi ailesi, eşinin ailesi, mahalleli, özel şahıslar ve kurum/kuruluşlar) yardım alıp almadıklarına dair dağılımlar verilmektedir.

Tablo 52’ye göre katılımcıların %80,5’i kendi ailesinden, %72,0’ı eşinin ailesinden, %98,0’ı mahalleliden, %89,0’ı özel şahıslardan ve %57,5’i kurum/kuruluşlardan maddi

yardım almamaktadır. Bununla birlikte katılımcıların en fazla yardım almak için başvurdukları yol %42,5 ile Sosyal Yardımlaşma kuruluşlarıdır.

Tablo 52

Katılımcıların Aldıkları Yardımlara ait Bilgileri

Özellikler		Frekans	%
Kendi ailesinden maddi yardım alma	Evet	39	19,5
	Hayır	161	80,5
	Toplam	200	100,0
Eşin ailesinden maddi yardım alma	Evet	21	10,5
	Hayır	144	72,0
	Boş	35	17,5
	Toplam	200	100,0
Mahalleliden maddi yardım alma	Evet	4	2,0
	Hayır	196	98,0
	Toplam	200	100,0
Özel şahıslardan maddi yardım alma	Evet	22	11,0
	Hayır	178	89,0
	Toplam	200	100,0
Kurum ve kuruluşlardan maddi yardım alma	Evet	85	42,5
	Hayır	115	57,5
	Toplam	200	100,0

Tablo 53'te katılımcıların kendi ailesinden maddi yardım alma durumu ile yoksul hissetme durumu arasındaki ilişkiye ait bilgiler verilmektedir.

Tablo 53

Katılımcıların Kendi Ailesinden Maddi Yardım Alması ile Kendisini Yoksul Hissetmesi Arasındaki İlişki

Kendi ailesinden maddi yardım alma durumu		Yoksul hissetme durumu		
		Evet	Hayır	Toplam
Evet	N	28	11	39
	%	71,8	28,2	100,0
Hayır	N	128	33	161
	%	79,5	20,5	100,0
Toplam	N	156	44	200
	%	78,0	22,0	100,0

Ki-kare=1,087, sd=0,97, p=0,297

Tablo 53 incelendiğinde %5 önem düzeyinde katılımcıların kendi ailesinden yardım alma durumu ile yoksul hissetmeleri arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunamadığı görülmektedir ($p=0,297$). H_{4A} reddedilmiştir.

Tablo 54'ta katılımcıların eşinin ailesinden maddi yardım alma durumu ile yoksul hissetme durumu arasındaki ilişkiye ait bilgiler aktarılmaktadır.

Tablo 54

Katılımcıların Eşinin Ailesinden Maddi Yardım Alması ile Kendisini Yoksul Hissetmesi arasındaki İlişki

Eşinin ailesinden maddi yardım alma durumu		Yoksul hissetme durumu		
		Evet	Hayır	Toplam
Evet	N	16	9	25
	%	64,0	36,0	100,0
Hayır	N	140	35	175
	%	80,0	20,0	100,0
Toplam	N	156	44	200
	%	78,0	22,0	100,0

Ki-kare=3,263, sd=1, $p=0,071$

Tablo 54'e göre %5 önem düzeyinde katılımcıların eşinin ailesinden maddi yardım alması ile kendilerini yoksul hissetmeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p=0,071$). Böylece H_{4B} reddedilmiştir.

Tablo 55'te mahalleliden maddi yardım alma ile kendilerini yoksul hissetmeleri arasındaki ilişkiye ait bilgiler verilmektedir.

Tablo 55

Katılımcıların Mahalleliden Maddi Yardım Alması ile Kendisini Yoksul Hissetmesi arasındaki İlişki

Mahalleliden maddi yardım alma durumu		Yoksul hissetme durumu		
		Evet	Hayır	Toplam
Evet	N	4	0	4
	%	100,0	0,0	100,0
Hayır	N	152	44	196
	%	77,6	22,4	100,0
Toplam	N	156	44	200
	%	78,0	22,0	100,0

Ki-kare=1,151, sd=1, $p=0,283$

Yapılan ki-kare testi sonucunda katılımcıların mahalleliden yardım alma durumları ile yoksul hissetme durumları arasında %5 önem düzeyinde istatistiki olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p=0,283$). Yani H_{4C} reddedilmiştir.

Tablo 56’da katılımcıların özel şahıslardan maddi yardım alması ile kendilerini yoksul hissetmeleri arasındaki ilişkiye ait bilgiler aktarılmaktadır.

Tablo 56

Katılımcıların Özel Şahıslardan Maddi Yardım Alması ile Kendisini Yoksul Hissetmesi arasındaki İlişki

Özel şahıslardan maddi yardım alma durumu		Yoksul hissetme durumu		
		Evet	Hayır	Toplam
Evet	N	20	2	22
	%	90,9	9,1	100,0
Hayır	N	136	42	178
	%	76,4	23,6	100,0
Toplam	N	156	44	200
	%	78,0	22,0	100,0

Ki-kare=2,401, sd=1, $p=0,121$

Tablo 56’ya göre %5 önem düzeyinde katılımcıların özel şahıslardan maddi yardım alması ile kendisini yoksul hissetmesi arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p=0,121$). Bu sonuçlar doğrultusunda H_{4D} reddedilmiştir.

Tablo 57’de katılımcıların kurum kuruluşlardan maddi yardım alması ile yoksul hissetme durumu arasındaki ilişkiye ait bilgiler verilmektedir.

Tablo 57

Katılımcıların Kurum Kuruluşlardan Maddi Yardım Alması ile Kendisini Yoksul Hissetmesi arasındaki İlişki

Kurum kuruluşlardan maddi yardım alma durumu		Yoksul hissetme durumu		
		Evet	Hayır	Toplam
Evet	N	74	11	85
	%	87,1	12,9	100,0
Hayır	N	82	33	115
	%	71,3	28,7	100,0
Toplam	N	156	44	200
	%	78,0	22,0	100,0

Ki-kare=7,069, sd=1, $p=0,008$

Tablo incelendiğinde %5 önem düzeyinde kurum/kuruluşlardan yardım alma durumu ile yoksul hissetmeleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p=0,008$). Kurum/kuruluşlardan maddi yardım alan kadınların %87,1'i kendini yoksul hissederken %12,9'u kendini yoksul hissetmemektedir. Kurum/kuruluşlardan maddi yardım almayan kadınlar ise %71,3'ü kendini yoksul hissetmekte iken %28,7'si kendini yoksul hissetmemektedir. Böylece H_{4E} kabul edilmiştir.

Tablo 58'de katılımcıların kendi ailesinden maddi yardım alması ile hane toplam geliri arasındaki ilişkiye ait bilgiler aktarılmaktadır.

Tablo 58
Katılımcıların Kendi Ailesinden Maddi Yardım Alması ile Toplam Hane Geliri Arasındaki İlişki

Hanenin toplam geliri		Kendi ailesinden maddi yardım alma durumu		
		Evet	Hayır	Toplam
≤750 ₺	N	5	24	29
	%	12,8	14,9	14,5
750-1500 ₺	N	11	31	42
	%	28,2	19,3	21,0
1501-2250 ₺	N	4	63	67
	%	10,3	39,1	33,5
2251-3000 ₺	N	17	23	40
	%	43,6	14,3	20,0
3001-3750 ₺	N	2	13	15
	%	5,1	8,1	7,5
3751-4256 ₺	N	0	7	7
	%	0,0	4,3	3,5
Toplam	N	39	161	200
	%	100,0	100,0	100,0

Ki-kare=26,644, sd=5, $p=0,000$

Tablo 58 incelendiğinde %5 önem düzeyinde katılımcıların kendi ailesinden maddi yardım alması ile hane toplam geliri arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p=0,000$). Bu sonuca bağlı olarak " H_{5A} : katılımcıların kendi ailesinden maddi yardım alması ile toplam hane geliri arasında anlamlı bir farklılık vardır" hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 59'da katılımcıların eşinin ailesinden maddi yardım alması ile hane toplam geliri arasındaki ilişkiye ait bilgiler aktarılmaktadır.

Tablo 59

Katılımcıların Eşinin Ailesinden Maddi Yardım Alması ile Toplam Hane Geliri Arasındaki İlişki

Hanenin toplam geliri		Eşinin ailesinden maddi yardım alma durumu		
		Evet	Hayır	Toplam
≤750 ₺	N	1	28	29
	%	4,0	16,0	14,5
750-1500 ₺	N	3	39	42
	%	12,0	22,3	21,0
1501-2250 ₺	N	10	57	67
	%	40,0	32,6	33,5
2251-3000 ₺	N	7	33	40
	%	28,0	18,9	20,0
3001-3750 ₺	N	3	12	15
	%	12,0	6,9	7,5
3751-4256 ₺	N	1	6	7
	%	4,0	3,4	3,5
Toplam	N	25	175	200
	%	100,0	100,0	100,0

Ki-kare= 5,341, sd=5, p=0,376

Tablo 59'a göre %5 önem düzeyinde katılımcıların eşinin ailesinden maddi yardım alması ile hane toplam geliri arasında bir ilişki saptanmamıştır (p=0,376). Böylece H_{5B} reddedilmiştir.

Tablo 60**Katılımcıların Mahalleliden Maddi Yardım Alması ile Toplam Hane Geliri Arasındaki İlişki**

Hanenin toplam geliri		Mahalleliden maddi yardım alma durumu		
		Evet	Hayır	Toplam
≤750 ₺	N	1	28	29
	%	25,0	14,3	14,5
750-1500 ₺	N	0	42	42
	%	0,0	21,4	21,0
1501-2250 ₺	N	1	66	67
	%	25,0	33,7	33,5
2251-3000 ₺	N	2	38	40
	%	50,0	19,4	20,0
3001-3750 ₺	N	0	15	15
	%	0,0	7,7	7,5
3751-4256 ₺	N	0	7	7
	%	0,0	3,6	3,5
Toplam	N	4	196	200
	%	100,0	100,0	100,0

Ki-kare=3,541, sd=5, p=0,617

Tablo 60'a göre mahalleliden yardım alma durumu ile hane toplam geliri arasında %5 önem düzeyinde ilişki bulunamamıştır (p=0,617). Bu sonuçlar doğrultusunda H_{5C} reddedilmiştir.

Tablo 61**Katılımcıların Özel Şahıslardan Maddi Yardım Alması ile Toplam Hane Toplam Geliri Arasındaki İlişki**

Hanenin toplam geliri		Özel şahıslardan maddi yardım alma durumu		
		Evet	Hayır	Toplam
≤750 ₺	N	6	23	29
	%	27,3	12,9	14,5
750-1500 ₺	N	2	40	42
	%	9,1	22,5	21,0
1501-2250 ₺	N	7	60	67
	%	31,8	33,7	33,5
2251-3000 ₺	N	6	34	40
	%	27,3	19,1	20,0
3001-3750 ₺	N	0	15	15
	%	0,0	8,4	7,5
3751-4256 ₺	N	1	6	7
	%	4,5	3,4	3,5
Toplam	N	22	178	200
	%	100,0	100,0	100,0

Ki-kare=7,056, sd=5, p=0,216

Yapılan ki-kare testi sonucunda özel şahıslardan maddi yardım alma durumu ile hane toplam geliri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p=0,216$). Yani H_{5D} reddedilmiştir.

Tablo 62

Katılımcıların Kurum/Kuruluşlardan Maddi Yardım Alması ile Toplam Hane Geliri Arasındaki İlişki

Hanenin toplam geliri		Kurum/Kuruluşlardan maddi yardım alma durumu		
		Evet	Hayır	Toplam
≤750 ₺	N	23	6	29
	%	27,1	5,2	14,5
750-1500 ₺	N	21	21	42
	%	24,7	18,3	21,0
1501-2250 ₺	N	21	46	67
	%	24,7	40,0	33,5
2251-3000 ₺	N	16	24	40
	%	18,8	20,9	20,0
3001-3750 ₺	N	2	13	15
	%	2,4	11,3	7,5
3751-4256 ₺	N	2	5	7
	%	2,4	4,3	3,5
Toplam	N	85	115	200
	%	100,0	100,0	100,0

Ki-kare=26,339, sd=5, $p=0,000$

Yapılan ki-kare testinde %5 önem düzeyinde katılımcıların kurum/kuruluşlardan maddi yardım alması ile toplam hane geliri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($p=0,000$). Bu sonuç doğrultusunda “ H_{5E} : Katılımcıların kurum kuruluşlardan maddi yardım alması ile toplam hane geliri arasında anlamlı bir farklılık vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 63’te katılımcıların yardım aldıkları alanlara ait bilgiler aktarılmaktadır.

Tablo 63

Katılımcıların Yardım Aldıkları Alanlara ait Bilgileri

Özellikler		Frekans	%
Hangi alanda yardım alıyorsunuz?	Nakit para	72	27,5
	Konut	6	2,3
	Yakıt	71	27,1
	Gıda	58	22,1
	Giyecek	13	5,0
	Eğitim	8	3,1
	Sağlık	3	1,1
	Diğer	31	11,8
	Toplam	262	100,0

Tablo 63'te katılımcıların yardım aldıkları alana ait dağılımlar verilmiştir. Yoksul kadınlardan 72 kişi nakit para, 71 kişi yakıt, 58 kişi ise gıda yardımı aldıklarını ifade etmiştir. Katılımcılar soruya çoklu yanıt verdikleri için n sayısı örneklem hacmini geçmektedir.

Tablo 64'te katılımcıların aldıkları yardımlara ilişkin genel bilgiler aktarılmaktadır.

Tablo 64
Katılımcıların Aldıkları Yardımlara ait Genel Bilgileri

Özellikler		Frekans	%
Aldığınız yardımlar sürekli mi?	Evet	86	64,7
	Hayır	47	35,3
	Toplam	133	100,0
Aldığınız yardımlara başvuruyu siz mi yapıyorsunuz?	Evet	98	73,7
	Hayır	35	26,3
	Toplam	133	100,0
Kuruluşların yardımlarından hangi yolla haberdar oluyorsunuz?	Gazete	2	1,0
	Televizyon	35	17,5
	İnternet	7	3,5
	Eş-dost	141	70,5
	Diğer	15	7,5
	Toplam	200	100,0

Tablo 64'e göre yardım alan katılımcıların %64,7'si aldıkları yardımları sürekli alırken %35,3'ü zaman zaman yardım almaktadırlar. Katılımcıların %73,7'si yardım için başvuruyu bizzat kendileri yapmaktadır. Bu sonuç literatür ile benzerdir. Literatürdeki bulgulara göre kadınlar erkeklere kıyasla yardım istemekte daha az çekingen kalmaktadırlar. Bu durumun altındaki neden ise kadın ve erkeğe yüklenen toplumsal rollerin farklı olmasıdır. Kadınlar hane içindeki bireylerin özellikle çocuklarının gıda ya da giyim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamada kendilerini daha fazla sorumlu hissetmekte ve bu sebeple yoksulluğa karşı daha fazla mücadele etmektedirler.

Tablo 64'e göre kadınların %70,5'i kuruluşların yardımlarından eş-dost aracılığıyla haberdar olmaktadır. %17,5'i ise televizyon aracılığıyla haberdar olmaktadır.

Katılımcıların yardımlardan elde ettikleri gelirler Tablo 65'te verilmektedir.

Tablo 65
Katılımcıların Aldıkları Yardımlardan Elde Ettikleri Gelire ait Dağılımlar

Özellikler		Frekans	%
Yardımlardan elde edilen toplam gelir ne kadardır?	≤300	26	30,6
	301-600	47	55,3
	601-900	10	11,8
	901-1200	2	2,4
	Toplam	85	100,0

Parasal yardım alan katılımcıların %55,3'ü 301-600 ₺ ve %30,6'sı 300 ₺ ve altında ilave gelir elde etmektedirler.

Tablo 66'da katılımcıların kurum/kuruluşların yardımlarından yararlanma durumlarına ilişkin genel bilgiler aktarılmaktadır.

Tablo 66
Kurum/Kuruluşların Yardımlarından Yararlanma Durumuna ait Bilgiler

Özellikler		Frekans	%
Vakıflar genel müdürlüğünün “Muhtaç Yardımı”ndan yararlanıyor musunuz?	Evet	9	4,5
	Hayır	191	95,5
	Toplam	200	100,0
Vakıflar genel müdürlüğünün aşevi ve kuru gıda yardımı hizmetlerinden yararlanıyor musunuz?	Evet	12	6,0
	Hayır	188	94,0
	Toplam	200	100,0
Belediyenin gıda yardımlarından yararlanıyor musunuz?	Evet	40	20,0
	Hayır	160	80,0
	Toplam	200	100,0
Belediyenin giysi yardımlarından yararlanıyor musunuz?	Evet	9	4,5
	Hayır	191	95,5
	Toplam	200	100,0
Belediyenin çalışmayan vatandaşlara kariyer merkezinde iş bulduğundan haberdar mısınız?	Evet	29	14,5
	Hayır	171	85,5
	Toplam	200	100,0
Sosyal yardım ve dayanışma vakfından haberdar mısınız?	Evet	75	37,5
	Hayır	125	62,5
	Toplam	200	100,0
Aile ve sosyal politikalar il müdürlüğünün yardımlarından yararlanıyor musunuz?	Evet	46	23,0
	Hayır	154	77,0
	Toplam	200	100,0
Kızılay'ın yardımlarından yararlanıyor musunuz?	Evet	9	4,5
	Hayır	191	95,5
	Toplam	200	100,0

Tablo 66’da kurum/kuruluşların yardımlarından yararlanma durumuna ait bilgiler verilmektedir. Buna göre katılımcıların %95,5’i Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün muhtaç yardımından ve %94,0’ı ise kuru gıda yardımından yararlanmamaktadır. Benzer şekilde katılımcıların %80,0’ı belediyenin gıda yardımından ve %95,5’i giysi yardımından faydalanmamaktadır. Ayrıca kadınların 171’i belediyenin çalışmayan vatandaşlara kariyer merkezinde iş bulduğundan haberdar değildirler. Ayrıca katılımcıların yarısından fazlası (%62,5) Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakfı’ndan, %77,0’ı Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü’nün yardımlarından ve %95,5’i ise Kızılay’ın yardımlarından haberdar değildirler.

Yukarıdaki bilgiler ışığında katılımcıların genel olarak sosyal yardımlaşma kurumlarının faaliyetlerinden haberdar olmadıkları anlaşılmaktadır. Bu husus oldukça önemlidir. Çünkü devlet yoksullukla mücadele için taşra teşkilatı ve yerel yönetimler ile çaba vermekte, ancak bu çaba yoksul kişilere ulaşamamaktadır.

Tablo 67’de katılımcıların aldıkları yardımlara ait görüşleri aktarılmaktadır. Katılımcıların yarısından fazlası (%54,5) yardım alan herkesin ihtiyaç sahibi olmadığını düşünmezken %76,0’ı (150 katılımcı) yardımların adil dağıtıldığına inanmamaktadır.

Katılımcıların %68,5’i insanların yardım almaktan memnun olduğunu düşünmektedir. Buna karşın katılımcıların büyük çoğunluğu (%81,5) süresiz yardımların insanları tembelliğe alıştırdığını, (%92,0), toplumun diğer kesimlerinin yoksullara yardım etmesi gerektiğine inanmaktadır. Ayrıca katılımcıların %77,0’ı eğitim durumu arttıkça alınan yardımların azalacağını ifade etmiştir.

Yoksul kadınların %79,7’si yardım alırken zorlukla karşılaşmadığını belirtmiştir. Zorlukla karşılaşan katılımcılar, bürokratik işlerin ağır olması, kurumların menfi tavırları, okuma-yazma bilmediklerinden dolayı yardım alırken doldurulan evraklarda güçlük çekme gibi nedenlerden dolayı zorluk çektiklerini ifade etmişlerdir.

Yoksul kadınların %50,4’ü yardım aldığı kuruluşun imkânlarını yeterli bulurken %49,6’sı yeterli bulmamaktadır. Ayrıca katılımcıların %72,0’ı yardımlardan haberdar olmaları için yapılanları yeterli bulmamaktadır.

Tablo 67

Katılımcıların Aldıkları Yardımlara ait Görüşleri

Özellikler		Frekans	%
Yardım alan herkesin ihtiyaç sahibi olduğunu düşünüyor musunuz?	Evet	91	45,5
	Hayır	109	54,5
	Toplam	200	100,0
Yardımların adil bir şekilde dağıtıldığını düşünüyor musunuz?	Evet	48	24,0
	Hayır	150	76,0
	Toplam	200	100,0
İnsanların yardım almaktan memnun olduğunu düşünüyor musunuz?	Evet	137	68,5
	Hayır	63	31,5
	Toplam	200	100,0
Süresiz yardımlar insanları tembelleğe alıştırıyor mu?	Evet	163	81,5
	Hayır	37	18,5
	Toplam	200	100,0
Toplumsal diğer kesimleri yoksullara yardım etmeli mi?	Evet	184	92,0
	Hayır	16	8,0
	Toplam	200	100,0
Eğitim durumu arttıkça alınan yardımların azalacağını düşünüyor musunuz?	Evet	154	77,0
	Hayır	46	23,0
	Toplam	200	100,0
Yardım alırken herhangi bir zorlukla karşılaştınız mı?	Evet	27	20,3
	Hayır	106	79,7
	Toplam	133	100,0
Yardım aldığınız kuruluşların imkânları yeterli mi?	Evet	67	50,4
	Hayır	66	49,6
	Toplam	133	100,0
Yardımlardan haberdar olmanız için yapılanlar yeterli mi?	Evet	56	28,0
	Hayır	144	72,0
	Toplam	200	100,0

Tablo 68’de alınan yardımların bireye ve haneye olan etkisi ile ilgili görüşlerin dağılımları verilmektedir.

Tablo 68**Alınan Yardımların Bireye ve Haneye Yansıması ile İlgili Görüşler**

Özellikler		Frekans	%
Aldığınız yardımları çevrenizdeki ihtiyaç sahiplerine öneriyor musunuz?	Evet	107	80,5
	Hayır	26	19,5
	Toplam	200	100,0
Yardımlar sosyal aktivitelerinizde artış sağladı mı?	Evet	21	15,8
	Hayır	112	84,2
	Toplam	133	100,0
Yardımlar geleceğe umutla bakmanız için yeterli mi?	Evet	22	16,5
	Hayır	111	83,5
	Toplam	133	100,0
Düzenli bir işiniz olsaydı yardım alır mıydınız?	Evet	9	5,1
	Hayır	188	94,9
	Toplam	197	100,0

Tablo 68’de yoksul kadınların %80,5’i aldığı yardımları çevresindeki kişilere önerirken %19,5’i önermemektedir. Katılımcıların %84,2’si alınan yardımlarla sosyal aktivitelerinde bir değişikliğin olmadığını belirtirken %15,8’i artış sağladığını dile getirmiştir.

Katılımcıların %83,5’i yardımları geleceğe umutla bakmak için yeterli bulmazken %16,5’i yeterli bulmaktadır. Katılımcıların %94,9’u düzenli bir işi olsa yardım almayacaklarını söylerken %5,1’i düzenli bir işi olsa dahi yardım alacağını söylemiştir.

3.6. HİPOTEZ TESTLERİNİN SONUÇLARI

Çalışmanın hipotezlerine ait sonuçlar aşağıda tablolar halinde aktarılmaktadır.

Tablo 69**Katılımcıların Çalışma durumu ile Kendilerini Yoksul Hissetmeleri Arasındaki İlişkilere ait Hipotez Sonuçları**

Hipotezler	p-değeri	Karar
H _{1A}	P>0,05	Red
H _{1B}	P<0.05	Kabul
H _{1C}	P>0,05	Red
H _{1D}	P<0.05	Kabul
H _{1E}	P<0.05	Kabul

Tablo 69’da verilen hipotez tablosuna göre; kadınların eşlerinin çalışma durumu (H_{1B}), katılımcıların hanelerinde sigortalı çalışan olması (H_{1D}) ve toplam hane geliri (H_{1E}) ile kendini yoksul hissetme durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna karşılık katılımcıların çalışma durumu (H_{1A}) ve hanede başka çalışan olması (H_{1C}) ile kendini yoksul

hissetme durumu arasında anlamlı bir farklılık saptanamayarak ilgili hipotezler reddedilmiştir. Sonuçlara bağlı olarak katılımcılar kendi çalışma hayatından çok eşinin çalışma durumunu daha fazla önemsemektedir. Hanenin toplam gelirin bakılmaksızın kadınlar ailelerinde sigorta çalışan olması ve bu sigortanın haneyi kapsamaması durumunda kendilerini daha güvenli hissetmektedirler.

Tablo 70

Katılımcıların Toplam Hane Geliri ile Temel ihtiyaçları Arasındaki İlişkilere Ait Hipotez Sonuçları

Hipotezler	p-değeri	Karar
H _{2A}	P<0.05	Kabul
H _{2B}	P>0,05	Red
H _{2C}	P>0,05	Red
H _{2D}	P>0,05	Red

Yukarıda gösterilen hipotez tablosunda görüldüğü üzere toplam hane gelirinin barınma ihtiyacını olumsuz yönde etkilemesi arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiş ve H_{2A} hipotezi desteklenmiştir. Ancak gıda ihtiyacı (H_{2B}), sağlık ihtiyacı (H_{2C}) ve çocukların eğitiminin olumsuz etkilenmesi (H_{2D}) ile toplam hane geliri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Barınma ihtiyacının olumsuz yönde etkilenmesi ile toplam hane geliri arasında anlamlı bir farklılık çıkmasının nedeni olarak Erzurum ilinin zorlu iklim koşulları gösterilebilir.

Tablo 71

Katılımcıların Sosyal Aktivitelere Katılması ile Eğitim Düzeyleri Arasındaki İlişkiye ait Hipotez

Hipotezler	p-değeri	Karar
H ₃	P<0.05	Kabul

Tablo 71'e göre katılımcıların eğitim düzeyi ile sosyal aktivitelere katılma arasında anlamlı bir farklılık bulunmuş olup H₃ hipotezi desteklenmiştir.

Tablo 72

Katılımcıların Maddi Yardım Alması ile Kendisini Yoksul Hissetmesi Arasındaki İlişkiye ait Hipotezler

Hipotezler	p-değeri	Karar
H _{4A}	P>0,05	Red
H _{4B}	P>0,05	Red
H _{4C}	P>0,05	Red
H _{4D}	P>0,05	Red
H _{4E}	P<0.05	Kabul

Tablo 72'de verilen hipotez tablosuna göre katılımcıların kurum kuruluşlardan yardım alması ile kendini yoksul hissetmesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur (H_{4E}).

Tablo 73

Katılımcıların Maddi Yardım Alması ile Toplam Hane Geliri Arasındaki İlişkiye ait Hipotezler

Hipotezler	p-değeri	Karar
H_{5A}	P<0.05	Kabul
H_{5B}	P>0,05	Red
H_{5C}	P>0,05	Red
H_{5C}	P>0,05	Red
H_{5E}	P<0.05	Kabul

Tablo 73'e göre H_{5A} (katılımcıların kendi ailesinden maddi yardım alması ile toplam hane geliri arasında anlamlı bir farklılık vardır.) ve H_{5E} (katılımcıların kurum kuruluşlardan maddi yardım alması ile toplam hane geliri arasında anlamlı bir farklılık vardır) hipotezleri desteklenmiştir. Buna karşın katılımcıların eşinin ailesinden (H_{5B}), mahalleliden (H_{5C}) ve özel şahıslardan (H_{5C}) maddi yardım alması ile toplam hane geliri arasında anlamlı bir farklılık saptanmayarak ilgili hipotezler reddedilmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

En basit haliyle bireylerin yaşayabileceği minimum yaşam standartlarına sahip olamaması durumunu ifade eden yoksulluk, ekonomik, sosyal ve siyasal bir sorundur. Tüm dünyayı kuşatan yoksulluk sorunu, özellikle toplumun dezavantajlı gruplarını daha çok etkilemektedir. Toplumun geri kalanına göre birçok hususta geri planda kalan ve eşit şartlara sahip olmayan bu dezavantajlı gruplar kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler vb. farklı kesimlerden oluşmaktadır.

Kadın toplumun dayattığı cinsiyet eşitsizliği problemi sebebiyle birçok temel hizmete (eğitim, sağlık vb.) erişim olanağı yakalayamamakta ve buna bağlı olarak gerek iş gücüne katılımda gerekse iş hayatının getirdiği imkânlarda erkeklere nispeten daha geride kalmaktadır. Böylece kadının yaşadığı yoksulluk pekişmektedir. Bu nedenle yoksulluğu kadın bağlamında ele almak ve kadın yoksulluğu olarak incelemek oldukça önemlidir.

Kadın yoksulluğunun yanında sosyal yardımlaşma ve dayanışma kurumlarının yoksullukla ne kadar mücadele edebildiği, kadınların yoksullukla mücadele eden bu kurumlardan haberdarlıkları, yararlanıp yararlanmadıkları ve bu yardımlara bakış açıları da dikkat çekilmesi gereken önemli konulardır. Bu doğrultuda, çalışmada kadınların yoksulluklarının boyutlarını ve yoksulluğa karşı verdikleri mücadeleyi tespit etmek amaçlanmıştır. Söz konusu mücadelede özellikle sosyal yardımlaşma kurumlarının rolünü belirlemek, kadınların bu kurumlara bakış açıları ve yoksulluklarını gidermede ne kadar etkili olduğuna yönelik görüşlerini elde etmek hedeflenmiştir. Bu amaçla Erzurum’da ikamet eden 200 yoksul kadınla bir anket araştırması yürütülmüştür.

Araştırmaya katılan yoksul kadınlar genellikle Erzurum doğumlu ve ilkokul mezunudur. Katılımcıların %62,0’ı evli, %87,5’i ev hanımı ve %78,5’i çocuk sahibidir.

Kadınların %78,5’i herhangi bir işte çalışmazken çalışan kadınların neredeyse tamamı enformel sektörde istihdam imkânı bulabilmiştir. Bu kadınların ortalama aylık kazançları ise çoğunlukla 500 ₺ ve altındadır. Çalışmayan kadınların iş hayatına dâhil olmamalarının altındaki en önemli nedenler kendi istekleri ile çalışmamaları (%22,9), eğitim yetersizliği (%14,9) ve uygun iş bulamama (%14,3)’dür.

Katılımcıların hane özelliklerine bakıldığında %28,5 ile beş kişilik çekirdek ailelerden oluştuğu görülmektedir. Hanelerin %57,5’inde sigortalı çalışan bulunmamaktadır. Katılımcıların eşlerinin %77,3’ü bir işte çalışmaktadır. Hane gelirinin en çok hangi kaleme

harcadığı incelendiğinde katılımcıların çoğunluğu (%70,5) hane gelirini en fazla gıda-yiyeceğe harcadığı saptanmıştır.

Erzurum ilinde yaşayan yoksul kadın katılımcıların yaklaşık %61 işsizliği yoksulluğun temel nedeni olarak görmektedir. Yaşadıkların yoksulluğun gıda, sağlık, eğitim ve barınma ihtiyacını olumsuz etkilediğini belirten katılımcıların oranı sırasıyla %93,0, %83,5, %81,3 ve %84,0'dır. Bu oranlar neredeyse katılımcıların tamamının temel ihtiyaçlarını karşılamada zorluk çektiğini göstermektedir. Ayrıca katılımcılar yoksulluğun sosyal hayatlarını da olumsuz etkilediğini (%92,0), kendilerini birçok şeyden kısıtladıklarını ve çalışsa daha iyi bir konumda olacaklarına (%92,0) inanmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu noktada elde edilen diğer önemli bir bulgu da kadınların yaklaşık %69'un yaşadıkları maddi ve manevi problemleri Erzurum'da yaşayan diğer ailelerin de çoğunlukla yaşadığını düşünceleridir. Elde edilen sonuç, yoksul insanların ailelerinde, akrabalarında, mahallelerinde kısaca gördükleri tüm çevrede aynı problemlere sahip insanların yaşaması ve bu sebeple kadınların yoksulluğun her yerde olduğu algısına sahip olması ile açıklanabilir.

Katılımcılar yoksulluğun giderilmesinde eğitimin önemli bir rolü olduğunu belirterek kız çocuklarının da erkek çocuklar kadar eğitimden faydalanması gerektiğini (%69,0) ifade etmişlerdir.

Yoksulluğun toplumsal boyutlarına bakıldığında katılımcıların yarıya yakını (%56,0) sosyal dışlanma hissetmediğini ve çevresinin yardımsever olduğunu (%42,0) belirtmiştir.

Katılımcıların sadece %19,5'i kendi ailesinden, %10,5'i eşlerinin ailelerinden, %2,0'ı mahalleliden ve %11,0'ı özel şahıslardan maddi yardım almaktadır. Kurum/kuruluşlardan maddi olarak yardım aldığını ifade eden katılımcıların oranı ise %43,5'dir. Bu sonuca göre katılımcıların yoksullukla mücadele en fazla başvurdukları yolun kurum/kuruluşları desteğini almak olduğu söylenebilir.

Çeşitli sosyal yardım kuruluşlarına ulaşabilme ve alınan yardımlara yönelik katılımcıların değerlendirmeleri irdelenecek olursa; ankete katılan kadınların %72,0'nın yardımlardan haberdar olmaları için yapılan çalışmaları yeterli bulmadıkları ve genellikle eş-dost aracılığı (%70,5) ile yardımlardan haberdar oldukları görülmektedir. Erzurum'da yaşayan kadınlar öncelikli olarak nakit para (%27,5) ve gıda yardımı (%22,1) aldıklarını ifade etmişlerdir.

Sosyal yardımlaşma kurumlarının rolü açısından bulgular değerlendirilecek olursa, Erzurum ilinde ikamet eden yoksul kadınlar, en çok Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü denetiminde olan yardımlara yönelirken; Belediye, Kızılay, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü yardımlarına daha az yönelmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu Erzurum Büyükşehir Belediyesi'nin, çalışmayan vatandaşlara kariyer merkezinde iş edindirdiğinden (%85,5) ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından (%62,5) haberlerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Erzurum'da yaşayan yoksul kadınların, genellikle Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü denetiminde olan yardımlara yönelmesi, yoksullukla mücadele eden diğer kurumların yapısını tam olarak anlayamamalarından kaynaklanabilir.

Sonuç olarak sosyal yardım programlarının hayırseverlik anlayışı ile yapılması, başvuru sürecinde kadının utandırılması, kadını sosyo-psikolojik açıdan yaralamaktadır. Yapılan nakit yardımlar kadını yoksulluktan kurtaramadığı gibi onları sürekli yardıma muhtaç bırakmaktadır. Sosyal dışlanma hisseden kadınlar, aldıkları yardımlar ile geleceğe umutla bakmamakta ve alan el olmak istememektedirler. Erzurum ilinde ikamet eden yoksul kadınların, yardım almalarına rağmen sosyo-psikolojik tatmin düzeyleri düşüktür. Bu durum yoksullukla mücadelede hibe şeklinde yapılan yardımların, onları mutlu etmediğini ve derin yaralar açtığını göstermektedir. Katılımcılar, toplumun yoksul kesimlere yardım etmesi gerektiğini (%92,0), düzenli bir işe sahip olsalar yardım almayacaklarını (%94,9) ve süresiz yardımların insanları tembelliğe alıştırdığını (%81,5) ifade etmişlerdir.

Yoksullukla mücadele eden kurum ve kuruluşlar, şehir içindeki gönüllü vatandaşların bilgi ve becerilerinden yararlanarak, yoksul kadınlara ve ailelerine eğitim imkânları oluşturmalıdır. Bu sayede katılımcıların meslek sahibi olmaları sağlanarak sosyo-psikolojik tatmin düzeyleri yükseltilebilir. Yoksullukla uzun vadeli etkin mücadele edilmeli, gelir dağılımındaki adaletsizlik giderilmeli ve ekonomik kalkınma sağlanmalıdır.

Bu sonuçlar doğrultusunda Erzurum ilinde yaşayan yoksul kadınların sorunlarının çözülmesi için;

- Kadınların eğitime erişimlerindeki engeller kaldırılmalı, mesleki yetenek ve becerilerini geliştirecek eğitimler verilmeli,
- Yoksulluğun kuşaktan kuşağa aktarılmasını engellemek için yoksul kadınların hanelerinde bulunan çocukların eğitimi ve eğitim devamlılığı için çalışmalar yapılmalı,
- Kadınlara yönelik uygun koşullu istihdam alanları açılmalı,

- İstihdamı artırma amacıyla özel sektör teşvik edilmeli,
- Özel sektörde sigortasız eleman çalıştırmanın önüne geçmek amacıyla denetimler artırılmalı,
- Yoksul kadınların, yardımları daha iyi algılayabilmeleri için yazılı basın ve görsel medya aracılığıyla farkındalık oluşturulmalı,
- Yardım başvuruları sürecinde bürokratik işler kadınların zorlanmayacağı şekilde düzenlenmeli,
- Yardım kuruluşları ve kurumları siyasetten uzak tutulmalı,
- Erzurum il merkezindeki yardım kuruluşları eş güdümlü çalışmalı ve yardımlar adil şekilde dağıtılmalı,
- Devletin geri dönüşüm yardımlarında faizsiz sistem kullanılarak yükleri hafifletilmeli,
- Yoksul kadınlara, özgüvenlerini arttırmak amacıyla seminerler düzenlenmelidir.

Bu çalışma Erzurum ili ile sınırlıdır. Yapılacak diğer araştırmalarda:

- Kadınların yoksullukla mücadelesi: sosyal yardımlaşma kurumlarının rolü, Doğu Anadolu bölgesi ele alınarak incelenebilir ve Doğu Anadolu bölgesindeki kadın yoksulluğunun ortak yönleri belirlenerek çözüm önerileri geliştirilebilir.
- Kadın yoksulluğu ve yoksullukla mücadele stratejileri sadece kadının bakış açısından incelenmiştir. Kadın yoksulluğu ile beraber çocuk yoksulluğunun da irdelenmesi önem arz etmektedir. Bu nedenle yapılacak diğer çalışmalarda çocuk yoksulluğu da çalışmaya eklenerek incelenebilir.
- Sosyal yardımlaşma kurumlarının yeterli bilgi vermemesi nedeni ile çalışma genellikle yoksul kadınların gözü ile irdelenmiştir. Sosyal yardımlaşma kurumlarının yoksullukla mücadeledeki rolünün daha iyi anlaşılması amacı ile kurumlardan daha fazla bilgi alınarak çalışma gerçekleştirilebilir.
- Katılımcıların tamamının hane toplam geliri yoksulluk sınırı altındadır. Dolayısıyla ankete katılan kadınlar arasındaki hane toplam gelir düzey farklılıkları yoksul hissetme ya da eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında etki yaratmamıştır. Daha ileri çalışmalarda hane toplam geliri yoksulluk sınırı üzerinde olan kadınlar da çalışmaya dâhil edilerek refah düzeyine ulaşmak için gerekli olan asgari gelirler belirlenmesine katkı sağlanabilir.

- Anket yalnızca kadınlar ile gerçekleştirilmiştir. Hane içerisinde yaşayan erkeklere de anket uygulanarak kadın ve erkeğin yoksulluğu algılanmasındaki benzerlik ve farklılıklar karşılaştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, Reşat (2010). "Kadın Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme", **Yardımlaşma ve Dayanışma**, 1 (2), 45-60.
- Akçiçek, Arda (2016). "Dünyada Yoksullukla Mücadele Yaklaşımları ve Temel Politikalar", <http://www.hurfikirler.com/dunyada-yoksullukla-mucadele-yaklasimlari-ve-temel-politikalar/> (27.07.2018).
- Akdağ, Recep, & Erkoç, Yasin (2012). **Türkiye Sağlıkta Dönüşüm Programı Değerlendirme Programı 2003-2011**, Ankara: Sağlık Bakanlığı.
- Akkaş, İbrahim (2016). "Kadına Yönelik Şiddet", **Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi**, 6 (1), 32-42.
- Aksan, Gamze (2012). "Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Genel Görünümleri", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 9-19.
- Aktan, Coşkun, ve Vural, İstiklal (2002). **Yoksulluk: Terminoloji Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, Yoksullukla Mücadele Stratejileri**. Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.
- Alparslan, Cemile (2015). **Mikro Kredilerin Kadın Yoksulluğunu azaltıcı Rolü: Niğde Örneği** (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilimdalı.
- Arpacıoğlu, Özge, ve Yıldırım, Metin (2011), "Dünyada ve Türkiye'de Yoksulluğun Analizi", **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi**, 4 (2), 60-76.
- Assistance (2018). **Global Humanitarian Assistance Report**, Development Initiatives. reliefweb. (21.02.2019).
- Ataklı Yavuz, Rüya (2016). "Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Ekseninde Kadın İstihdamı ve Ekonomik Şiddet", **Journal of Life Economics**, 3 (3), 77-100.
- Atan, Sibel, ve Atan, Murat (2017). "Şiddetin Kadın İstihdamında Yarattığı Etkiler", **TBB Dergisi**, 285-302.
- Aydın, Erdal (2009). **Formel ve Enformel Sektör Ücret Farklılıkları: Katmanlı İşgücü Piyasası Kuramının Türkiye Emek Piyasasına Uygulanması** (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Bağdadioğlu, Enis (2003). **Yoksullukla Mücadeleye Yaklaşımlar**, Antalya: Sosyal Hizmet Sempozyumu 2003, 9-11.
- Beneria, Lourdes and Floro, Maria S. (2003). "Labour market Informalization and Social Policy: Distributional Links and The Case of Homebased Workers". **Vassar College Economics**. Working Paper No. 60.
- Burkett, Paul (1990). "Poverty Crisis In The Third World -The Contradictions of World Bank Policy", **Monthly Review Archives**, 42 (7), 20-32.
- Canbey Özgüler, Verda (2014), **Gelir, Servet ve Yoksulluk**, İstanbul: Cinius.
- Curtis, Katherine ve diğerleri (2012). "Spatial Variation in Poverty-Generating Processes: Child Poverty in The United States", **Social Science Research**, 146-159.
- Çalışkan, Şadan (2010). "Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk", **Sosyal Siyaset Konferansları**, 59, 89-102.
- Demirgöz Bal, Meltem (2014). "Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış", **KASHED**, 1 (1), 15-28.
- Doğan, Bahar, ve Çelik, Yusuf (2012). "Diyarbakır'daki Kentsel Yoksulluğun Anabileseni Dahilinde Değerlendirilmesi", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 17, 129-62.
- Durmaz, Şerife (2016). "İşgücü Piyasasında Kadınlar ve Karşılaştıkları Engeller", **Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)**, 2 (3), 37-60.
- Emir, İlkey (2009). **Van İli Erdemit Merkez Sağlık Ocağı Bölgesinde Kadınların Toplumsal Cinsiyeti Nasıl Yaşadığı ve Bu Durumun Kadın Yoksulluğuna Etkisinin Değerlendirilmesi** (Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncüyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdut, Tijen (2005). "İşgücü Piyasasında Enformelleşme ve Kadın İşgücü", **Çalışma ve Toplum**, 11-49.
- Ersoy, Arif (2012). **İktisadi Düşünceler Tarihi**. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Erzurum Büyükşehir Belediyesi, <http://erzurum.bel.tr/ebb-sosyal-mic/1004/4025/8055.html> (22.04.2019).

Erzurum Büyükşehir Belediyesi, <http://erzurum.bel.tr/ebb-sosyal-mic/1004/4025/7059.html>
(22.04.2019).

Erzurum Büyükşehir Belediyesi, <http://erzurum.bel.tr/ebb-sosyal-mic/1004/4025/8056.html>
(22.04.2019).

Gökbayrak, Şenay (2010). "Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü", **Çalışma ve Toplum**, 141-162.

Gökkaya, Veda Bilican (2011). "Türkiye'de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet", **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 12 (2), 101-112.

Gökmen, Çisel, Ekiz ve Gökovali Ümmühan (2016). "Hane İçine Gizlenen Kadın Yoksulluğu: Muğla-Mardin Örneği", **ODTÜ Gelişme Dergisi**, 43 (1), 157-190.

Gül, Hülya ve diğerleri (2014). "Türkiye’de Çalışma Yaşamında Kadının Konumu ve Sorunları", **TAF Preventive Medicine Bulletin**, 13 (2), 169-176.

Gül, Songül (2002). "Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelenin Sosyolojik Boyutları: Göreliden Mutlak Yoksulluğa", **Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları**, TODAİE Yayınları, Ankara, 107-118.

Gürses, Didem (2007). "Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları", **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 17 (1), 59-74.

Gürses, Didem (2010, Ekim 13-15). "Ekonomik Krizler ve Çocuk Yoksulluğu:Türkiye'de Krizler ve Sosyal Politikalar Üzerine Bir İnceleme", **Uluslararası Yoksullukla Mücadele Sempozyumu Deneyimler ve Yeni Fikirler**, 533-541.

Güzel, Simla (2011). "Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Dünya Bankası ve Mikro Kredi Uygulaması:Türkiye Açısından Bir Değerlendirme", **Azərbaycan Vergi Haberleri**, 79-96.

Hatun, Şükrü (2002). "Çocuk Hakları Sözleşmesinin 13. Yılında Yoksulluk ve Çocuklar Üzerine Etkileri", **Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi**, 3-44.

Işıkcı Mamur, Yasemin ve Şengün, Hayriye (2017). "Kadın Başbakan Tansu Çiller Döneminde Kadın Politikası Temel Yasalar Üzerinden Bir Değerlendirme", **Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi**, 401-420.

- Kabakçı, Eylül (2012), **Mikro Kredinin Kadın Yoksulluğunu Azaltmadaki Rolü ve Eskişehir Uygulaması** (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kalaycıoğlu, Sibel (2007). **Yoksulluk Nasıl Anlaşılmalı? Temel Tanımlar, Yaklaşımlar**, Ankara.
- Kan, Arzu, "Kırsal Alanda Kadın ve Yoksulluk", **TÜRKTOB**, 52-56.
- Karagül, Mehmet (2012). **Dünya Ekonomisi** (2. Baskı). Ankara: Nobel.
- Kaya, Ersin (2009). **Yoksullukla Mücadelede Avrupa'nın ve Türkiye'nin Sosyal Yardım Modeli** (Uzmanlık Tezi). SYDGM, Ankara.
- Kayan, Volkan (2012). **Türkiye'deki Boyutları Açısından Yaşlı Nüfusun Yoksulluğu** (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaynak, Muhteşem (2011). **Kalkınma İktisadı** (4. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- KEİG, (2014). **Esnekleşme ve Enformelleşme Kıskaçında Türkiye'de Kadın Emeği ve İstihdamı: Politika Metinleri Çerçevesinde Bir Analiz**, İstanbul: KEİG Yayınları Dizisi.
- Keleş, Ruşen (2000). **Kentleşme Politikası**. İmge Kitapevi. Ankara.
- Kızılay, Neler Yapıyoruz, www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz, (23.04.2019).
- Kızılay, Kurumsal, www.kizilay.org.tr/Kurumsal, (24.04.2019).
- Korkmaz, Turhan, ve Bayramoğlu, Fatih (2007), "Yoksullukla Mücadelede Mikrofinans Modeli ve Mikrofinansman Kuruluşlarının Finansal İşlevleri", **Mufad**(34), 98-112.
- Kurşun, Arzu, ve Rakıcı, Cemil (2016). "Sosyal Refah Devletinin Tarihi Süreci ve Günümüz Bazı Refah Devletlerinin Değerlendirilmesi", **Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi**, 2 (2), 135-156.
- Küçük, Müşerref (2015). "Çalışma Hayatında Kadınlar ve Karşılaştıkları Sorunlar: Bir İşverene Bağlı Olarak Çalışan Emekçi Kadınlara İlişkin Bir Araştırma", **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, 7 (1), 1-17.
- Kümbetoğlu, Belkıs, User, İnci ve Akpınar, Aylin (2012). **Kayıp İşçi Kadınlar: Kayıt dışı Çalışmaya Dair Bir Alan Araştırması**. İstanbul: Bağlam Yayınları.

- Mavili Aktaş, Aliye (2007). "Türkiye’de Kadın Sağlığını Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler ve Yoksulluk", **Aile ve Toplum**, 9 (3), 65-72.
- Morgan, George ve diğerleri (2011). **Ibm Spss For Introductory Statistics Use and Interpretation** (4rd Edition). New York.
- Oğuz, Cennet ve Kan, Arzu (2010). "Kırsal Alanda Kadın Yoksulluğu: Yaylacık Köyü Örneği", **Türkiye IX. Tarım Ekonomi Kongresi**, 427-435.
- Oruç, Tülay ve Bayrakçı, Erdal (2018). "Yerel Siyasette Temsil ve Katılım: Kadın Aktörler", **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 7 (2), 463-480.
- Özkul, Metin ve Kanyılmaz, Gizem (2012). Yoksulluk ve Enformelleşme Bağlamında Ortaya Çıkan Bir Yaşam Tarzı: Seyyar Satıcılar, **Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi**, 17 (1), 27-61.
- Öztürk, Mustafa ve Işıl Çetin, Başak (2009). "Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar", **Journal of Yaşar University**, 4 (16), 2661-2698.
- Özyer, Kubilay ve Azizoglu, Öznur (2014). "İş Hayatındaki Kadınların Önündeki Camtavan Engelleri ile Algılanan Örgütsel Adalet Arasındaki İlişki", **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 10 (1), 95-106.
- Sayar Özkan, Gökçen (2016). "Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi İçinde Kadın", **Kadın Araştırmaları Dergisi**, 2 (2), 106-119.
- Sipahi, Esra (2005). "Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Kentsel Yoksulluk: Ekonomik ve Sosyal Boyutlarıyla Konya Örneğinde Yoksulluk", **SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 173-189.
- Şener, Ülker (2009). "Kadın Yoksulluğu", **TEPAV**, 1-11.
- Şenses, Fikret (2014). **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk** (7. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tapşın, Gülçin (2007). **Gelir Dağılımında En Yoksul %5’lik Dilim** (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, "Eğitim Yardımları", [https:// sosyalyardimlar.aile.gov.tr/ egitim-yardimlari](https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/egitim-yardimlari) (20.04.2019).

- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, "Proje Destekleri", [https:// sosyalyardimlar.aile.gov.tr/proje-destekleri](https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/proje-destekleri) (21.04.2019).
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, "Sosyal Yardım Programlarımız", [https:// sosyalyardimlar.aile.gov.tr/sosyal-yardim-programlarimiz](https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/sosyal-yardim-programlarimiz) (20.04.2019).
- T.C Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2018). **2017 Yılı Maliyet Raporu**. Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (2017). **Milli Eğitim İstatistikleri**. T.C. Milli eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.
- T.C. Resmi Gazete (2005). "Belediye Kanunu", [https:// www.mevzuat.gov.tr/ Mevzuat Metin/1.5.5393.pdf](https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf) (17.04.2019).
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2015). "Görev ve Yetkileri", www.saglik.gov.tr/TR,11464/gorev-ve-yetkiler.html (16.04.2019).
- T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü (2018). **2017 Faliyet Raporu**, Ankara.
- TEPAV (2009). Kadın Yoksulluğu, **TEPAV Değerlendirme Notu**, Ankara.
- Tireli, Münir (2009). **Küreselleşme ve Yoksulluk: Birleşmiş Milletler (UNDP) ve Dünya Bankası Göstergeleri Işığında Bir Analiz** (Sosyal Yardımlaşma Uzmanlık Tezi).
- TÜİK (2011). "Yoksulluk Çalışması", www.tuik.gov.tr (10.08.2018).
- TÜİK (2017). "İstatistiklerle Kadın", www.tuik.gov.tr (26.08.2018).
- TÜİK (2018). "Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması", www.tuik.gov.tr (11.04.2018).
- TÜİK (2018). <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30707> (22.08.2018).
- Türkiye Belediyeler Birliği, www.tbb.gov.tr: <http://www.tbb.gov.tr/basin-ve-yayin/haberler/20161109-iskep-kapanis-toplantisi> (22.08.2018).
- Türk, Tuğba, ve Ünlü, Hidayet (2016). "Yoksullukla Mücadele Politikaları: 2000 Sonrası Türkiye Örneği", **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, 92-104.
- Uçar, Ceren (2011). **Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri**. Ankara: Afşaroğlu Matbaası.
- UNDP (2016). Human Development Report 2016: Human Development for Everyone, By the United Nations Development Programme, New York.

- UNDP (2018). "İnsani Gelişme Endeksleri ve Göstergeleri: 2018 İstatiksel Güncellemesi Türkiye",
http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/_nsani-geli_me-endeksleri-ve-goestergeleri--2018-statistiksel-gue.html (1.04.2018).
- Uzun, Ayşe (2003). "Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 4 (2), 155-174.
- Ünlütürk Ulutaş, Çağla (2009). "Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek", **Çalışma ve Toplum**, 25-40.
- Worldbank, <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview> (15.08.2018).
- Worldbank, www.worldbank.org., <https://data.worldbank.org/> (16.07.2018).
- Yıldız, İbrahim (2011). **Bilgi Teknolojilerinin Kullanımı ve Yönetmel Karar Verme** (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yusufoğlu, Ömer (2010). **Kadın Yoksulluğu Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma Elazığ Örneği** (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüksel, Mesude ve Ören, Kenan (2018). "Kadın Çalışanların Elektronik Ticarete İlişkin Algı Düzeylerini Ölçmeye Yönelik Bir Alan Araştırması". **Social Sciences Studies Journal**", 4 (16), 1249-1269.
- Zengingönül, Oğul (2004). **Küreselleşme-Yoksulluk, Gelişmişlik ve İşgücü Piyasaları Ekseninde**. Ankara: Adres Yayınları.

EKLER

Ek 1

Anket

Sayın Katılımcı;

Bu anket formu "Kadınların Yoksullukla Mücadelesi: Sosyal Yardımlaşma Kurumlarının Rolü" adlı bilimsel araştırmada kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Anketlere isim belirtme zorunluluğu bulunmamaktadır. Ankete vermiş olduğunuz cevapların bilimsel faaliyet dışında kullanılmayacağı ve aşağıda belirtilen araştırmacılar haricinde kimse ile paylaşılmayacağı taahhüt edilir.

Öğr. Üyesi Emine Demet EKİNCİ
Y. Lisans Öğr. Kübra ANIK

A. DEMOGRAFİK VE YOKSULLUĞUN YARATTIĞI PROBLEMLERİN TESPİTİNE YÖNELİK SORULAR

1	Yaşınız	☐ 15-19 ☐ 35-39 ☐ 55-59	☐ 20-24 ☐ 40-44 ☐ 60-64	☐ 25-29 ☐ 45-49 ☐ 65 ve üstü	☐ 30-34 ☐ 50-54	
2	Eğitim durumunuz	☐ Okuryazar değil ☐ Mesleki Lise	☐ Okuryazar ☐ Genel Lise	☐ İlkokul ☐ Üniversite	☐ İlköğretim ☐ Lisansüstü	
3	Doğum yeriniz					
4	Erzurum il merkezine göç mü ettiniz?	☐ Evet ☐ Hayır	Köy/Nahiye..... İlçe..... İl.....			
5	Herhangi bir işte çalışıyor musunuz?	☐ Evet (7. Soru)		☐ Hayır	☐ Şuan çalışmıyorum	
6	Çalışmamanızın en önemli nedeni nedir? (9. soruya geçiniz)	☐ Kendi isteği ☐ Sağlık durumunun elverişsiz olması ☐ Eğitiminin yetersiz olması ☐ Çevrenin baskısı ☐ Çocuk bakımı ☐ Hasta/Yaşlı bakımı ☐ Evlilik/Eşin izin vermemesi ☐ Uygun iş bulamama ☐ Ücretin düşük olması ☐ Elverişsiz çalışma koşulları ☐ İşyerinde şiddete uğrama ☐ Sosyal güvence eksikliği ☐ İş güvenliği eksikliği ☐ Diğer.....				
7	Mesleğiniz nedir?	☐ Memur ☐ Tarım İşçisi ☐ Yevmiyeli işçi ☐ Evlerde temizlikçi ☐ Evde üretim (dantel, örgü vb.) ☐ Kamu İşçisi ☐ İşçi (asgari ücrete tabi) ☐ Çocuk bakımı hizmetleri ☐ Yaşlı/Hasta bakımı hizmetleri ☐ Diğer.....				
8	Ortalama aylık kazancınız	☐ < 500 ₺ ☐ 501-1000 ₺ ☐ 1501-2000 ₺		☐ 1001-1500 ₺ ☐ 2001-2500 ₺ ☐ > 2500 ₺		
9	Medeni Durumunuz	☐ Bekâr (14. soru) ☐ Eşi ölmüş		☐ Evli-Resmi Nikâhlı ☐ Eşi ile boşanmış	☐ Evli-İmam Nikâhlı	
10	Çocuğunuz var mı?	☐ Evet ☐ Hayır	Sayı 1 2 3 4 ≥5	Yaş	Okul Durumu	Çalışma Durumu
11	Eşiniz çalışıyor mu?	☐ Evet ☐ Hayır	☐ Memur ☐ Çiftçi ☐ Şevyar satıcı	☐ Özel sektörde işçi ☐ Yevmiyeli işçi ☐ Esnaf	☐ Kamuda işçi ☐ Emekli ☐ Diğer.....	
12	Eşinizin eğitim durumu	☐ Okuryazar değil ☐ Mesleki Lise	☐ Okuryazar ☐ Genel Lise	☐ İlkokul ☐ Üniversite	☐ İlköğretim ☐ Lisansüstü	
13	Eşinizin aylık kazancı	☐ < 500 ₺ ☐ 501-1000 ₺ ☐ 1501-2000 ₺		☐ 1001-1500 ₺ ☐ 2001-2500 ₺ ☐ > 2500 ₺		
14	Hanede yaşayan toplam kişi sayısı					
15	Hanede başka çalışan var mı?	☐ Evet		☐ Hayır		
16	Hanede sigortalı çalışan var mı?	☐ Evet		☐ Hayır		
17	Hanenin toplam geliri ne kadar? (Kira ve yardım gelirleri ile birlikte)	☐ ≤ 750 ₺ ☐ 751-1500 ₺ ☐ 1501-2250 ₺		☐ 751-1500 ₺ ☐ 1501-2250 ₺ ☐ > 3751 ₺		
18	Hane geliri en çok hangi kalemden harcanıyor?	☐ Barınma ☐ Ulaşım ☐ Borç yükü ☐ Sosyal akt. (Eğlence)		☐ Gıda/iyiyecek ☐ Eğitim ☐ Yakıt ☐ Kişisel bakım	☐ Giyim ☐ Sağlık ☐ Fatura (Elek., su vb.) ☐ Diğer.....	

46	Çalışabiliyorsanız daha iyi bir konumda olur muydunuz?	☐ Evet	☐ Hayır
47	Erzurum'da yaşayan diğer aileler de sizinle aynı durumda mı?	☐ Evet	☐ Hayır
48	Yoksulluk suç oranını artırır mı?	☐ Evet	☐ Hayır
49	Kadınlar yoksulluktan daha fazla mı etkileniyor?	☐ Evet	☐ Hayır
50	Daha büyük şehirde yaşasaydınız ekonomik durumunuz iyileşir miydi?	☐ Evet	☐ Hayır
51	Geleceğe dair umutlarınız nedir?	☐ Umudum yok ☐ Ev istiyorum ☐ Sigortalı iş istiyorum ☐ Eşimin düzenli işi olsun	☐ Çocuklarım okusun istiyorum ☐ Tasarruf yapabilmek istiyorum ☐ Kendime zaman ayırmak isterim ☐ Diğer

C. YARDIM KURULUŞLARI İLE İLGİLİ SORULAR

52	Kendi ailenizden maddi yardım alıyor musunuz?	☐ Evet	☐ Hayır
53	Eşinizin ailesinden maddi yardım alıyor musunuz?	☐ Evet	☐ Hayır
54	Mahalleliden maddi yardım alıyor musunuz?	☐ Evet	☐ Hayır
55	Özel şahıslardan maddi yardım alıyor musunuz?	☐ Evet	☐ Hayır
56	Maddi olarak kurum ve kuruluşlardan destek alıyor musunuz?	☐ Evet	☐ Hayır
57	Hangi alanda yardım alıyorsunuz? (Birden fazla şık işaretlenebilir)	☐ Nakit para ☐ Gıda ☐ Diğer	☐ Konut ☐ Giyecek ☐ Yakıt ☐ Eğitim ☐ Sağlık
58	Aldığınız yardımlar sürekli mi?	☐ Evet	☐ Hayır
59	Kuruluşların yardımlarından hangi yolla haberdar oluyorsunuz?	☐ Gazete vb. ☐ Eş-dost	☐ Televizyon ☐ Diğer ☐ İnternet
60	Belediyenin gıda yardımlarından (gıda kartları ve ekmek) yararlanıyor musunuz?	☐ Evet	☐ Hayır
61	Belediyenin giysi yardımlarından yararlanıyor musunuz?	☐ Evet	☐ Hayır
62	Belediyenin çalışmayan vatandaşlara kariyer merkezinde iş bulduğundan haberdar mısınız?	☐ Evet	☐ Hayır
63	Sosyal yardım ve dayanışma vakfından haberdar mısınız?	☐ Evet	☐ Hayır
64	Aile ve sosyal politikalar il müdürlüğünün yardımlarından yararlanıyor musunuz?	☐ Evet	☐ Hayır
65	Vakıflar genel müdürlüğünün "Muhtaç yardımı"ndan yararlanıyor musunuz?	☐ Evet	☐ Hayır
66	Vakıflar genel müdürlüğünün aşevi ve kuru gıda yardımı hizmetlerinden yararlanıyor musunuz?	☐ Evet	☐ Hayır
67	Kızılay'ın yardımlarında yararlanıyor musunuz?	☐ Evet	☐ Hayır
68	Aldığınız yardımları çevrenizdeki ihtiyaç sahiplerine öneriyor musunuz?	☐ Evet	☐ Hayır
69	Yardım alırken herhangi bir zorlukla karşılaştınız mı?	☐ Evet	☐ Hayır
70	Ne tür zorluklar ile karşılaştınız?		
71	Yardımlardan haberdar olmanız için yapılanlar yeterli mi?	☐ Evet	☐ Hayır
72	Yardım aldığınız kuruluşların imkânları yeterli mi?	☐ Evet	☐ Hayır
73	Yardım alan herkesin ihtiyaç sahibi olduğunu düşünüyor musunuz?	☐ Evet	☐ Hayır
74	Yardımlar sosyal aktivitelerinizde artış sağladı mı?	☐ Evet	☐ Hayır
75	Yardımlar geleceğe umutla bakmanız için yeterli mi?	☐ Evet	☐ Hayır
76	Yardımların adil bir şekilde dağıtıldığını düşünüyor musunuz?	☐ Evet	☐ Hayır
77	İnsanların yardım almaktan memnun olduğunu düşünüyor musunuz?	☐ Evet	☐ Hayır
78	Süresiz yardımlar insanları tembelleğe alıştıran mı?	☐ Evet	☐ Hayır
79	Toplumun diğer kesimleri voksullara yardım etmeli mi?	☐ Evet	☐ Hayır
80	Kurum kuruluşlardan elde ettiğiniz ne kadar yardım geliri alıyorsunuz?	☐ 300 ₺ ve altı ☐ 601-901 ₺ ☐ 1001 ₺ ve üstü	☐ 301-601 ₺ ☐ 901- 1000 ₺
81	Eğitim durumu arttıkça alınan yardımların azalacağını düşünüyor musunuz?	☐ Evet	☐ Hayır
82	Düzenli bir işiniz olsaydı yardım alır mıydınız?	☐ Evet	☐ Hayır

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Kübra ANIK
Doğum Yeri ve Tarihi: Erzurum 27/07/1993
e-mail : kubraanik1@gmail.com

Eğitim Bilgileri

Yüksek Lisans : Erzurum Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Uluslararası İktisat Bilim Dalı
Lisans : Erzurum Teknik Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü
Lise : Erzurum Anadolu Ticaret ve Meslek Lisesi
Bilinen Yabancı Diller: İngilizce

İş Deneyimi

Staj : Erzurum PTT Başmüdürlüğü
Erzurum Halk Bankası

Eğitim ve Sertifikalar

Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Pedagojik Formasyon Sertifikası
International Conference on Contemporary Women's Studies Certificate (March 7-8 2019)
KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi (2014-2015)
İmaj Yönetimi Eğitim Sertifikası (22.04.2015)
Beden Dili ve Diksiyon Eğitimi (12.05.2014)
Liderlik Eğitimi (12.05.2014)
Genç Fikirler Güçlü Kadınlar Projesi Fikir Kampı Katılım Belgesi (2-3 Kasım 2013)